1. Όταν μου άνοιξη — ΜΠΑΛΛΑΝΤΕΣ
2. Τι ωραία — MAUTHAUZEN
3. Όταν ο πόλεμος — " —
4. Μέρα Μαγιού — ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ
5. Βασίλεψες — " —
6. Παιδιά σηκωθείτε

} Τραγουδάει η Ann-Sofi Nilsson πού έκανε ένα δίσκο μέ δικά σου και τού Brecht τραγούδια

ΕΞΤΡΑ: όταν σφίγγουν τό χέρι
Τό γελαστό παιδί

Δεύτερο μέρος ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ

Γένεση (ποιημα)
Ένα το χελιδόνι
Τα θεμέλια μου (ποιημα)
Με τό λύχνο
Η μεγάλη Έξοδο (πεζο)
Τής δικαιοσύνης
Ηρθαν ντυμένοι "φίλοι") ποιημα
Της αγάπης αίματα
Προφητικόν
Ανοίγω τό στόμα (πεζό)
Ένα κομμάτι από τό ΑΞΙΟΝ

Χορωδία : Collegium Musicum
Σολίστ : Björn Thulin
Recit. : Isak (φίλε μιγνόνε)

Μετά : ΑΡΝΗΣΗ
ΕΙΝΑΙ ΜΕΓΑΛΟΣ Ο ΓΙΑΛΟΣ
Ο ΥΠΝΟΣ ΣΕ ΤΥΛΙΞΕ
ΣΕ ΠΡΟΔΟΣΑΝ
ΛΙΓΟ ΑΚΟΜΑ
} Björn Thulin

1978

När Sven Bertil Taube 1974 sjöng in en platta med Theodorakissånger, var han den förste internationelle artist som sjöng dem på annat språk än grekiska. Skivan är arrangerad av Ulf Björlin, som redan på 50-talet var studiekamrat med Mikis i Paris där för övrigt Theodorakis sjöng med i Svenska kyrkans kör under Ulfs ledning.

Samarbetet med Collegium Musicum började 1973 då kören uruppförde Ulfs "För och emot". Våren 1978 dirigerade Mikis sitt verk "Canto General" i Stockholms konserthus. Det mycket omfattande och krävande körpartiet sjöngs av Collegium Musicum på ett sådant sätt att Svenska Dagbladet betecknade framförandet som "årets kanske största musikhändelse". Mikis själv ville ta hela kören med till en konsertturnê i Grekland. hittills har turnên inte gått att genomföra men kören har inte slutat hoppas.

I våras, då kören i Halmstad sjöng "Axion Esti" i svensk tolkning av Ingemar Rhedin, var det första gången verket sjöngs utanför Grekland första gången på annat språk än grekiska. Vi hoppas att det framgår av kvällens framförande att alla medverkande känner starkt för Mikis Theodorakis musik.

Ett Julius-arrangemang.

PROGRAM I LUND 1 OKTOBER 1978

L Lundén arr	Anders Zorns nubbevisa
Anonym	Turalleri
N Ferlin	På Arendorffs tid
E Taube	Fritiof i Arkadien
G Ekelöv	Tre dikter ur "Strounts"
F Poulenc	Mouvements perpêtuels
J Bennet	All creatures now are merry
U P Olrog	Dityramb i morgonglans
	Se Sundbyberg
O Vecchi	Il bianco e dolce cigno
H Gullberg	Till en näktergal i Malmö
F Liszt	Consolations nr 3
E Taube	Nocturne
	Linnêa
	Fragrancia
	Oxdragarsång
	Caballero

PAUS

M Theodorakis	Fem sånger ur"Axion Esti"
	(sångsolist: Björn Thulin)
	Stranden
	Sömn
	Den förrådde
	En sång om Frihet

Collegium Musicum, Körledare Sam Claesson

Medverkande musiker:	Leif Bengtsson	gitarr
	Ingemar Ohlsson	bas
	Björn Claesson	flöjt
	Rolf Bjelm	slagverk
	Ale Möller	bouzouki
	Christos Mitrencis	"

AXION ESTI (Lovad Vare) är ett märkligt diktverk av den grekiske författaren Odysseas Elytis.
En sekulariserad bibel, som fullödigt bär fram det grekiska folkets historia och myter i ett historiskt orsakssammanhang och intar en plats i första ledet i detta folks kamp.

Språk och innehåll anspelar rikligt på den rika kulturtradition, som sekler av främlingsstyre hänvisade till kyrkan och kyrkolivet. Endast i kyrkan kunde grekerna samlas ostört - turkarna föraktade kristendomen och lät dem vara i fred - och där firade de sina högtider, gick de i skola, sjöng de sina motståndsånger och förvarade sina vapen. Under sju sekler växte det fram ett symbolspråk, där kyrkliga företeelser och bibliska händelser intog en central ställning. Utan att känna till denna bakgrund är det nästan omöjligt att förstå dagens poesi i Grekland.

Mikis Theodorakis blev mycket fängslad av Axion Esti när han första gången fick den i sin hand. Han hade själv övergivit sin karriär som klassisk kompositör och ägnat sig åt att lyfta fram och utveckla den folkliga musiken.

Axion Esti gav honom alla möjligheter. Detta diktverk, av många kallat ett oratorium utan musik, blandade i teknisk fulländning prosa, fri vers och strängt metriskt uppbyggda oden. Modern lyrik med surrealistiska inslag och arkaiserande folkvisor.

Verket består av tre avdelningar: Genesis(Skapelse) Ta Pathi(Passionerna) och Axion Esti(Lovad Vare). Det behandlar den grekiska kulturens och det grekiska nationalmedvetandets skapelseberättelse, samtid och framtid. Till verkets tre beståndsdelar: berättelsen (prosa), hymnene(fri vers) och sången(metrisk vers) använder Theodorakis recitation respektive barytonsång samt folksångare. Musikaliskt bygger han upp verket kring symfoniorkestern, en blandad kör och folkinstrument.

Kvällens föreställning upptar 5 sånger ur Ta Pathi(Passionerna)
Svensk tolkning: Ingemar Rhedin

EN ENDA SVALA

En enda liten svala + kan inte ge oss vår
För att få solen åter + krävs det en kamp som är svår
Krävs det att tusentals döda + sporrar oss med sitt mod
Krävs det att de som lever + offrar av sitt blod

Du mitt Ursprungs Skapare + byggde mig in i bergens stup
Du mitt Ursprungs Skapare + inneslöt mig i havens djup

Kroppen av Maj blev rövad + av häxor och mörkermän
Dom grävde henne ner i + en grav i havet se ´n
Djupt nere i en håla + bunden fast hon står
Och redan doftar mörkret + och hela avgrunden vår

Du mitt Ursprungs Skapare + uti syrenens trolska doft
Du mitt Ursprungs Skapare + kände du uppståndelsen

MED EN STJÄRNAS OLJELAMPA
Med en stjärnornas oljelampa + jag gav mig ut i rymden
Uti svalkan över ängen + på jordens enda havsstrand
Säg var finner jag min själ + var finns fyrklöverns tårar

RÄTTFÄRDIGHETENS INSIKTSFULLA SOL
Du rättfärdighetens alltid insiktsfulla sol + och du myrtenträd lovprisade
Glöm ej bort ber jag er + glöm ej bort mitt arma land
Örnens skepnad har de höga bergen + vingårdar i rad omkring vulkanerna
Och dess hus blir vitare + vid randen av himeln blå
Mina händer irrar omkring med blixtens ljus + bittra bortom Tidens gräns
Mina händer där kallar jag + med hotelser och blod

Du rättfärdighetens alltid insiktsfulla sol + och du myrtenträd lovprisade
Glöm ej bort ber jag er + glöm ej bort mitt arma land

KÄRLEKENS BLOD
Blod av kärlek har mig klätt + uti i purpurns färg
Och en sällhet aldrig nådd + svalka skänkte mig
Jag oxiderades i + människornas sunnanvind
Moder långt i fjärran + Oh, du min ros, som aldrig dör

På det öppna havet + väntade de mig
Med fregatter bestyckade + och gav eld mot mig
Min synd var att också jag + ville ha en kärlek
Moder långt i fjärran + Oh, du min ros, som aldrig dör
Så en gång, en julidag + öppnades på glänt
Hennes stora ögon i + inälvornas djup
t oskuldsfulla liv lystes upp + för ett ögonblick
Moder långt i frärran + Oh, du min ros, som aldrig dör

ÖPPNAR MIN MUN
Jag öppnar min mun och talar + och då börjar havet dansa
tar mina ord och gömmer dem + i sina djupa grottor
Och viskar dem + så varsamt till små sälarna
Då de om nätterna gråter + över människornas lidande

Jag ristar i mina ådror + och då färgas mina drömmar röda
Och blir till tunnband + i de glada barnens kvarter
Och till lakan + över flickor vakna i smyg
För att om nätterna + kugga i. lyssna till kärlekens underverk

G R E K I S K K U L T U R M Å N A D

1 - 31 oktober 1978

UTSTÄLLNINGAR

KONSTAKADEMIEN visar tre grekiska utställningar

- THEOFILOS FOLKMÅLARE
- 12 SAMTIDA GREKISKA KONSTNÄRER

Konstakademien Fredsgatan 12
1 - 29 oktober
öppet vard 11-17 lörd 11-16 sönd 13-16

- SAVAS TZANETAKIS

Galleri Café Mejan Fredsgatan 12
7 - 26 oktober
öppet vard 9-17 lörd och sönd 12-16

MODERNA MUSEET i samarbete med GREKISKA RIKSFÖRBUNDET

visar utställningen

GREKISKA ARBETARE I SVERIGE

foto GEORGIOS THEODOSSIADIS teckningar CHRISTIAN SOURLOS

Moderna Museet Skeppsholmen
1 - 29 oktober
öppet alla dager 11-21

MEDELHAVSMUSEET ger en föreläsningsserie onsdagar kl 19.30

NYA ASPEKTER PÅ DET ANTIKA GREKLAND

4 okt Regnbågen över Akropolis -
Perikles morgongåva till Aspasia?
Docent Madeleine v Heland

11 okt Bondens möda och Åkerns gröda -
Europas äldsta bondepraktika
Docent Gunilla Åkerström-Hougen

18 okt Silvergruvorna i Laurion –
Om det atenska välståndets orsaker
Fil mag Göran Bäärnhielm

25 okt Att läsa mellan raderna – .
Ett sätt att se på de grekiska myterna
Fil lic Hans Furuhagen

Historiska Museets hörsal ingång Storgatan 41
seriebiljetter à 35:- för hela serien genom
Medelhavsmuseets kansli Storg 42 tel 62 88 57 el
Historiska Museets informationsdisk

FILMINSTITUTET

THEO ANGELOPOULOS presenterar sina filmer

3 okt kl 19 ANAPARASTASSI/REKONSTRUKTIONEN

kl 21 MERES TOU '36/DAGARNA 36

5 okt kl 19 O THIASSOS/TURNESKÅDESPELARNA

7 okt kl 19 I KINIGHI/JÄGARNA

Filmhuset Filmklubben Borgvägen 5 Buss 41 T-bana Karlaplan
endast för medlemmar i Filmklubben
upplysningar/medlemskap tisd – sönd 15-21 tel 63 40 88

TEATER

GREKISKA TEATERGILLET inbjudet av RIKSTEATERN spelar

O ALEKOS ME TA KIDONIA/ALEXANDER DEN STORE OCH DRAKEN

den 2, 3 och 4 okt kl 19.30
Södra Teatern Kägelbanan Mosebacke torg
biljetter i kassan tel 40 37 85 el 40 38 67

pjäsen spelas på grekiska med svensk presentation

EUGENIOS SPATHARIS

skuggspelare inbjuden av Marionetteatern
spelar på Marionetteatern S:t Eriksplan 4 den 1 okt kl 13 och 15
biljetter à 12:- i Stadsteaterns kassa tel 10 17 28 el 11 78 90

Spatharis kommer att uppträda vid fler tillfällen, se dagspressen

GREKISKA FÖRENINGENS TEATERGRUPP i Stockholm spelar på grekiska

TO TROMBONI/TROMBONEN och TO TAVLI/TAVLISPELET

av MARIOS PONTIKAS — av DIMITRIS KECHAIDIS

den 1 okt kl 18
Jarlateatern Kungstenagatan 2

den 29 okt kl 16
Södra Teatern Kägelbanan Mosebacke torg

finns tryckt på svenska — simultantolkas

fritt inträde till båda pjäserna

MUSIKALISKA AKADEMIEN arrangerar 3 konserter med samtida grekisk musik
● på Moderna Museet Filmsalen Skeppsholmen den 13 okt kl 19

- EMIL DEKOV och ULLA JANSSON spelar THEODORAKIS (1925) sonatin nr 2 för violin och piano ffg

- uruppförande

  ur sångcykeln SÅNGER och FOTNOTER av STELIOS COUCOUNARAS (1936)

  till dikter av BIRGER NORMAN

  sjunger BJÖRN ASKER med JAN EYRON vid pianot

- pianoverk

  av SKALKOTTAS (1904-49), HADZIDAKIS (1925) och CONSTANTINIDIS (1903)

framförs av LEFKI KATANOU-LINDAHL

AVANTGARDEMUSIK uppförs av FYLKINGEN på

● Konstakademien Fredsgatan 12
den 16 okt kl 19.30

● Fylkingen Östgötagatan 33
den 18 okt kl 19.30

musikforskaren JOHN G PAPAIOANNOU har sammanställt programmet och kommer att presentera det

GREKISKA RIKSFÖRBUNDET bjuder på grekisk folkmusik och progressiv musik

JANNIS ALEXANDRIS ORKESTER spelar på Moderna Museet

Moderna Museet filmsalen Skeppsholmen
den 21 och 22 oktober kl 15

DIKT OCH SÅNG PÅ MODERNA MUSEET

TAKIS SINOPOULOS (1917) KOSTAS KINDINIS (1932) SOTIRIS PATATZIS (1914)

grekiska författare inbjudna av Författarförbundet i samarbete med Svenska institutet läser ur egna verk och tolkas till svenska av

ZANNIS PSALTIS BIRGER NORMAN och HANS RUGE

DOMNA SAMIOU framför grekiska folksånger

Moderna Museet filmsalen Skeppsholmen
den 15 okt kl 15

ELIAS ANDRIOPOULOS ORKESTER kommer att göra en turné arrangerad av ABF

23 okt kl 19.30 Medborgarhuset Medborgarplatsen Stockholm

26 okt kl 20.00 Folkets Hus Södertälje

27 okt kl 18.00 Katedralskolan Uppsala

28 okt kl 15.00 ABF-huset Sveavägen 41 Stockholm

Fritt inträde till samtliga konserter

GREKISKA FÖRENINGENS RESTAURANG i stockholm

serverar i all enkelhet äkta grekisk mat mellan 13 och 17 alla dagar

Smala Gränd 2 A vid Stureplan

Svensk och grekisk konsert i Lund den 1 Okt

delar ur oratoriet AXION ESTI av THEODORAKIS till text av ODYSSEAS ELYTIS i svensk bearbetning av INGEMAR REDIN framförs av MUSICUM COLLEGIUM under ledning av SAM CLAESSON
medverkande är bl a SVEN-BERTIL TAUBE och ULF BJÖRLIN

GREKISK AFTON i Göteborg den ~~29~~ 15 Nov okt prel

delar ur AXION ESTI-oratoriet samt sånger av THEODORAKIS, ~~MARKOPOULOS~~ Rebetika och ~~HADJIDAKIS~~ framförs
medverkande är bl a ANN-SOFI NILSSON och JANNIS ALEXANDRIS ORKESTER
Ale Möller från Kabaretorkestern

vi reserverar oss för ändringar i programmet

v g kontrollera uppgifterna i dagspressen

6

foto ©
gerald
bergström
Gullbrandstorp 035/53221

Björn Thulin
sjunger ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ 1.10.7
LUND

7

foto ©
gerald
bergström
Gullbrandstorp 035/53221

Τριάντα σχεδόν χρόνια πέρασαν από την εποχή που ο Γιάννης Ρίτσος έγραψε τις ΓΕΙΤΟΝΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ. Και ίσως μεσολάβησαν τόσα και τέτοια γεγονότα που νομίζει κανείς ότι η Κατοχή, ο Δεκέμβρης, ο Εμφύλιος και τα Μακρονήσια ανήκουν σε άλλη εποχή. Αλλά δυσκολία πιστεύει κανείς ότι οι στίχοι του Ρίτσου γράφτηκαν "από μας για μας". Δηλαδή οι γενιά της Αντίστασης.

Δεν είναι ίσως μόνο τα πυκνά γεγονότα που έζησε ο λαός μας που μας απομάκρυναν τόσο από κείνη την εποχή. Υπάρχουν δυνάμεις κάθε είδους που προσπαθούν να σβήσουν, από τη μνήμη του λαού μας το Έπος της Αντίστασης. Το δυστύχημα είναι ότι και μεις οι ίδιοι — ολόκληρη η Αριστερά — συντείνουμε αθέλητα σ' αυτή την προσπάθεια με αυτοκαταστροφικές κινήσεις. Ξεπερνώντας τα όρια μιας ψύχραιμης αυτοκριτικής κινημένοι από μαζοχιστικό ζήλο κακά πάθη οδηγηθήκαμε σε μια συστηματική καταδίκη προσώπων και πράξεων. Δεν αφήσαμε τίποτα όρθιο

- Τό πρόβλημα τοῦ Πολιτισμοῦ γίνεται ὅλο καί πιό ὀξύ τό καυτό καί ἐπείγον πρόβλημα στήν ἐποχή μας, ἰδιαίτερα γιά τίς χῶρες πού ἀνήκουν στό καπιταλιστικό σύστημα καί κεῖνες πού ἐξαρτῶνται πολιτικά καί πολιτιστικά ἀπό τούς μηχανισμούς τοῦ ἀμερικάνικου ἰμπεριαλισμοῦ
- Γιά τίς [illegible] μικρές χῶρες πρόβλημα πολιτισμοῦ σημαίνει πρόβλημα ἐθνικῆς ταυτότητος.

Η ΣΥΜΦΩΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΤΗΜΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ.

Μέσα στό Νοέμβριο πρόκειται νά διευθύνω τίς τέσσερεις πρῶτες συναυλίες τῆς Κρατικῆς 'Ορχήστρας 'Αθηνῶν.Οἱ τρεῖς θά εἶναι ἀφιερωμένες σέ ἔργα τοῦ Μπάχ,Χάϊντελ,Μότσαρτ,Μπετόβεν,Σοῦμπερτ,Μπράμς,Τσαϊκόφσκυ,Γκλίνκα καί Προκόφιεφ.Στήν τέταρτη καί τελευταία θά ἑρμηνεύσω τρία ἔργα μου: Τό συμφωνικό σκέρτσο "Τό Πανηγύρι τῆς Ασή-Γωνιᾶς" -1945-,τό "Κοντσέρτο γιά πιάνο" -1958- καί τήν "Πρώτη Συμφωνία" -1948-52-.Οἱ συναυλίες θά δοθοῦν κατά πᾶσα πιθανότητα στό Ρέξ,τήν Δευτέρα τό βράδυ."Ομως παράλληλα γίνονται προσπάθειες γιά νά βρεθεῖ μεγάλη αἴθουσα καί γιά τήν Κυριακή τό πρωΐ ὅπου μέ τή μορφή τῆς "γενικῆς δοκιμῆς" μπορεῖ νά δοθεῖ μιά ἀκόμα Συναυλία,ειδικά γιά τούς νέους. Γνωρίζω ὅτι ἡ συνεργασία μου μέ τό πρῶτο συμφωνικό σύνολο τῆς χώρας μας θά προκαλέσει πολλές ἀπορίες σέ μιά μεγάλη μερίδα τῆς κοινῆς γνώμης πού μέ γνώρισε καί μέ θεωρεῖ σά συνθέτη λαϊκῆς μουσικῆς.

Πρίν ἀπό 19 χρόνια ἀκριβῶς ἡ ἴδια ἀπορία γεννήθηκε σέ ἀκόμα πιό μεγάλη μερίδα τῆς κοινῆς γνώμης ὅταν μάθανε ὅτι γράφω λαϊκή μουσική καθότι εἶχα πιά καταταγεῖ στούς συνθέτες συμφωνικῆς μουσικῆς...

'Η ἀλήθεια εἶναι ὅτι στήν εἰκοσαετία 40-60 ἀφοῦ σπούδασα στά 'Ωδεῖα 'Αθηνῶν καί Παρισίων μουσική σύνθεση καί διεύθυνση ὀρχήστρας,ἀφιερώθηκα ἀποκλειστικά στή συμφωνική μουσική,ἐνῶ σέ συνέχεια στήν εἰκοσαετία 58-78 ἀφιερώθηκα στή σύνθεση καί διεύθυνση τῆς ἔντεχνης λαϊκῆς μουσικῆς.

Αὐτά γιά μιά σύντομη ἱστορική κατατόπιση καί γιά νά μήν ὑπάρχουν...ἀπορίες.

'Η ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἀνάμεσα σ'αὐτές τίς δυό δραστηριότητες δέν ὑπάρχουν σύνορα.Καί τό πιό μεγάλο μου καλλιτεχνικό ὄνειρο ἦταν καί εἶναι τό δημιουρ-

10 1978

Η ΣΥΜΦΩΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΤΗΜΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ.

Μέσα στό Νοέμβριο πρόκειται νά διευθύνω τέσσερεις πρώτες συναυλίες τῆς Κρατικῆς 'Ορχήστρας 'Αθηνῶν.Οἱ τρεῖς θά εἶναι ἀφιερωμένες σέ ἔργα τοῦ Μπάχ,Χάϊντελ,Μότσαρτ,Μπετόβεν,Σούμπερτ,Μπράμς,Τσαϊκόφσκυ,Γκλίνκα καί Προκόφιεφ.Στήν τέταρτη καί τελευταία θά ἑρμηνεύσω τρία ἔργα μου: Τό συμφωνικό σκέρτσο "Τό Πανηγύρι τῆς Ἀη-Γιωργῆς" -1945-,τό "Κοντσέρτο γιά πιάνο" -1958- καί τήν "Πρώτη Συμφωνία" -1948-52-.Οἱ συναυλίες θά δοθοῦν κατά πάσα πιθανότητα στό ΡΕξ,τήν Δευτέρα τό βράδυ."Οπως παράλληλα γίνονται προσπάθειες γιά νά βρεθεῖ μεγάλη αἴθουσα καί γιά τήν Κυριακή τό πρωΐ μέ τή μορφή τῆς "γενικῆς δοκιμῆς" μπορεῖ νά δοθεῖ μιά ἀκόμα Συναυλία,εἰδικά γιά τούς νέους. Γνωρίζω ὅτι ἡ συνεργασία μου μέ τό πρῶτο συμφωνικό σύνολο τῆς χώρας μας θά προκαλέσει πολλές ἀπορίες σέ μιά μεγάλη μερίδα τῆς κοινῆς γνώμης πού μέ γνωρίζει καί μέ θεωρεῖ σά συνθέτη λαϊκῆς μουσικῆς.

Πρίν ἀπό 19 χρόνια ἀκριβῶς ἡ ἴδια ἀπορία γεννήθηκε σέ ἀκόμα πιό μεγάλη μερίδα τῆς κοινῆς γνώμης ὅταν μάθανε ὅτι γράφω λαϊκή μουσική καθότι εἶχα πιά καταταγεῖ στούς συνθέτες συμφωνικῆς μουσικῆς...

'Η ἀλήθεια εἶναι ὅτι στήν εἰκοσαετία 40-60 ἀφοῦ σπούδασα στά 'Ωδεῖα 'Αθηνῶν καί Παρισίων μουσική σύνθεση καί διεύθυνση ὀρχήστρας,ἀφιερώθηκα ἀποκλειστικά στή συμφωνική μουσική,ἐνῶ σέ συνέχεια στήν εἰκοσαετία 58-78 ἀφιερώθηκα στή σύνθεση καί διεύθυνση τῆς ἔντεχνης λαϊκῆς μουσικῆς.

Αὐτό γιά μιά σύντομη ἱστορική καταγραφή καί γιά νά μήν ὑπάρχουν...απορίες.

'Η ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἀνάμεσα σ'αὐτές τίς δυό δραστηριότητες δέν ὑπάρχουν σύνορα.Καί τό πιό μεγάλο μου καλλιτεχνικό ὄνειρο ἦταν καί εἶναι τό δημιουρ-

γικό πάντρεμα ἀνάμεσαστή συμφωνική καί τή λαϊκή μας μουσική.Νομίζω πρός τήν κατεύθυνση αὐτή ἀφιέρωσα ἕνα μεγάλο κομμάτι τοῦ ἔργου μου."Ομως αὐτό εἶναι μιά ἄλλη ἱστορία πού ἴσως μᾶς δοθεῖ ἡ εὐκαιρία νά μιλήσουμε λεπτομερῶς γι'αὐτήν.

Σήμερα θά ἤθελα νά μιλήσω γιά τό πείραμα τῆς Μικρῆς 'Ορχήστρας 'Αθηνῶν -1962- πού νομίζω ὅτι δείχνει καθαρά τό ρόλο πού μπορεῖ νά παίξει ἡ μουσική αὐτή μέσα στήν καρδιά ἑνός γνήσια λαϊκοῦ πολιτιστικοῦ κινήματος.Τό κίνημα αὐτό τό ὀνόμασα τήν ἐποχή ἐκείνη "Κίνημα Μαχόμενης Κουλτούρας".

Στήν 'Ελλάδα τοῦ 1959-60 ὁ πνευματικός σκοταδισμός ἦταν ἕνα ἀπό τά κυρίαρχα ὅπλα μέ τά ὁποῖα ἡ ἑλληνική ὀλιγαρχία ἐπέβαλε τό νόμο της ἐπάνω στίς μάζες τῶν ἑλλήνων πατριωτῶν.Τό χωριό,ἡ συνοικία καί ἡ μικρή ἐπαρχιακή πόλη ἦταν σκοτεινές νησῖδες χωρίς ἴχνος πολιτιστικῆς ζωῆς.'Η ποίηση,τό θέατρο,ἡ ζωγραφική,ἡ γλυπτική,ἡ συμφωνική καί λυρική μουσική ἦσαν κτήματα μιᾶς ἐλάχιστης κοινωνικῆς μειόψηφίας ἀθηναίων καί ἀκόμα πιό μικρῆς θεσσαλονικῶν μεγαλοαστῶν.

Μπροστά σ'αὐτό τό καθολικό σκοταδισμό μᾶς χρειάζονταν ἕνα κίνημα δυναμικό - μαχητικό γιατί ὁ ταξικός ἀντίπαλος εἶχε ἀπόλυτη συνείδηση γιά τόν πολιτικό-ἰδεολογικό ρόλο πού ἔπαιζε αὐτή ἡ καταδίκη ἑνός ὁλόκληρου λαοῦ στήν ἀμορφωσία καί στήν ἔλλειψη κάθε ἐπαφῆς μέ τό "'Ωραῖο καί 'Αληθινό", δηλαδή μέ τό πνευματικό καί καλλιτεχνικό ἔργο.

Γι'αὐτό τό λόγο τό ζωντανό βιβλίο,τό ἀλ ηθινό θέατρο,ἡ ζωντανή μουσική, ἡ ἀληθινή σκέψη - κάθε τι πού μποροῦσε νά"ξυπνήσει τό λαό",εἶχε κηρυχθεῖ δημόσιος κίνδυνος... "Επρεπε λοιπόν μέ κάθε θυσία νά σπάσει τό φράγμα τοῦ σκοταδισμοῦ Καί μιᾶς καί ὁ λαός δέν μποροῦσε νά πάει πρός τό ἔργο τέχνης, τότε θά ἔπρεπε τό ἔργο τέχνης νά πάει στό Λαό.Κι'αὐτό ἦταν τό χαρακτηριστικό γνώρισμα τοῦ Κινήματος τῆς Μα χόμενης Κουλτούρας.Δηλαδή κάθε ζωντανός πνευ-

ματικός ἄνθρωπος καί καλλιτέχνης θά ἔπρεπε νά πάει μέ τό ἔργο του ἐκεῖ πού ζεῖ καί ἐργάζεται καί παλεύει ὁ λαός.Νά μοιραστεῖ μαζί του τόσο τά ὄνειρα καί τούς πόθους του ὅσο καί τούς ἀγῶνες,τά βάσανα καί τίς δοκιμασίες στίς ὁποῖες ~~τού~~ τὸν ὑπέβαλε ἕνα καθεστώς βάρβαρο καί ἀναχρονιστικό.Μέσα σ'αὐτή τή γενική κατεύθυνση τοποθετεῖται καί ἡ προσπάθεια τῆς Μικρῆς 'Ορχήστρας 'Αθηνῶν.Τό φθινόπωρο τοῦ 1962 - στήν ἐποχή πού τό "Λαϊκό Θέατρο" τοῦ Μάνου Κατράκη ἀνέβαζε τό"Τραγούδι τοῦ Νεκροῦ 'Αδελφοῦ"- τριανταπέντε νέοι μουσικοί -μερικοί φοιτοῦσαν ἀκόμα στό 'Ωδεῖο- καί μαζί τους ὁ Στέλιος Καραντάρης καί ἐγώ,κλειστήκαμε γιά ἕνα καί πλέον μήνα μέσα σ'ἕνα ὑπόγειο καμπαρέ.Δουλέψαμε μέ ὅλη μας τήν ψυχή καί ἑτοιμάσαμε ὑλικό γιά πολλές συναυλίες. Διαλέξαμε σάν ~~xxxxx~~ ἀρχή γιά τήν προσπάθεια μας τή μουσική τῆς 'Αναγέννησης,γνωστή καί σά μουσική "μπαρόκ": Βιβάλντι,Κορέλλι,Χαίντελ,Μπάχ,κ.λπ.

"Οταν "εἴμεθα ἕτοιμοι τότε καλέσαμε στό θέατροΚαλουτά ὅπου εἶχε στεγαστεῖ τό "Λαϊκό Θέατρο" πολλά ἐργατικά καί φοιτητικά Σωματεῖα καί Συλλόγους. Τούς μιλήσαμε γιά τήν προσπάθειά μας καί τούς παρουσιάσαμε δείγματα τῆς ἐργασίας μας. Τό κεντρικό ἐπιχείρημα ἦταν τό ἑξῆς:

-"Ολη ἡ κληρονομιά τῶν μεγάλων δημιουργῶν ἀνήκει σέ ὅλο τό λαό.Μήν περιμένετε νά σᾶς δώσουν ~~xxxxx~~ οἱ ἄλλοι αὐτό πού σᾶς ἀνήκει.'Απλῶστε τό χέρι νά τό πάρετε... 'Εμεῖς θά σᾶς δώσουμε ἕνα μικρό κομμάτι ἀπό τά μουσικά ἀριστουργήματα πού ἔγραψαν γιά σᾶς,καί μόνο γιά σᾶς,ὁ κύριος Βιβάλντι καί ὁ κύριος Μπάχ...

'Η ἀπήχηση ἀπό τήν πρώτη μας ἐπαφή μέ τούς ἐκπροσώπους τῶν ἐργαζομένων καί τῶν ~~μουσικῶν~~ φοιτητῶν ἦταν μεγάλη... Νέοι ἐργάτες,ἐργαζόμενοι,μαθητές,φοιτητές, γέμιζαν ἀσφυκτικά τίς Συναυλίες μας κάθε Κυριακή πρωΐκαί Δευτέρα βράδυ."Ισως γιά πρώτη φορά στήν ἱστορία τῆς Συμφωνικῆς μουσικῆς ὑπῆρχε τόσο ἐνθουσιαστική καί πανηγυρική ἀτμόσφαιρα στή διάρκεια μιᾶς συναυλίας ὅπου ἑρμηνεύαμε

μετικός ἄνθρωπος καί καλλιτέχνης θά ἔπρεπε νά πάει μέ τό ἔργο τοῦ ἐκεῖ ποῦ ζεῖ καί ἐργάζεται καί παλεύει ὁ λαός.Νά μοιραστεῖ μαζί του τόσο τά ὄνειρα καί τούς πόθους του ὅσο καί τούς ἀγῶνες,τά βάσανα καί τίς δοκιμασίες στίς ὁποῖες ~~τοῦ~~ τόν ὑπέβαλε ἕνα καθεστώς βάρβαρο καί ἀναχρονιστικό.Μέσα σ'αὐτή τή γενική κατεύθυνση τοποθετεῖται καί ἡ προσπάθεια τῆς Μικρῆς 'Ορχήστρας 'Αθηνῶν.Τό φθινόπωρο τοῦ 1962 – στήν ἐποχή ποῦ τό "Λαϊκό Θέατρο" τοῦ Μάνου Κατράκη ἀνέβαζε τό"Τραγούδι τοῦ Νεκροῦ 'Αδελφοῦ"– τριανταπέντε νέοι μουσικοί –μερικοί φοιτοῦσαν ἀκόμα στό 'Ωδεῖο– καί μαζί τους ὁ Στέλιος Καραντάφης καί ἐγώ,κλειστήκαμε γιά ἕνα καί πλέον χρόνο μέσα σ'ἕνα ὑπόγειο καμαρί.Δουλέψαμε μέ ὅλη μας τήν ψυχή καί ἑτοιμάσαμε ὑλικό γιά πολλές συναυλίες. Διαλέξαμε σάν ἀρχή γιά τήν προσπάθεια μας τή μουσική τῆς 'Αναγέννησης,γιατί καί ἡ μουσική "μπαρόκ": Βιβάλντι,Κορέλλι,Χαίντελ,Μπάχ,κ.λπ.

"Οταν "εἴμεθα ἕτοιμοι τότε καλέσαμε στό θέατροΚαλουτᾶ ὅπου εἶχε στεγαστεῖ τό "Λαϊκό Θέατρο" πολλά ἐργατικά καί φοιτητικά Σωματεῖα καί Συλλόγους. Τούς μιλήσαμε γιά τήν προσπάθειά μας καί τούς παρουσιάσαμε δείγματα τῆς ἐργασίας μας. Τό κεντρικό ἐπιχείρημα ἦταν τό ἑξῆς:

–"Ολη ἡ κληρονομιά τῶν μεγάλων δημιουργῶν ἀνήκει σέ ὅλο τό λαό.Μήν περιμένετε νά σᾶς δώσουν οἱ ἄλλοι αὐτό ποῦ σᾶς ἀνήκει.'Απλῶστε τό χέρι νά τό πάρετε... 'Εμεῖς θά σᾶς δώσουμε ἕνα μικρό κομμάτι ἀπό τά μουσικά ἀριστουργήματα ποῦ ἔγραψαν γιά σᾶς,καί μόνο γιά σᾶς,ὁ κύριος Βιβάλντι καί ὁ κύριος Μπάχ...

'Η ἀπήχηση ἀπό τήν πρώτη μας ἐπαφή μέ τούς ἐκπροσώπους τῶν ἐργαζομένων καί τῶν ~~φοιτητῶν~~ φοιτητῶν ἦταν μεγάλη... Νέοι ἐργάτες,ἐργαζόμενοι,μαθητές,φοιτητές, γέμιζαν ἀσφυκτικά τίς Συναυλίες μας κάθε Κυριακή πρωΐ καί Δευτέρα βράδυ."Ισως γιά πρώτη φορά στήν ἱστορία τῆς Συμφωνικῆς μουσικῆς ὑπῆρχε τόσο ἐνθουσιαστική καί πανηγυρική ἀτμόσφαιρα στή διάρκεια μιᾶς συναυλίας ὅπου ἑρμηνεύαμε

Κοντσέρτα γκρόσι εἴτε κοντσέρτα γιά ὀρχήστρα ἐγχόρδων καί σολίστ.
Στό πρόγραμμά μας ἀφιερωμένο στό Μπάχ στή Μέθυμνα τῆς Λέσβου τό ἀνοικτό θέατρο μέσα στά ἐρείπια τοῦ Κάστρου γέμισε ἀπό χωρικούς πού ἔφτασαν μέ καΐκια καί βάρκες ἀπό τά γειτονικά χωριά τοῦ νησιοῦ.Κι ὅμως ὁ ἐνθουσιασμός ἦταν στό τέλος ὁ ἴδιος.Τό ἴδιο φαινόμενο εἴχαμε κάθε φορά πού δίναμε συναυλία μπροστά σέ καθαρά λαϊκό κοινό πού πιθανόν ἄκουγε γιά πρώτη φορά τό ὄνομα τοῦ Μπάχ ἤ τοῦ Χαίντελ,στήν Κοκκινιά,στό 'Αγρίνιο ἤ στήν Πάτρα.

Τό ἴδιο φαινόμενο -τῆς γενικῆς καί ἐνθουσιαστικῆς παραδοχῆς τοῦ συμφωνικοῦ ἔργου- εἴχαμε λίγα χρόνια ἀργότερα ὅταν ἡ Μικρή 'Ορχήστρα 'Αθηνῶν ἐξελίχθηκε στήν "Δημοτική Συμφωνική Πειραιῶς" -1966-.

Θυμίζω ἐδῶ ὅτι στήν ἐποχή ἐκείνη εἴχαμε δημιουργήσει τό "Πολιτιστικό Κέντρο Πειραιῶς" πού ὑπῆρξε ἡ πρώτη σοβαρή προσπάθεια νά σπάσουμε τό μητροπολιτικό μονοπώλιο κουλτούρας.Μέ βάση τό Δῆμο Πειραιῶς καί μέ ἕδρα τό Δημοτικό του θέατρο δημιουργήσαμε Συμφωνική 'Ορχήστρα μέ πενήντα πέντε μέλη, Μικτή Χορωδία μέ πενήντα μέλη,τή Μικρή Λαϊκή 'Ορχήστρα,Λαϊκό 'Ωδεῖο,καί τίς βάσεις γιά τή δημιουργία 'Ινστιτούτου Λαϊκῆς Μουσικῆς.'Επίσης στό φουαγιέ τοῦ θεάτρου ὀργανώναμε κάθε ἑβδομάδα τέσσαρα σεμινάρια ἀφιερωμένα στά προβλήματα τῆς 'Ελληνικῆς Ποίησης,θεάτρου, Μουσικῆς καί Κινηματογράφου, μέ τή συμμετοχή ποιητῶν,μουσικῶν,συγγραφέων,σκηνοθετῶν,σέ διάλογο μέ τό κοινό

"Ετσι τό Δημοτικό θέατρο Πειραιά γιά μιά ἐποχή εἶχε πάρει τήν ὄψη τῆς "'Αγορᾶς" ὅπου ὁ καθένας μποροῦσε νά πάρει μέρος σέ δυό ἐκδηλώσεις κάθε μέρα. Νά ἀκούσει καί νά μιλήσει.

Γυρίζω στή συμφωνική μουσική.Τώρα προχωρήσαμε σέ ἔργα τῆς λεγόμενης κλασσικῆς περιόδου -Σχολή Μανχάιμ,Χάυντν,Μότσαρτ καί Μπετόβεν-.Κι'αὐτή τή φορά ἡ συμμετοχή τοῦ κοινοῦ ἦταν ἐνθουσιώδης.Δέν ὑπῆρχε οὔτε μιά στιγμή ἀμφιβολίας εἴτε ἀδιαφορίας. 'Ο μέσος ἀκροατής ἀπό τήν πρώτη στιγμή ἔβρισκε μέσα

Κοντσέρτα γινόταν εἴτε κοντσέρτα γιά ὀρχήστρα ἐγχόρδων καί σολίστ. Στό πρόγραμμά μας ἀφιερωμένο στό Μπάχ στή Μεθύμνα τῆς Λέσβου τό ἀνοικτό θέατρο μέσα στά ἐρείπια τοῦ Κάστρου γέμισε ἀπό χωρικούς πού ἔφταναν μέ καΐκια καί βάρκες ἀπό τά γειτονικά χωριά τοῦ νησιοῦ.Κι ὅμως ὁ ἐνθουσιασμός ἦταν στό τέλος ὁ ἴδιος.Τό ἴδιο φαινόμενο εἴχαμε κάθε φορά πού δίναμε συναυλία μπροστά σέ καθαρά λαϊκό κοινό πού πιθανόν ἄκουγε γιά πρώτη φορά τό ὄνομα τοῦ Μπάχ ἤ τοῦ Χαίντελ,στήν Κοκκινιά,στό 'Αγρίνιο ἤ στήν Πάτρα.

Τό ἴδιο φαινόμενο -τῆς γενικῆς καί ἐνθουσιαστικῆς παραδοχῆς τοῦ συμφωνικοῦ ἔργου- εἴχαμε λίγα χρόνια ἀργότερα ὅταν ἡ Μικρή 'Ορχήστρα 'Αθηνῶν ἐξελίχθηκε στήν "Δημοτική Συμφωνική Πειραιῶς" -1966-.

Θυμᾶμαι ἐδῶ ὅτι στήν ἐποχή ἐκείνη εἴχαμε δημιουργήσει τό "Πολιτιστικό Κέντρο Πειραιῶς" πού ὑπῆρξε ἡ πρώτη σοβαρή προσπάθεια νά σπάσουμε τό μεγάλο πολιτικό μονοπώλιο κουλτούρας.Μέ βάση τό Δῆμο Πειραιῶς καί μέ ἕδρα τό Δημοτικό του θέατρο δημιουργήσαμε Συμφωνική 'Ορχήστρα μέ πενῆντα πέντε μέλη, Μικτή Χορωδία μέ πενῆντα μέλη,τή Μικρή Λαϊκή 'Ορχήστρα,Λαϊκό 'Ωδεῖο,καί τίς βάσεις γιά τή δημιουργία 'Ινστιτούτου Λαϊκῆς Μουσικῆς.'Επίσης στό φουαγιέ τοῦ θεάτρου ὀργανώναμε κάθε ἑβδομάδα τέσσαρα σεμινάρια ἀφιερωμένα στά προβλήματα τῆς 'Ελληνικῆς Ποίησης,θεάτρου, Μουσικῆς καί Κινηματογράφου, μέ τή συμμετοχή ποιητῶν,μουσικῶν,συγγραφέων,σκηνοθετῶν,σέ διάλογο μέ τό κοινό.

"Ἔτσι τό Δημοτικό θέατρο Πειραιά γιά μιά ἐποχή εἶχε πάρει τήν ὄψη τῆς "'Αγορᾶς" ὅπου ὁ καθένας μποροῦσε νά πάρει μέρος σέ δυό ἐκδηλώσεις κάθε μέρα. Νά ἀκούσει καί νά μιλήσει.

Γυρίζω στή συμφωνική μουσική.Τώρα προχωρήσαμε σέ ἔργα τῆς λεγόμενης κλασσικῆς περιόδου -Σχολή Μανχάιμ,Χάυντν,Μότσαρτ καί Μπετόβεν-.Κι'αὐτή τή φορά ἡ συμμετοχή τοῦ κοινοῦ ἦταν ἐνθουσιώδης.Δέν ὑπῆρχε οὔτε μιά στιγμή ἀμφιβολίας εἴτε ἀδιαφορίας.'Ο μόνος ἀκροατής ἀπό τήν πρώτη στιγμή ἔβρισκε μέσα

στή μουσική τοῦ Μότσαρτ ἤ τοῦ Μπετόβεν ἕνα κομμάτι ἀπό τόν ἑαυτό του. Πῶς νά ἐξηγήσει κανείς διαφορετικά αὐτή τήν ἔνταση,τή συγκίνηση,τή συμμετοχή καί τέλος τόν ἐνθουσιασμό τῶν ἁπλῶν ἀνθρώπων στήν πρώτη τους,πιθανόν, ἐπαφή μέ τό συμφωνικό ἔργο;

Τότε ὅμως πῶς ἐξηγεῖται ἡ κρίση τῆς Κρατικῆς 'Ορχήστρας καί γενικά ἡ κρίση πού μαστίζει ὅλες τίς ἐκδηλώσεις τῆς λεγόμενης "σοβαρῆς μουσικῆς";

Προσωπικά δίνω δύο ἐξηγήσεις.'Η πρώτη ἀφορᾶ τόν τελετουργικό,ἡ δεύτερη τόν ἑρμηνευτικό τομέα.Εἶναι γνωστό ὅτι ἡ ἄρχουσα τάξη δίνει μεγάλη σημασία στά "σύμβολα" πού μορφοποιοῦν,ἐκφράζουν καί στηρίζουν τήν ἐξουσία της.Τό Παλάτι,τά 'Υπουργεῖα,τά Δημόσια Κτίρια,οἱ πλούσιες κατοικίες εἶναι "τόποι" προνομιακοί πού πρέπει νά προκαλοῦν δέος στό χοντρό λαό.Τό ἴδιο καί τά Θέατρα,οἱ "Οπερες,οἱ Αἶθουσες Συναυλιῶν.'Εκεῖ ἡ ἄρχουσα τάξη βρίσκεται πάντα μεταξύ της.Βελούδα,βραδυνά φορέματα,ἀρώματα,χειροφιλήματα... 'Αλλοίμονο στόν ἐργάτηπού θά πέσει ἐκεῖ μέσα.Θά αἰσθάνεται σάν τή μύγα στό γάλα. "Ομως οἱ καιροί ἀλλάζουν.Τά κρίρια-σύμβολα πέφτουν τό ἕνα μετά τό ἄλλο. Σήμερα δέν ὑπάρχει πιά θέατρο- σύμβολο τῆς μεγαλοαστικῆς ἐξουσίας. -Κυτάχτεδμως πῶς διατηροῦν ἀνέγγιχτο τό Παλάτι.Παρ'ὅτι ἄδειο,τό συγυρίζουν, τό φρουροῦν μέ τήν ἐλπίδα πῶς... Σέ μιά ἔρευνα μέ ἐρώτημα "Τί προτείνετε νά γίνει τό Παλάτι" ἀπάντησα: "Μέγαρο Πολιτισμοῦ".Γιατί ἤθελα νά τό "πατήσει' ὁ χοντρός λαός.Νά ὅμως πού οἱ κατέχοντες ἀμύνονται.Κρατοῦν ἀνέπαφο τό κύριο σύμβολο τῆς μεγαλοαστικῆς ἐξουσίας...-.

"Ομως ἄν τό θέατρο ἔπεσε,ἡ Συμφωνική 'Ορχήστρα ἐξακολουθεῖ νά εἶναι "ταμπού" γιά τό χοντρό λαό.Κι'αὐτό ἐξηγεῖται."Ας μήν ξεχνᾶμε ὅτι ἡ συμφωνική καί ἡ λυρική μουσική κοστίζει πολύ."Εως τίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνα τή συντήρησαν οἱ βασιληάδες καί οἱ πρίγκηπες.Σέ συνέχεια τήν ἀνέλαβαν οἱ καινούργιοι πρίγ-

στή μουσική τοῦ Μότσαρτ ἤ τοῦ Μπετόβεν ἕνα κομμάτι ἀπό τόν ἑαυτό του.
Πῶς νά ἐξηγήσει κανείς διαφορετικά αὐτή τήν ἔλξη,τή συγκίνηση,τή συμμετοχή καί τέλος τόν ἐνθουσιασμό των ἁπλῶν ἀνθρώπων στήν πρώτη τους,πιθανόν, ἐπαφή μέ τό συμφωνικό ἔργο;

<u>Τότε ὅμως πῶς ἐξηγεῖται ἡ κρίση τῆς Κρατικῆς 'Ορχήστρας καί γενικά ἡ κρίση πού μαστίζει ὅλες τίς ἐκδηλώσεις τῆς λεγόμενης "σοβαρῆς μουσικῆς";</u>

Προσωπικά δέχω δύο ἐξηγήσεις.'Η πρώτη ἀφορᾶ τόν <u>τελετουργικό</u>,ἡ δεύτερη τόν <u>ἑρμηνευτικό</u> τομέα.Εἶναι γνωστό ὅτι ἡ ἄρχουσα τάξη δίνει μεγάλη σημασία στά "σύμβολα" πού μορφοποιοῦν,ἐκφράζουν καί στηρίζουν τήν ἐξουσία της.Τό Παλάτι,τά 'Υπουργεῖα,τά Δημόσια Κτίρια,οἱ πλούσιες κατοικίες εἶναι "τόποι" κρονολογικοί πού πρέπει νά προκαλοῦν <u>δέος</u> στό χοντρό λαό.Τό ἴδιο καί τά θέατρα,οἱ "Όπερες,οἱ Αἴθουσες Συναυλιῶν.'Εκεῖ ἡ ἄρχουσα τάξη βρίσκεται πάντα μεταξύ της.Βελοῦδα,βραδυνά φορέματα,ἀρώματα,χειροφιλήματα... 'Αλλοίμονο στόν ἐργάτη πού θά πέσει ἐκεῖ μέσα.Θά αἰσθάνεται σάν τή μύγα στό γάλα.
"Όμως οἱ καιροί ἀλλάζουν.Τά κτίρια-σύμβολα πέφτουν τό ἕνα μετά τό ἄλλο.
Σήμερα δέν ὑπάρχει πιά θέατρο- σύμβολο τῆς μεγαλοαστικῆς ἐξουσίας.
-Κυτάχτε ὅμως πῶς διατηροῦν ἀνέγγιχτο τό Παλάτι.Παρ'ὅτι ἄδειο,τό συμβολίζουν, τό φρουροῦν μέ τήν ἐλπίδα πώς... Σέ μιά ἔρευνα μέ ἐρώτημα "Τί προτείνετε νά γίνει τό Παλάτι" ἀπάντησα: "Μέγαρο Π_λιτισμοῦ".Γιατί ἤθελα νά τό "πατήσει" ὁ χοντρός λαός.Νά ὅμως πού οἱ κατέχοντες ἀμύνονται.Κράτησαν ἀνέπαφο τό <u>κτίριο σύμβολο</u> τῆς μεγαλοαστικῆς ἐξουσίας...-
"Όμως ἄν τό θέατρο ἔπεσε,ἡ Συμφωνική 'Ορχήστρα ἐξακολουθεῖ νά εἶναι "ταμποῦ" γιά τό χοντρό λαό.Κι'αὐτό ἐξηγεῖται.'Ας μήν ξεχνᾶμε ὅτι ἡ συμφωνική καί ἡ λυρική μουσική κοστίζει πολύ.'Ως τίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα τή συντήρουσαν οἱ βασιλιάδες καί οἱ πρίγκηπες.Σέ συνέχεια τήν ἀνέλαβαν οἱ καινούργιοι πρίγ-

κηπες: οἱ ζάπλουτοι καπιταλιστές."Ετσι οἱ ὀρχῆστρες καί οἱ ὄπερες ἦταν "ἰδιωτικές".'Ανηκαν σέ μιά φούχτα "συνδρομητές" πού μόνο αὐτοί εἶχαν δικαίωμα νά παρακολουθοῦν τίς συναυλίες καί τίς ὄπερες.Τό ἴδιο καί στή χώρα μας ἡ Συμφωνική 'Ορχῆστρα τοῦ 'Ωδείου 'Αθηνῶν ἦταν ἰδιοκτησία μερικῶν ἀθηναίων μεγαλοαστῶν."Εως τά 1941,δηλαδή στήν Κατοχή,ὅπου ὁ Θ.Οἰκονομίδης ἔπεισε τούς...Γερμανούς νά γίνει κρατική! Μόνο ἔτσι,δηλαδή χάρη στούς γερμανούς πού φαίνεται πώς ἦσαν προοδευτικώτεροι ἀπό τούς δικούς μας καρχαρίες, ὁ λαός μπόρεσε νά ἀκούσει γιά πρώτη φορά συμφωνική μουσική...

'Από τότε τό κράτος – δηλαδή ὁ ἕλληνας φορολογούμενος– δίνει πενήντα ἑκατομμύρια τό χρόνο στήν Κρατική 'Ορχήστρα καί ἄλλα ἑκατό στήν Λυρική Σκηνή... "Ομως τό κοινό πού παρακολουθεῖ τίς συναυλίες καί τίς παραστάσεις αὐτῶν τῶν δυό κρατικῶν ὀργανισμῶν οὔτε ἀνανεώνεται οὔτε αὐξαίνει... 'Αντίθετα γερνᾶ καί συρικνώνεται."Ετσι φτάσαμε στήν κρίση...

Μιλήσαμε πιό πρίν γιά τόν τελετουργικό χαρακτήρα.Τό πρόβλημα μέ τή συμφωνική μουσική –ὅπως καί μέ τό θέατρο– ἦταν νά γίνουν προσπάθειες ὥστε νά σπάσουν τά ταμπού,νά κατεδαφιστοῦν ὅλα τά σύμβολα ἐξουσίας τῆς μεγαλοαστικῆς τάξης.Καί ἄν στό θέατρο τό καινούργιο αἷμα συγγραφέων,ἠθοποιῶν,σκηνοθετῶν καί σκηνογράφων δημιούργησε τελικά ἕναθέατρο γιά ὅλο τό λαό,ἔτσι πού τό κτίριο – σύμβολο νά μήν ἔχει πιά καμμιά ἀπωθητική δύναμη,στή συμφωνική μουσική δέν ἔγινε καμμιά σοβαρή προσπάθεια γιά νά δειχτεῖ στό λαό ὅτι ἡ συμφωνική μουσική,ὅπως ὅλη ἡ Τέχνη,τοῦ ἀνήκει,γράφτηκε γι'αὐτόν,εἶναι δική του.'Αντίθετα ὁ μῦθος γιά μιάν δῆθεν "ἀριστοκρατική" φύση τῆς συμφωνικῆς μουσικῆς πού ἀπαιτεῖ εἰδική μύηση καί γνώσεις,καλλιεργήθηκε ἀπό ὅλους τούς παράγοντες τῆς συμφωνικῆς μουσικῆς."Ετσι ὁ κοινός θνητός αἰσθάνεται πάντοτε <u>δέος</u> μπροστά στό "τελετουργικό" τῆς συμφωνικῆς μουσικῆς.'Ακόμα καί τό φράκο,ἄλλο σύμβολο τῆς ἀστικῆς τάξης,εἶναι ὑποχρεωτικό γιά τούς μαέσ-

κιμεςι οἱ ζάπλουτοι καπιταλιστές. Ἔτσι οἱ ὀρχῆστρες καί οἱ ὄπερες ἦταν "ἰδιωτικές". Ἀνῆκαν σέ μιά φούχτα "συνδρομητές" πού μόνο αὐτοί εἶχαν δικαίωμα νά παρακολουθοῦν τίς συναυλίες καί τίς ὄπερες. Τό ἴδιο καί στή χώρα μας ἡ Συμφωνική Ὀρχήστρα τοῦ Ὠδείου Ἀθηνῶν ἦταν ἰδιοκτησία μερικῶν ἀθηναίων μεγαλοαστῶν. Ὥς τό 1941, δηλαδή στήν Κατοχή, ὅπου ὁ Θ. Οἰκονομίδης ἔπεισε τούς... Γερμανούς νά γίνει κρατική! Μόνο ἔτσι, δηλαδή χάρη στούς Γερμανούς πού φαίνεται πώς ἦταν προοδευτικώτεροι ἀπό τούς δικούς μας καρχαρίες, ὁ λαός μπόρεσε νά ἀκούσει γιά πρώτη φορά συμφωνική μουσική...

Ἀπό τότε τό κράτος – δηλαδή ὁ ἕλληνας φορολογούμενος– δίνει πενήντα ἑκατομμύρια τό χρόνο στήν Κρατική Ὀρχήστρα καί ἄλλα ἑκατό στήν Λυρική Σκηνή... Ὅμως τό κοινό πού παρακολουθεῖ τίς συναυλίες καί τίς παραστάσεις αὐτῶν τῶν δυό κρατικῶν ὀργανισμῶν οὔτε ἀνανεώνεται οὔτε αὐξάνει... Ἀντίθετα γερνᾶ καί συρρικνώνεται. Ἔτσι φτάσαμε στήν κρίση...

Μιλήσαμε πιό πρίν γιά τόν τελετουργικό χαρακτῆρα. Τό πρόβλημα μέ τή συμφωνική μουσική –ὅπως καί μέ τό θέατρο– ἦταν νά γίνουν προσπάθειες ὥστε νά σπάσουν τά ταμπού, νά κατεδαφιστοῦν ὅλα τά σύμβολα ἐξουσίας τῆς μεγαλοαστικῆς τάξης. Καί ἄν στό θέατρο τό καινούργιο κῦμα συγγραφέων, ἠθοποιῶν, σκηνοθετῶν καί σκηνογράφων δημιούργησε τελικά ἕνα θέατρο γιά ὅλο τό λαό, ἔτσι πού τό κτίριο – σύμβολο νά μήν ἔχει πιά καμμιά ἀπωθητική δύναμη, στή συμφωνική μουσική δέν ἔγινε καμμιά σοβαρή προσπάθεια γιά νά δειχτεῖ στό λαό ὅτι ἡ συμφωνική μουσική, ὅπως ὅλη ἡ Τέχνη, τοῦ ἀνήκει, γράφτηκε γι' αὐτόν, εἶναι δική του. Ἀντίθετα ὁ μῦθος γιά μιάν δῆθεν "ἀριστοκρατική" φύση τῆς συμφωνικῆς μουσικῆς πού ἀπαιτεῖ εἰδική μύηση καί γνώσεις, καλλιεργήθηκε ἀπό ὅλους τούς παράγοντες τῆς συμφωνικῆς μουσικῆς. Ἔτσι ὁ κοινός θνητός αἰσθάνεται πάντοτε δέος μπροστά στό "τελετουργικό" τῆς συμφωνικῆς μουσικῆς. Ἀκόμα καί τό φράκο, ἄλλο σύμβολο τῆς ἀστικῆς τάξης, εἶναι ἀποκρουστικό γιά τούς μαέ-

τρους καί σολίστ...

Όμως καί στόν <u>ἑρμηνευτικό</u> τομέα ἡ συμφωνική μουσική διατηρεῖ τήν μεγαλοαστική της παράδοση. Ὁ "ἀριστοκρατισμός" ἀπαιτεῖ "συγκράτηση", "ψυχρότητα", ἐγκεφαλισμό. Όλα πρέπει νά εἶναι "εὐγενικά", οἱ κινήσεις, τό φραζάρισμα οἱ ρυθμοί δέν πρέπει νά "προσβάλουν" τήν ὑπερευαισθησία πλασμάτων τρυφερῶν καί πολύτιμων, ὅπως ἦσαν οἱ ἀκροατές πού συντηροῦσαν μέ τά λεφτά τους ὀρχήστρες καί ὄπερες. Έτσι φτάσαμε στά Ὠδεῖα σέ μιά τέλεια ἐγκεφαλική σύλληψη τῆς μελοδικῆς φράσης καί προπαντός τοῦ ρυθμοῦ. Σέ μιά πλήρη ἀφυδάτωση καί ἀποξήρανση. Τό αἷμα τοῦ ρυθμοῦ πού εἶναι βασικά ὁ λαϊκός χορός στραγγίχτηκε. Τό αἷμα τῆς μελωδίας πού εἶναι βασικά τό λαϊκό τραγοῦδι ἀφαιρέθηκε. Έτσι οἱ μελωδίες καί οἱ ρυθμοί ἀποξηραμένοι καί ἀποστεωμένοι, γίνονται μαῦρα στίγματα ἐπάνω στό ἄσπρο χαρτί. Νότες ἄψυχες μέσα στό πεντάγραμμο. <u>Αὐτή ἡ ἀντίληψη σημαδεύει βαθειά τόσο τήν ἑρμηνεία ὅσο καί τή σύνθεση τῆς μουσικῆς</u>. Δέν θά ἦταν καμμιά πρωτοτυπία ἄν ἔλεγα ὅτι ὅλο τό μουσικό ὑλικό μέσα σέ ὅλα τά καταξιωμένα μουσικά ἔργα ἔχει τίς ρίζες του μέσα στή ζωντανή λαϊκή παράδοση. Μέσα σέ κάθε μεγάλη Συμφωνία, Κοντσέρτο, Συμφωνικό Ποίημα ὅλοι οἱ ρυθμοί ξεκινοῦν ἀπό κάποιο <u>λαϊκό χορό</u>. Ἀπό κεῖ καί πέρα ἀναπτύσσονται, ὅμως ὁ βασικός ρυθμικός ἁρμός παραμένει τό χορευτικό μοτίβο. Δηλαδή ἡ ζωντανή καί ὄχι ἡ ἐγκεφαλική βάση πάνω στήν ὁποία πατάει ὁ συνθέτης. Τό ἴδιο καί ἡ μελωδία. Όσο μακρυά κι ἄν τήν πάει ἡ ἔμπνευση ἑνός Μπάχ, ἑνός Μότσαρτ, Μπετόβεν, Σοῦμπερτ, Μπράμς ἤ Τσαϊκόφσκυ, στή ρίζα τῆς μελωδίας θά βροῦμε τό λαϊκό τραγοῦδι. Τό ζωντανό τραγοῦδι, ἀναδημιουργημένο ἀπό τόν συνθέτη. Αὐτό τί σημαίνει; Σημαίνει ὅτι κάθε καταξιωμένο συμφωνικό ἔργο δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά ἕνας ~~xxxxxxx~~ ὠκεάνειος χορός καί ἕνα ἀπέραντο τραγοῦδι. Χωρίς τήν αἴσθηση τοῦ χορευτικοῦ ρυθμοῦ καί τῆς μελωδίας – τραγοῦδι, ἡ ἑρμηνεία τῆς

5246394-
[illegible]

συμφωνικῆς μουσικῆς μπορεῖ νά"συγκινεῖ" μόνο τό [illegible] ἀπό μιά δῆθεν "ὑπερευαισθησία" καί "καλλιέργεια"κοινό τῶν μεγαλοαστῶν.

Φυσικά τό θέμα πού θίγω ἐδῶ εἶναι λεπτό καί ἀπέραντο "Ομως μπορῶ νά πῶ ὅτι τά συμπεράσματά μου ἦρθαν ὕστερα ἀπό σαράντα καί πλέον χρόνια μελέτης καί δουλειᾶς μέσα στή μουσική.

Καί ἐξηγῶ τήν ἐπιτυχία τῶν δυό ~~μπ~~ προηγούμενων πειραμάτων μέ τή ΜΟΑ καί τή ΔΣ Πειραιᾶ. Γιατί ἐμεῖς 1-Σπάσαμε τό τελετουργικό ."Ετσι ὁ λαός αἰσθάνθηκε μέσα στούς χώρους τῆς Συναυλίας "σάν στό σπίτι του",καί 2-προσπαθήσαμε ὥστε ἡ ἑρμηνεία μας νά βγάζει ἀνάγλυφα στήν ἐπιφάνεια ὅλο τό βαθύ λαϊκό χαρακτήρα τοῦ συμφωνικοῦ ἔργου.

Μέ τήν ΚΟΑ,μετά τόν Χαίντελ καί Μπάχ θά προσπαθήσω νά ἑρμηνεύσω μερικά ἔργα τῶν πιό μεγάλων συμφωνιστῶν τοῦ περασμένου αἰώνα,συνεχίζοντας τήν προσπάθεια πού σταμάτησε ἀπότομα κάποιο πρωΐ τόν 'Απρίλη στά 1967...

'Εκεῖ πού ἡ φόρμα-Σονάτα,δηλαδή ἡ βάση τῆς Συμφωνίας,παίρνει τήν πιό μεγαλείωδη της ἔκφραση,ὅπως μέσα στίς Συμφωνίες τοῦ Μότσαρτ,τοῦ Μπετόβεν,τοῦ Μπράμς καί τοῦ Τσαϊκόφσκυ.Μέ ~~βοήθεια~~ βοηθάει πολύ τό γεγονός ὅτι οἱ σημερινοί μουσικοί τῆς ΚΟΑ εἴτε εἶναι παληοί μου συμμαθητές ἀπό τό 'Ωδεῖο 'Αθηνῶν εἴτε εἶναι συνεργάτες μου στή ΜΟΑ/ "Αν τό θελήσουν,καί' εἶμαι βέβαιος γι'αὐτό,τότε θά σπάσουμε ὁριστικά κάθε ἐμπόδιο εἴτε τελετουργικό εἴτε ἑρμηνευτικό ὥστε νά δώσουμε τήν αἴσθηση στό πλατύ ἑλληνικό κοινό ὅτι πράγματι οἱ κύριοι Μπάχ, Μότσαρτ καί Μπετόβεν καί τόσοι ἄλλοι ἔγραφαν τή μεγάλη μουσική τους γιά ὅλο τό λαό.

ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ.

Μόσχα,14.7.1978.

συμφωνικῆς μουσικῆς μπορεῖ νά"συγκινεῖ" μόνο τό ὀλίγο ἀπό μιά δῆθεν "ὑπερευαισθησία" καί "καλλιέργεια"κοινό τῶν μεγαλοαστῶν.

Φυσικά τό θέμα πού θίγω ἐδῶ εἶναι λεπτό καί ἀπέραντο "Ὅπως μπορῶ νά πῶ ὅτι τά συμπεράσματά μου ἦρθαν ὕστερα ἀπό σαράντα καί πλέον χρόνια μελέτης καί δουλειᾶς μέσα στή μουσική.

Καί ἐξηγῶ τήν ἐπιτυχία τῶν δυό ~~κκ~~ προηγούμενων πειραμάτων μέ τή ΜΟΑ καί τή ΔΕ Πειραιά. Γιατί ἐμεῖς 1-Σπάσαμε τό τελετουργικό. "Ἐτσι ὁ λαός αἰσθάνθηκε μέσα στούς χώρους τῆς Συναυλίας "σάν στό σπίτι του",καί 2-προσπαθήσαμε ὥστε ἡ ἑρμηνεία μας νά βγάζει ἀνάγλυφα στήν ἐπιφάνεια ὅλο τό βαθύ λαϊκό χαρακτῆρα τοῦ συμφωνικοῦ ἔργου.

Μέ τήν ΚΟΑ,μετά τόν Χαϊντελ καί Μπάχ θά προσπαθήσω νά ἑρμηνεύσω μερικά ἔργα τῶν πιό μεγάλων συμφωνιστῶν τοῦ περασμένου αἰῶνα,συνεχίζοντας τήν προσπάθεια πού σταμάτησε ἀπότομα κάποιο πρωΐ τόν 'Απρίλη στά 1967...

'Εκεῖ πού ἡ φόρμα-Σονάτα,δηλαδή ἡ βάση τῆς Συμφωνίας,παίρνει τήν πιό μεγαλειώδη τῆς ἔκφραση,ὅπως μέσα στίς Συμφωνίες τοῦ Μότσαρτ,τοῦ Μπετόβεν,τοῦ Μπράμς καί τοῦ Τσαϊκόφσκυ.Μέ βοηθάει πολύ τό γεγονός ὅτι οἱ σημερινοί μουσικοί τῆς ΚΟΑ εἴτε εἶναι παληοί μου συμμαθητές ἀπό τό 'Ωδεῖο 'Αθηνῶν εἴτε εἶναι συνεργάτες μου στή ΜΟΑ. "Αν τό θελήσουν,καί" εἶμαι βέβαιος γι'αὐτό,τότε θά σπάσουμε ὁριστικά κάθε ἐμπόδιο εἴτε τελετουργικό εἴτε ἑρμηνευτικό ὥστε νά δώσουμε τήν αἴσθηση στό πλατύ ἑλληνικό κοινό ὅτι πράγματι οἱ κύριοι Μπάχ, Μότσαρτ καί Μπετόβεν καί τόσοι ἄλλοι ἔγραψαν τή μεγάλη μουσική τους γιά ὅλο τό λαό.

ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ.

Μόσχα,14.7.1978.

ΓΙΑ ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Μίκης Θεοδωράκης

Σύμφωνα με όλες τις προβλέψεις τα προσεχή χρόνια — αρχίζοντας από το 1979 — θα είναι χρόνια κρίσιμα για μας. Η είσοδος της χώρας μας στην ΕΟΚ είναι το κύριο πρόβλημα. Οι πολλοί το αντιμετωπίζουν σαν πρόβλημα βασικά οικονομικό. Λιγότεροι σαν πρόβλημα βασικά πολιτικό. Γι' όλους, σαν πρόβλημα πολιτιστικό. Που σημαίνει, στη γλώσσα της εποχής, πρόβλημα ταυτότητας. Με άλλα λόγια η οργανική μας σύνδεση με κοινωνίες — οικονομίες και λαούς που βρίσκονται σε ανώτερο αναπτυγμένο στάδιο από μας θα μας απορροφήσει σε βαθμό που να χάσουμε τελικά την εθνική μας ταυτότητα. Όμως το πρόβλημα γίνεται ακόμα πιο πολύπλοκο αν σκεφτούμε ότι η ίδια η Ευρώπη αντιμετωπίζει αυτή τη στιγμή το ίδιο ακριβώς πρόβλημα σε σχέση με τις ΗΠΑ. Δηλαδή φοβάται για να διασώσει — κάθε λαός — την εθνική του ταυτότητα μπροστά στη δυναμική παρουσία στην Ευρώπη του αμερικάνικου κεφαλαίου, της αμερικάνικης κουλτούρας, του αμερικάνικου τρόπου ζωής.

Από την άποψη αυτή νομίζω ότι η σύνδεσή μας με την ΕΟΚ αποτελεί πράξη τυπική. Γιατί στην ουσία η χώρα μας εδώ και αρκετά χρόνια

Γι' αυτό όμως είναι γενικότερο πρόβλημα πολιτικό και οικονομικό [illegible]

"κομμένοι" μέσα στο χώρο της "Δύσης", χώρο κυριαρχούμενο από την στρατηγική, την οικονομία και την κουλτούρα των ΗΠΑ. Έτσι είμαστε κακά πληροφορημένοι και απροετοίμαστοι για τα προβλήματα που μας περιμένουν. Πολλά από αυτά έχουν ήδη θέσει τη σφραγίδα τους πάνω στη ~~[illegible]~~ ζωή μας. Εγώ, εδώ, θ' ασχοληθώ μόνο με το πρόβλημα της κουλτούρας. Κουλτούρα και ιδεολογία είναι οι δύο κύριοι τομείς που διαμορφώνουν την ταυτότητα ενός ~~[illegible]~~ λαού. Για την ιδεολογία έχουμε ήδη ασχοληθεί και θα ασχοληθούμε εντονότερα στο προσεχές μέλλον. Όμως σήμερα θα μας απασχολήσει το πρόβλημα του πολιτισμού, το πρόβλημα της εθνικής μας ταυτότητας. Και μάλιστα μονάχα σε ένα τομέα: του τραγουδιού.

Όταν λέμε αμερικάνικο τρόπο ζωής εννοούμε τουλάχιστον κατά 80% αμερικάνικη μουσική, αμερικάνικο τραγούδι. Κι αυτό είναι το πρόβλημα της Ελληνικής σήμερα, ότι δηλαδή τα 99% της Ευρωπαϊκής νεολαίας ακούει και τραγουδάει αμερικάνικη μουσική. Σε συνέχεια, γοητευμένοι από το μουσικό μήνυμα, ντύνονται αμερικάνικα, χορεύουν αμερικάνικα, [illegible] αμερικάνικα, συμπεριφέρονται αμερικάνικα, σκέπτονται αμερικάνικα.

Ποιά εἶναι ἡ διάγνωση στή ἀμερικάνικη μουσική;
Ἀρχίζω ἀπό κεῖνα πού φαίνονται σημαντικά:
Τρομακτική διάδοση – κυριαρχία σέ
ὅλα τά mass-media – καί τεχνοποιημένος
ἦχος – θαυμάσιο σύγχρονο ἦχο. Ἐκεῖνο
πού εἶναι ὅμως χαρακτηριστικό σημαντικό εἶναι ὅτι
ἡ σύγχρονη ἀγγλοσαξωνική (λαϊκή) μουσική ἔχει ἀληθινές ρίζες,
εἶναι αὐθεντική. Πρέπει νά εἴμαστε δίκαιοι καί
ἀντικειμενικοί: ἡ τρομερή ἐμπορική καί
διαφημιστική μηχανή δέν πουλάει ἀέρα. Ἔχει
καί χέρια στή καλό ὑλικό. Ἔτσι αὐτό
τό γνήσιο ὑλικό ἐξοπλισμένο ἀπό ὅλα τά
σύγχρονα ἠχητικά τεχνολογικά μέσα καί μιά
ἄνευ προηγουμένου ἐμπορική διαφημιστική μηχανή κυριαρχεῖ
παντοῦ – τώρα καί στή χώρα μας – ἀνοίγοντας
τό δρόμο γιά τήν διείσδυση καί κυριαρχία
τοῦ ἀμερικάνικου τρόπου ζωῆς.
Τό τραγούδι γενικά, αὐτό τό ἀσήμαντο
πράγμα, βρίσκεται στή βάση μιᾶς στρατηγικῆς
πού ἔχει σάν στόχο τη τήν PAX AMERICANA.
Σήμερα ἡ Ἕνωση ὑποτάχτηκε στό
«μικρό καί ἀσήμαντο» τραγούδι. Ὅπως
μέσα σ' αὐτές τίς ἁπλές λεξούλες
καί ἀνθρώπους κρίνεται ἕνας ὁλόκληρος κόσμος

μιά ὁλόκληρη ψυχή, τόσο δυνατή ὥστε
νά ἀλλάζει τελικά τήν ψυχή ὁλόκληρου
λαοῦ.

Τί εἶναι ὅμως τό Τραγούδι; Καί αὐτό εἰδικά
τό λαϊκό τραγούδι, δηλαδή αὐτό, πού προσφέρεται
γιά ὅλο τό λαό; Δύσκολο ἐρώτημα. Όσο
δύσκολο εἶναι π.χ. ἡ ἔννοια λαός. Πραγ-
ματικά πότε ἕνας ἀριθμός ἀνθρώπων "γίνεται
λαός". Μέ χωρίζουν τόσες διαφορές καί
χαρακτῆρες — (προσωπικοί, κοινωνικοί, ταξικοί, μορφω-
τικοί, θρησκευτικοί κλπ — καί ὅμως ἔρχεται
κάποτε στιγμή πού ὅλες αὐτές οἱ διαφορετικές
μονάδες "γίνονται λαός". Γυρίζοντας στό τραγούδι,
θα ἔλεγα ὅτι ἀνάμεσα σ' ὅλα τά ἑκατομ-
μύρια πρόσωπα πού ἀποτελοῦν μιάν
ας πούμε ἐθνική ἑνότητα (δηλαδή τή
κοινές (φυλετικές ἱστορικές καί ἄλλες ρίζες) ὑπάρχουν
ὁρισμένες μυστικές κοινές σχέσεις πού πρέπει
νά βρεθοῦν γιά νά ἐκφραστοῦν. Κοινά σημεῖα,
κοινές ρίζες, κοινές ἐπικοινωνίες θαμμένες
βαθειά μέσα στόν καθένα μας καί πού
δέν ξεπεταγοῦν, δέν ἐκφράζονται στήν καθη-
μερινή μας ζωή. Μέσα σ' ἕνα λεωφορεῖο,
σ' ἕνα γραφεῖο, κατάστημα, δρόμο εἴμαστε

άγνωστοι και αδιάφοροι, ο ένας για τον άλλον. Και όμως μας συνδέει αναμεταξύ μας. Η γλώσσα; Βεβαίως. Α όμως αυτό και και άλλα όλα είναι λαχταριστικά. Μπαίνουμε σε "ομάδες" με βάση την τύχη (τόπος κατοικίας - τόπος δουλειάς -) με βάση την τάξη που ανήκουμε - τα συμφέροντα που μας χωρίζουν ή μας ενώνουν, τις κοινές ιδέες κλπ. Όλα μας χωρίζουν. Εκτός από το ταξικό συμφέρον, η γλώσσα που είναι κοινή για όλους (και "κάτι άλλο" που είναι κοινό για όλους αλλά που λείπει να το ανακαλύψουμε... Θα τολμήσω να πω ότι αυτό το "κάτι άλλο" είναι βασικά το τραγούδι.

~~[illegible]~~ Συνισταμένη ~~[illegible]~~ γενική γιατί συναίρεσα σε ελαχιστότατα κοινές αλλά βαθειά κοιν. συναισθήματα, αυτό μπορούμε να πούμε ότι είναι το αληθινό λαϊκό τραγούδι. Αυτό που σπάει τα προσωπικά και άλλα φράγματα και που ενώνει τους ανθρώπους. Που ενώνει πιο πολύ, πιο βαθειά και πιο ουσιαστικά αυτούς που χρειάζονται να το θέλουν, και το γνωρίζουν ή να το τραγουδούν είναι συνδημιουργοί του. Πρόκειται γιατί

γιά μιά [illegible] ἐντεχνισμική ταύτιση ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων πού συντελεῖται μέσα στό κοινό ἀποδεχόμενο τραγούδι, αὐτό πού γίνεται τελικά ἀποδεκτό ἀπό ὅλους, αὐτό πού ἐκφράζει τόν καθένα καί ὅλους.

Ἡ ἱστορική πείρα μᾶς ἔχει δείξει ὅτι αὐτή ἡ μετατροπή δέν συντελεῖται σέ ὅλους τούς τόπους καί σέ ὅλες τίς ἐποχές. Δηλαδή πρόκειται γιά φαινόμενο ἐξαιρετικό πού ὅμως σημαδεύει μιά γιά πάντα ἕνα λαό.

Νομίζω ὅτι εἶναι ἀποδεδειγμένος ὁ διαχωρισμός ἀνάμεσα στό ἐλαφρό καί τό λαϊκό τραγούδι. Ὅπως εἶπα καί ἄλλοτε τό πρῶτο μᾶς κάνει νά ξεχνᾶμε. Τό δεύτερο, νά θυμόμαστε. Ἐπίσης θά προσθέσω ἐδῶ καί τό ἔντεχνο τραγούδι, πού σάν συνέχεια τῆς ἔντεχνης μουσικῆς ἔχει μέσα του [illegible] τῆς "Κατασκευῆς".

Μιλώντας πιό γενικά γιά τήν ἔντεχνη (συμφωνική καί ὄχι) μουσική πρέπει νά ὑπογραμμίσουμε ὅτι τό σημερινό της πρόβλημα εἶναι ὅτι ἡ "Κατασκευή" κυριαρχεῖ πάνω στή "γέννηση". Στήν προκλασσική, κλασσική, ρομαντική καί μεταρομαντική περίοδο, εἴχαμε (στούς πιό σπουδαίους συνθέτες) μιά ἰσορροπημένη ἀνάμιξη στήν "γέννηση" καί τή

«Κατασκευή». Μετά τό κίνημα τοῦ [illegible] ἡ «κατασκευή» δηλαδή ἡ ξερή τεχνική κερδίζει συνεχῶς ἔδαφος σέ βάρος τῆς γέννησης, δηλαδή τῆς δημιουργικῆς ἔμπνευσης.

Ἔτσι εἶναι δυνατό νά «κατασκευάσουμε» τραγούδια — ὅπως κάθε εἴδους ὑλιστικά [illegible] — βασισμένοι πάνω στούς γνωστούς νόμους τῆς μουσικῆς γραμματικῆς, χωρίς νά ὑπάρχει ἴχνος μουσικῆς ἔμπνευσης! Ἀπόδειξη τά δεκάδες ~~[illegible]~~ — ἄν ὄχι ἑκατοντάδες — χιλιάδες ἔντεχνα μουσικά κατασκευάσματα πού καταλαμβάνουν γιά μιά στιγμή (τό καθένα) τήν μουσική ἐπικαιρότητα γιά νά βυθιστοῦν ἐν συνεχείᾳ στό σκοτάδι τῆς ἀνυπαρξίας.

Ἄς μή ξεχνᾶμε ὅτι ἡ μουσική εἶναι Τέχνη καί Ἐπιστήμη. Ἑπομένως ὁ καθένας μπορεῖ νά διδαχτεῖ και νά ἐφαρμόσει τούς ἐπιστημονικούς κανόνες. Ὅταν ὅμως δέν ὑπάρχει Τέχνη δηλαδή, ἔμπνευση, δημιουργία, τότε ἔχουμε «ὑλιστική κατασκευή». Δέν ἔχουμε ἔργο Τέχνης. Ἔχουμε ρομπότ. Δέν ἔχουμε μουσική ὕπαρξη.

Ἄς ἐπιμείνουμε λοιπόν στό στοιχεῖο τῆς «γέννησης». Στή μουσική θά τό βροῦμε σέ δύο περιπτώσεις: στή δημιουργία τῶν μεγάλων συνθετῶν καί στή λαϊκή μουσική.

Δέ θά επιμείνω εδώ στή σχέση πού μπορεί νά υπάρχουν ανάμεσα στή λαϊκή μουσική και τή μουσική τῆς Avantgarde ή τή μουσική τοῦ Μπάρτοκ, τοῦ Σκαλκώτα ή τοῦ Μπεράτη ή τοῦ Τσαϊκόφσκυ.. Στή Εθνική Σχολή συνήθως οἱ ίδιοι οι συνθέτες δανείζονται σὰ αφετηρία τους νά βασιστοῦν στή εθνική-λαϊκή μουσική.

Όμως και στή διαδικασία — σύνθεση, λαός — υπάρχουν ότι η λειτουργία είναι ακριβώς ή ίδια. Γιατί και στή περίπτωση τῆς λαϊκής μουσικής και εδώ υπάρχει ο συνθέτης. Υπάρχει δηλαδή ο ένας, πού "γεννά" τό τραγούδι και σέ συνέχεια ο λαός τό αποδέχεται και τό μετουσιώνει. Δηλαδή φορές τό μεταβάλλει καθώς τό δανείζει από στόμα σέ στόμα. Έτσι ο επώνυμος συνθέτης λειτουργεί για λαό του προορισμό. Δηλαδή όλο το μουσικό υλικό που ο ίδιος γεννά, τό χρησιμοποιεί για νά ολοκληρώσει — ως μορφή και στή τεχνική — έντεχνα μουσικά έργα (Συμφωνίες — Κοντσέρτα — Ορατόρια). Ενώ ο "ανώνυμος" συνθέτης περιορίζεται σέ ίδιο τό πρωτογενές υλικό δηλαδή στή απλή μελωδία πού στή κάνει είτε χορό

(όπως είναι κι ο ίδιος οργανοπαίχτης) είτε τραγούδι, όταν είναι και ο ίδιος ποιητής. Αυτό το έργο — όσο και εφ' όσον είναι "γνήσιο" — θα το αποδεχτεί η κοινότητα, ο λαός. Θα περάσει από χώρο σε χώρο και χρόνο σε χρόνο. Και όσο αντέξει. Αν αντέξει πολύ στη δοκιμασία που το υποβάλλει ο λαός και ο χρόνος τότε το τραγούδι (ο χορός) θα γίνει λαϊκό. Μαζί θα ~~σφραγίσει~~ σφραγίσει ανεξίτηλα μιαν ιστορική εποχή.

Έτσι δεν είναι υπερβολή να πούμε ότι για κάθε λαό υπάρχουν τέτοιες ιστορικές εποχές όπου δημιουργείται — μαζί με το οποιοδήποτε λαϊκό πολιτισμό — και η λαϊκή μουσική τέχνη — χοροί και τραγούδια — που σε τελευταία ανάλυση ~~[illegible]~~, — μαζί με τη γλώσσα — της κοινωνικής και εθνικής αφύπνισης συγκροτούν την εθνική ταυτότητα ενός λαού.

~~Εξηγείται έτσι αυτή η λειτουργία [illegible] γενικός πολιτισμός~~

Αυτές οι ιστορικές εποχές οριοθετούνται από πολλούς και διαφορετικούς παράγοντες: κοινωνικούς

σύστημα, οικονομική ανάπτυξη, ιστορικά γεγονότα, μορφωτικό επίπεδο κλπ.

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

Γενικά μπορούμε να πούμε ότι το λαϊκό τραγούδι – σε αντίθεση με το ελαφρό και το έντεχνο – εξαφανίζεται στις χώρες με καπιταλιστική οικονομία. Όπως παρατηρούμε ότι υπάρχουν ~~[illegible]~~ έως σήμερα μόνο δύο εξαιρέσεις: το αμερικάνικο (και στην εποχή των Μπητλς το αγγλικό) και το ελληνικό λαϊκό τραγούδι.

Για την Αμερική (ΗΠΑ) μπορούμε ίσως να πούμε ότι η άνθιση στη καθαρά λαϊκή μουσική οφείλεται βασικά σε δημογραφικούς λόγους. Δηλαδή στην ύπαρξη ισχυρών και ζωντανών εθνικών μειονοτήτων (νέγροι, ισπανοί,) για τις οποίες το λαϊκό τραγούδι παραμένει πάντα ζωντανό και απαραίτητο.

Για την Ελλάδα νομίζω ότι στην τελευταία εικοσαετία έχουν γραφτεί τόμοι ολόκληροι σχετικά με το λαϊκό μας τραγούδι ώστε να είναι μάλλον περιττό ~~[illegible]~~ ένα καινούργιο αναμάσημα γνωστών πραγμάτων.

Νά ὅμως πού ἦρθε ὁ ἀστρονόμος(?) τῆς δικτατορίας καί οἱ κάθε λογῆς "ἀσθένειες" τῆς μεταδικτατορίας πού μᾶς ὁδήγησαν σ' αὐτή τήν περίφημη "κρίση τοῦ ἑλληνικοῦ τραγουδιοῦ". Κι ἔτσι εἴμαστε ἀναγκασμένοι νά ἀρχίσουμε καί πάλι ἀπό τήν ἀρχή... Δηλαδή νά υπενθυμίσουμε πράγματα αὐταπόδεικτα καί ἀλήθειες πού ἔγιναν βιώματα γιά ὅλο τό λαό...

Καί μιᾶς καί εἰπώθηκε ἡ λέξη "κρίση" ἄς δοῦμε κατ' ἀρχήν τί λογῆς εἶναι αὐτή ἡ κρίση. Ἀπό πού προῆλθε. ~~[illegible]~~ Ποιοί εὐθύνονται. Καί πῶς θά ξεπεραστεῖ.

Λοιπόν αἰτία κατά τή γνώμη μου εἶναι ἡ ἴδια ἡ μεγάλη ἐπιτυχία τοῦ λαϊκοῦ μας τραγουδιοῦ. Σέ μιά ὁρισμένη — ἡ λαμπρότερη ἐποχή — τό τραγούδι μας ἀγκαλιάστηκε ἀπό ὅλο τό λαό. Ἐξαπλώθηκε καί ἔξω ἀπό τή χώρα μας. Ἔτσι πολλοί νομίσανε ὅτι εἶναι πολύ ἁπλό καί εὔκολο νά φτιάξουν κι αὐτοί ~~[illegible] ([illegible] εὔκολα?)~~ τραγούδια. Ὑπῆρχε τώρα καί μιά καινούργια ἀγορά. Ἕνα καινούργιο ἀγοραστικό κοινό. Μιά καινούργια πελατεία ζήτηση... Κι αὐτά λοιπόν τά δεδομένα ξεφυτρώνουν σάν τά μανιτάρια "συνθέτες", στιχουργοί, ὀρχήστρες, φωνές, δισκογραφικές ἑταιρεῖες, καταστήματα δίσκων, ἐργοστάσια κατασκευῆς δίσκων... πειρατικοί σταθμοί, μουσικά περιοδικά...

Και πάει λέγοντας... Δυστυχώς είναι σήμερα
— και ~~[illegible]~~ δυστυχώς για τη χώρα μας —
~~[illegible]~~ βιομηχανικό — εμπορικό —
διαφημιστικό ~~συγκρότημα~~ κυκλώματα με πρώτη ύλη
τό τραγούδι. Η υπόθεση θυμίζει Αλάσκα
στην εποχή του Χρυσοθήρα.
Επειδή η "μηχανή" αυτή κτυπά τεχνικά τη δική της
ψυχική και όταν πιά σπανίζει ο "Χρυσός" τότε
πουλάει στον καταναλωτή θ. τραγούδια επίχρυσα.
Και, μάλιστα όχι, (πολλές φορές) επιτυγχάνει από σκέτη άμμο....
υπάρχει ένα καταναλωτικό κοινό που αφήνει
~~τό~~ πάση θυσία να διαφημισθεί ~~[illegible]~~-
~~[illegible]~~ και να αυξηθεί. Υπάρχουν στούντιο,
γραφεία, μπουάτ, προσωπικό, συγκροτήματα, μαγαζιά
πού πρέπει να συντηρηθούν και να αυγατίσουν. Έτσι
μία νέα τεράστια βιομηχανία δημιουργείται
γύρω από τη Χρυσή φλέβα του ~~[illegible]~~ έλλη-
νικού τραγουδιού. ~~[illegible]~~ Είναι λογικό
φυσικό να καταποντισθεί ο κόσμος από
δεκάδες χιλιάδες τραγούδια πού πέφτουν
πάνω στό λαό μας σαν ακρίδες. Κοντά
στα δικά μας, ξένα τώρα και περισσότερα.
Είναι γιατί στοιχίζουν φτηνότερα για
τους Έλληνες εμποροβιομήχανους, επομένως
~~[illegible]~~ τούς αφήνουν περισσότερα κέρδη...

Μέσα σ' αὐτή τή γενική σύγχυση εἶναι φυσικό νά ὑπάρξει τελικά ἕνα μεγάλο θύμα: τό τραγούδι. Τό ἴδιο ὅπως [illegible] καί τίς φυσικές ὀμορφιές πού τραβοῦν τούς τουρίστες. [illegible] κοντά στούς τουρίστες ἀναπτύσσεται ἡ βιομηχανία τουρισμοῦ πού τελικά καταστρέφει τίς φυσικές ὀμορφιές...

Εἴπαμε ὁ μύθος ἐξηγεῖται πώς "παραδοσιακά γυρίσματα" δέχεται καθημερινά μέσω τῆς διαφήμισης, τοῦ ραδιοφωνικοῦ σταθμοῦ, καί τοῦ προγραμματισμοῦ τοῦ ἐλέγχου τῆς ἐκπομπῆς τοῦ ραδιόφωνου καί τηλεόρασης, τοῦ μουσικοῦ καί ἄλλων καταστημάτων πού κι αὐτές ἀρχίζουν νά ἐλέγχονται ἀπό διάφορα κυκλώματα (εταιρείες - σταρ - "συνθέτες" κλπ) θά μπορούσαμε νά πούμε ἀκόμα ὅτι μή μιά ἀγωνία πλήρως ἐλεγχόμενη ὁ μύθος μπορεῖ νά καθοδηγηθεῖ τελικά πρός ἐκεῖνο τό "εμπόρευμα" πού ἐπιλέγει τό πιό ἰσχυρό εμποροβιομηχανοδιαφημιστικό κύκλωμα.

Αὐτά τά πράγματα στήν Ἑλλάδα ἔχουν γίνει πιά. Καί φυσικά τό αμερικάνικο κεφάλαιο επιβάλλει τελικά τά προϊόντα του: κυρίως αμερικάνικη μουσική ἐπι

τα ιθαγενή τραγούδια που όπως ανήκουν οι Εταιρείες εξαγορασμένες από το αμερικάνικο κεφάλαιο.

Αν θέλετε τη γνώμη μου γι' όλη αυτή την δεσμευτική από έξω πάνω στο τραγούδι μας δηλώνω ευθύς ότι δεν τη φοβάμαι. Έναν καιρό στη δικτατορία συχνά έλεγα ότι ο λαός μας είναι αδιάβροχος στην «ιδεολογία» της Χούντας. Το ίδιο και τώρα. Πιστεύω ότι ο λαός μας — σε αντίθεση προς τους λαούς της Ευρώπης — είναι αδιάβροχος στην καταιγίδα των νέγρικων και ξένων τραγουδιστικών υποπροϊόντων. Κι αυτό γιατί όπως είπα και πριν είναι ο μόνος λαός — στο κοινοτικό σύστημα — που έχει ακόμα δική του ζωντανή λαϊκή μουσική. Δημοτικά τραγούδια ζωντανά που να τον εκφράζουν σήμερα. Έτσι ο λαός μας είναι ικανός να δείχνει τεχνικά — μέσα από τα ξένα τραγούδια που ακούει περιγραφικά πάνω στην αγάπη του — εκείνα που είναι γνήσια, αληθινά, δικά του. Φυσικά αυτή η κατάσταση δεν μπορεί να εξακολουθήσει επ' άπειρο. Χίλιες δυο συμφωνίες έκαναν ώστε η εποχή που ζούμε να είναι για τον τόπο μας εποχή δημιουργίας λαϊκής μουσικής. Να υπάρχουν δηλ. μορφές επαναστατικές σύγχρονα τραγούδια που να εκφράζουν

όλο το λαό, να επηρεάσω όλο το λαό, να συγκροτού την κοινή συνισταμένη που στα βάθη του εθνικού «είναι» και μπορεί να συνενώνει όλες τις σκόρπιες — επιφανειακά — ευαισθησίες.

Το πρόβλημα είναι πόσοι και ποιοί έχουν συνειδητοποιήσει αυτή την πραγματικότητα, πόσοι και ποιοί συμφωνούν μ' αυτή την εκτίμηση.

Εκεί βλέπω το μεγάλο κίνδυνο. Εδώ αδέξιοι στην ιδεολογική έννοια του φαινομένου. Εδώ αμφισβήτηση. Εδώ έλλειψη γνώσης και στην παρατήρηση του φαινομένου.

Έτσι φτάσαμε σ' ένα σημείο όπου προσωπικά δεν βλέπω πια ότι είναι δυνατή κανενός είδους άλλη πρακτική βοήθεια έξω από τη δημιουργία. Όσοι πιστεύουν ότι γεννούν τη [illegible] — και δεν κατασκευάζουν τραγούδια θα αφήσει να συνεχίσουν την πορεία χωρίς εμπόδια, το στενό [illegible] μονοπάτι της λαϊκής μουσικής. Ο λαός θα βρει τελικά το γνήσιο τραγούδι, το δικό του τραγούδι, όσο ισχυρά ή αρμόδια κατασκευάσματα κι αν είναι αυτά που τα φοβερά ελαφροβιομηχανοδημιουργήματα κυ-

κινήματα. ~~[illegible]~~ Σ' ένα βαθμό, όπως και σε [illegible] μπορούμε να [illegible] και θα [illegible] τις δυνατότητες που μας προσφέρουν αυτά τα ίδια κινήματα. Αλήθεια την αρχή τους μεγάλες δυνάμεις που πήραν από μας και δεν θα είχαν αντίκρισμα να συνεχίσουν — και συνεχίζουν — και από μας. Μοιάζει σαν όλη είχαμε η ποιότητα [illegible] μια νέα ποσότητα που για να ικανοποιηθεί έχει ανάγκη και από ποσότητα...

Εδώ θα πρέπει να διευκρινίσουμε ότι οι έλληνες [illegible] δίσκων έπαιξαν ρόλο βασικά θετικό στην ανάπτυξη και διάδοση της ~~[illegible]~~ [illegible] — [illegible] — μουσικής. Και να συμβαδίσουμε μ' αυτό τον τρόπο στην [illegible] του "[illegible]" που είναι τώρα στη μόδα. Τα [illegible] όλα επάνω της κι έτσι νομίζουμε ότι [illegible] στη δική μας εποχή. ~~[illegible]~~ Ο Τάκης [illegible], οι Μάτσας (πατήρ και υιός) και ο Αλέκος [illegible], μαζί με την κατεύθυνση για την παραγωγή και κυρίως του γιου Ματσόπουλο, έπαιξαν ρόλο σοβαρό στην εξέλιξη του ελληνικού τραγουδιού. Βέβαια δεν συμφωνώ με κάποιες κινήσεις που οι συνεργάτες του στο ελληνικό [illegible] θεωρεί του Α [illegible] Εταιρείας στο μοναδικό [illegible] συνεχή στην "ανακοίνωση" ~~[illegible]~~ και [illegible]

τραγουδιστών καί συνθετών. Σέ κάθε περίπτωση καί σέ κάθε στιγμή υπήρχε αγώνας από όλες τίς μεριές. Υπήρχαν αντιθέσεις, συμφέροντα, έριδες. Όμως, τελικά ή ποιότητα φαίνεται επέβαλε τή δική της ισορροπία. Έτσι υπερίσχυσε ή καλή καί δημιουργική συνεργασία γιά νά [illegible] τό γνήσιο τραγούδι νά επιβληθεί καί νά θριαμβεύσει. Από κεί καί πέρα, όπως ήδη είπα, γνωρίσαμε όλοι μας θύματα αυτής τής μεγάλης επιτυχίας. Καί μπήκαμε [illegible] στή κρίση πού ήταν βασικά κρίση ανάπτυξης.

Όμως θά ήταν λάθος άν βλέπαμε μόνο τήν αισθητική [illegible] μεριά τού φαινομένου καί δέν εξετάζαμε καί τήν άλλη του όψη, εξ ίσου σημαντική, τήν πολιτική.

Ή μεγάλη ανάπτυξη καί [illegible] τού λαϊκού μας τραγουδιού πραγματοποιείται μέσα σέ τρεις ιστορικές περιόδους. Α) Στήν εποχή τού Εμφυλίου Β) Τή δεκαετία τού θριάμβου τής [illegible] (50-60) Γ) Τήν εποχή τής [illegible] καί αντιπαράθεσης τού δημοκρατικού-προοδευτικού κινήματος.

Κάθε περίοδος έβαλε τή σφραγίδα της επάνω στήν ανάπτυξη καί εξέλιξη τού τραγουδιού. Ιδιαίτερα στήν τρίτη περίοδο, τής έντεχνης λαϊκής μουσικής, ή άμεση σύνδεση τού λαϊκού τραγουδιού μέ ποιητές-κείμενα-συνθέτες πού βρίσκονταν οργανι- καί δεμένοι μέ τό προοδευτικό κίνημα τού λαού μας τού [illegible] έδωσε μιά καθαρά πολιτική διάσταση καί λειτουργία. Τό κατέστησε όπλο

στά χέρια του μαχόμενου λαού και ιδιαίτερα
στής ποιητικής του αυτοπορείας.
Όμως αυτή η άμεση σύνδεση του με τις
~~καθαρ~~ καθαρότερες και ~~πιο~~ πιο/προχωρημένες
κοινωνικές δυνάμεις δεν μπορούσε παρά να
έχει άμεση και βαθειά επίδραση επάνω του.
Πέρα από το ποιητικό κείμενο άλλαξε
βαθειά η ίδια η μορφή ~~και~~ η δομή το μουσικό περιεχόμενο του.
~~του τραγουδιού~~. Εκείνο όμως που πρέπει να
υπογραμμιστεί ιδιαίτερα είναι ότι όλη η στην περίοδο αυτή
εξέλιξη στό τομέα του ελληνικού τραγουδιού
έγινε σε άμεσο διάλογο με το λαό. Και
αυτό υπήρξε το χαρακτηριστικό και το
μυστικό της επιτυχίας του. Αυτή η
ζωντανή επαφή το προφύλαξε επίσης από
τήν αποξένωση φαινόμενο που παρατηρείται
συχνά στο τομέα της "πολιτικοποιημένης τέχνης".
~~Αφού~~ Κι αυτό γιατί σ' αυτή τη περίπτωση
ο διάλογος δεν γίνεται με όλο το λαό
αλλά με ομάδες ελιτίστικες ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ που διψούν εκφράσεων
σε ποιητική αυτοπορεία. Πρόκειται για ~~το~~
αριστοκρατισμό, στον τομέα της τέχνης με ίδιες όπως
και στην ποιητική
(αρνητικές ~~[illegible]~~ συμπτώματα και αποτελέσματα.
Σ' αυτή τη περίπτωση και σε αντιστοιχία
με την ελιτίστικη νοοτροπία που βγήκε
τόσο πολύ να αναφανούν, κείμενα σημαντικά
φιλολογικώς, προκεχωρημένα και βαθυστόχαστα

ἡ "πολιτικοσημαίνουσα Τέχνη", χαμηλώνει τό ἐπίπεδο της μέσα στίς ἐλιτίστικες ἀναζητήσεις μιᾶς περιόδου πού χαρακτηρίζεται ἀπό ἀδιέξοδα καί πού ὁ δημιουργός ὑποτάσσεται τελικά στήν παντοδυναμία τῆς τεχνικῆς, τοῦ παράδοξου καί τοῦ ἀκατανόητου. Τεχνολογικά πρόκειται γιά πασίγνωστες καί ἀπό καιρό ξεπερασμένες ρετσέτες ἀπό τόν καιρό τοῦ φουτουρισμοῦ, σουρεαλισμοῦ, ντανταϊσμοῦ καί τόσων ἄλλων γνωστῶν "ισμῶν" πού ὡς καί ἡ ἐπίδραση τους ἀπό πλευρᾶς στή σύγχρονη Τέχνη ὑπῆρξε σημαντική ἔχει ἐντοπισθεῖ καί τελικά ἀποστειρωθεῖ νά ξεμακραίνει ὁλοένα περισσότερο τό λαό ἀπό κεῖνο πού ὀνομάζουμε νά ἀποκαλοῦμε "σύγχρονη Τέχνη".

~~Μέ τό ἔντεχνο-πολιτικό τραγούδι, τά ἐλαφρι-κά τοι αὐτά παίρνουν ἕνα ἀνεξάρτητο χαρακτήρα καθώς μπαίνουν ξαφνικά~~

Ὅλοι μας γνωρίζουμε ὅτι τό κύριο πρόβλημα τῆς πολιτικῆς πρωτοπορείας εἶναι τό πρόβλημα τῆς δημιουργικῆς, πρακτικῆς καί βαθειᾶς ἐπαφῆς μέ τό μαζικό κίνημα, μέ τό λαό. Νομίζω ὅτι τό ἴδιο πρόβλημα θά πρέπει νά ἀπασχολεῖ σήμερα καί τήν ἀληθινά σύγχρονη Τέχνη. Μένοντας Τέχνη καί μένοντας σύγχρονη Τέχνη, χωρίς δηλαδή νά προδίδει τήν οὐσιαστική της φύση καί λειτουργία, νά μπορεῖ σήμερα νά συναλλάσσεται δημιουργικά, πρακτικά καί βαθειά μέ τίς μάζες, μέ τό λαό.

Μιά τέτοια Τέχνη όταν καί όπου υπάρχει γίνεται — είναι — πολιτική. Όπως αληθινή πολιτική πρωτοπορεία είναι εκείνη πού εκφράζει σωστά τό μαζικό κίνημα, τό λαό. Βάζομε ναί ή όχι στό ίδιο μέτρο, τόσο γιά τή ζωή όσο καί γιά τή Τέχνη, τό λαό; Έχομε ή όχι εμπιστοσύνη στό λαό; Βέβαια, όπως έγραψα καί στήν αρχή, μέ τόν όρο "λαός" εννοούμε μιά ορισμένη καί συγκεκριμένη ποιότητα σχέσεων πού καθορίζονται από ιστορικές καί ταξικές συνθήκες. Η σύνδεση σωστή στή "ποιότητα" μέ τήν πολιτική πρωτοπορεία οδηγεί σέ ιστορικές κοινωνικές αλλαγές. Ένα από τά βασικά στοιχεία γιά νά επιτευχθεί σωστά ή σύνδεση καί σέ συνέχεια νά παίρνει όλο καί πιό σύνθετο — δημιουργικό καί αναγεννητικό περιεχόμενο είναι ή δυνατότητα τού μαζικού — τού λαού — νά συλλαμβάνεται μέ μορφές αισθητικές πού νά τού ανασκαλεύουν τή μνήμη, νά τού [illegible] τήν ευαισθησία καί νά δίνουν φτερά στή φαντασία, στήν έξαρση τά ιδανικά πού κλείνει μέσα του. Τότε ή Τέχνη είναι πραγματικά επαναστατική γιατί βοηθάει τό λαό σ' ένα σωστό δρόμο πού υπάρχει μπροστά του: αυτό πού οδηγεί σέ ρήξη ριζική μέ τήν ανεπανόρθωτα σαπισμένη πραγματικότητα πού μάς προσφέρει ένας κόσμος βουτηγμένος ώς τό λαιμό στό αίμα καί τή διαφθορά: τόν καπιταλιστικό.

(39) 38

Αυγ...? 1978-80

[redacted]

ΓΙΑ ΜΙΑ ΘΕΤΙΚΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΛΥΣΗ

Πολλοί είναι οι παράγοντες και οι εξελίξεις που δημιουργούν νέα δεδομένα στην πολιτική ζωή και οργώνουν γρήγορα ένα έδαφος που μέχρι χτές μας φαινόταν σκληρό καικακοτράχαλο.

Είναι πρώτα απ'όλα η μετεκλογική πορεία, καλύτερα κατρακύλισμα, της πολιτικής του ΠΑΣΟΚ και τα τελευταία βάνασσα οικονομικά μέτρα του απο τα οποία πολύ σωστά η πρόσφατη Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ συμπέρανε πως "η κυβέρνηση αποσαφήνισε ακόμα καθαρότερα την πολιτική της. Πρόκειται για μια πολιτική διαχείρισης του συστήματος με ορισμένους θεσμικούς εκσυγχρονισμούς και ελιγμούς". Είναι επίσης, η βαθύτατη οικονομική κρίση που σήμερα γίνεται ορατή σε όλους και όλα δείχνουν ότι θα βαθαίνει και θα οξύνεται όσο στη χώρα μας παραμένουν άθιχτες οι δομές του εξαρτημένου καπιταλισμού. Είναι, ακόμα, οι πρόσφατες πρωτοφανείς για την μεταπολιτευτική περίοδο λαϊκές κινητοποιήσεις που με την ευρύτητα τον ενωτικό τους χαρακτήρα και το βάθος των αιτημάτων τους στέλνουν ένα σαφές μήνυμα:

Πως η χρεωκοπία της ηγεσία του ΠΑΣΟΚ για την αλλαγή σήμερα πια δεν είναι επαγγελία ή βιαστική πρόγνωση "παραδοσιακών μειοψηφιών" αλλά γίνεται όλο και περισσότερο συνείδηση στη μεγάλη δημοκρατική πλειοψηφία.

Ενα μεγάλο κενό πολιτικής έκφρασης και προοπτικής έχει αρχίσει να δημιουργείται στον ευρύτερο δημοκρατικό προοδευτικό χώρο. Υπάρχει και διευρύνεται ο δημοκρατικός κόσμος που λέει ΟΧΙ στην πορεία του ΠΑΣΟΚ αλλά δεν έχει πει και το μεγάλο "ΝΑΙ". Υπάρχει και διευρύνεται η δυσαρέσκεια αλλά δεν είναι ορατή στον ίδιο βαθμό η άλλη πολιτική προοπτική και λύση που θα ζεστάνει και θα θεριέψει την ΕΛΠΙΔΑ;

Και χωρίς την ελπίδα, την άλλη πολιτική λύση, ξέρουμε απο πικρές εμπειρίες ότι δεν μπορεί να δόσουμε την απαραίτητη προοπτική που φτερώνει το μαζικό κίνημα και τότε πολλές φορές η δυσαρέσκεια βρίσκει καταφύγιο στα πισωγυρίσματα.

Τώρα όμως πρέπει να σπάσουμε το φαύλο κύκλο, το τόσο γνωστό αμαρτωλό τρίγωνο συντήρηση-σοσιαλδημοκρατία-συντήρηση που έχει γίνει τροπάρι στη Δ. Ευρώπη.

Δεν φτάνει να μη θέλει, να μην μπορεί και να τίθεται εκτός και αντίπερα η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ. Πρέπει εμείς που θέλουμε να δείξουμε ότι μπορούμε. Ο,τι μπορούν οι κομμουνιστές να γίνουν ο ΚΑΤΑΛΥΤΗΣ που θα επιταχύνει τις επανατοποθετήσεις, τις ανακατατάξεις και τις κυοφορήσεις στο

39

πολιτικόσκηνικό κα με κατεύθυνση τη δημιουργία της νέας μεγάλης λαϊκής συμμαχίας, "ενός μεγάλου μετώπου πολιτικών δυνάμεων της αλλαγής ικανού νακερδίσει την εμπιστοσύνη της πλειοψηφίας του λαού και να στηρίξει μιαδημοκρατική κυβέρνηση αλλαγής" όπως τονίζει η απόφαση της ΚΕ του ΚΚΕ.

Αυτή είναι η εναλλακτική πολιτική πρόταση, η νέα ΕΛΠΙΔΑ, η ΠΡΟΚΛΗΣΗ που μας απευθύνουν οι περιστάσεις.
Γίνεται σαφές ότι δεν μιλάμε για ένα έργο μιας μέρας αλλά για μια προσπάθεια πνοής που για ν'αρχίσει νάποδίδει καρπούς άμεσα, απαιτεί άοκνες πρωτοβουλίες, τόλμη και δραστήρια σε βάθος ιδεολογική και πολιτική δράση σε δύο αλληλένδετους άξονες:

- Την πιο προχωρημένο επαναπροσδιορισμό της δημοκρατικής προοδευτικής συνείδησης των ευρύτερων λαϊκών στρωμάτων.
- Την συσπείρωση της Αριστεράς.

ΚΑΤΑΡΡΙΨΗ ΤΩΝ ΜΥΘΩΝ

Για ένα τέτιο θετικό επαναπροσδιορισμό που θα ριζοσπαστικοποιεί με καινούργιο τρόπο τις λαϊκές δυνάμεις χρειάζεται να ανοίξουμε ένα μέτωπο σ'όλα αυτά τα κλισέ-ιδεολογικά πολιτικά στερεότυπα και μύθους που έθρεψαν στο παρελθόν, συντηρούν, και μπορεί και μελλοντικά να θρέψουν αποσροσανατολιστικά φαινόμενα "τύπου ΠΑΣΟΚ". Κι'απ'αυτήν την άποψη αποτελούν μεγάλη συμβολή οι πρόσφατες κατευθύνσεις της Κεντρικής Επιτροπής.

ΜΥΘΟΣ ΠΡΩΤΟΣ: Συνήθισε και με δική μας ευθύνη, ένα μεγάλο μέρος της δημοκρατικής κοινής γνώμης να καταγράφει σχεδόν αυτόματα σαν προοδευτική κάθε αντιδεξιά φωνή, έτσι που το αντιδεξιό σχεδόν ταυτίστηκε ενδόμυχα με τη "συνοδοιπορία" και την άτυπη συνεργασία με τη αριστερά. Ετσι ανάμεσα στη συντήρηση και την Αριστερα έμενε ένας ευρύς προνομιούχος χώρος για να παίξουν η ολιγαρχία καιτο κατεστημένο τα παιχνίδια τους σε βάρος της αλλαγής. Σήμερα για την Αριστερά αυτά τα σχήματα "Δεξιάς-Αντιδεξιάς" πρέπει να περάσουν οριστικά στο παρελθόν. Ηδη η λεηλασία και η αδίστακτη εκμετάλλευση που τους έκανε προεκλογικά η [illegible] ηγεσία του ΠΑΣΟΚ με την"αποστασία", με το "θέμα Καραμανλή", με τα ξερονήσια κλπ. προετοίμασαν το έδαφος για να ξεφτίσουν .
Σήμερα μια νέα εναλλακτική λύση, ένα νέο πολιτικό μπλόκ για την αλλαγή πρέπει να διαγραφεί χωρίς τα [illegible] του παρελθόντος, με σύγχρονη δημοκρατική συνείδηση, με σύγχρονους κοινωνικούς και ταξικούς όρους και με κατεύθυνση το σοσιαλισμό στην εθνική μας πραγματικότητα.

πολιτικοκοινωνικό και με κατεύθυνση τη δημιουργία της νέας μεγάλης λαϊκής συμμαχίας, "ενός μεγάλου μετώπου πολιτικών δυνάμεων της αλλαγής ικανού να κερδίσει την εμπιστοσύνη της πλειοψηφίας του λαού και να στηρίξει μια δημοκρατική κυβέρνηση αλλαγής" όπως τονίζει η απόφαση της ΚΕ του ΚΚΕ.

Αυτή είναι η εναλλακτική πολιτική πρόταση, η νέα ΕΛΠΙΔΑ, η ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ που μας απευθύνουν οι περιστάσεις.

Γίνεται σαφές ότι δεν μιλάμε για ένα έργο μιας μέρας αλλά για μια προσπάθεια πνοής που για ν'αρχίσει να αποδώσει καρπούς άμεσα, απαιτεί δουλειά, πρωτοβουλίες, τόλμη και δραστήρια σε βάθος ιδεολογική και πολιτική δράση σε δύο αλληλένδετους άξονες:

- Τον πιο προχωρημένο επαναπροσδιορισμό της δημοκρατικής προοδευτικής συνείδησης των ευρύτερων λαϊκών στρωμάτων.
- Την συσπείρωση της Αριστεράς.

ΚΑΤΑΡΡΙΨΗ ΤΩΝ ΜΥΘΩΝ

Για ένα τέτοιο θετικό επαναπροσδιορισμό που θα ριζοσπαστικοποιεί με καινούργιο τρόπο τις λαϊκές δυνάμεις χρειάζεται να ανοίξουμε ένα μέτωπο σ'όλα αυτά τα κλισέ-ιδεολογικά πολιτικά στερεότυπα και μύθους που έθρεψαν στο παρελθόν, συντηρούν, και μπορεί και μελλοντικά να θρέψουν αποπροσανατολιστικά φαινόμενα "τύπου ΠΑΣΟΚ". Κι'απ'αυτήν την άποψη αποτελούν μεγάλη συμβολή οι πρόσφατες κατευθύνσεις της Κεντρικής Επιτροπής.

ΜΥΘΟΣ ΠΡΩΤΟΣ: Συνήθισε και με δική μας ευθύνη, ένα μεγάλο μέρος της δημοκρατικής κοινής γνώμης να καταγράφει σχεδόν αυτόματα σαν προοδευτική κάθε αντιδεξιά φωνή, έτσι που το αντιδεξιό σχεδόν ταυτίστηκε ενσύμψυχα με τη "συνοδοιπορία" και την άτυπη συνεργασία με τη αριστερά. Έτσι ανάμεσα στη συντήρηση και την Αριστερά έμενε ένας ευρύς προνομιούχος χώρος για να παίζουν η ολιγαρχία κάτω κατεστημένο τα παιχνίδια τους σε βάρος της αλλαγής. Σήμερα για την Αριστερά αυτά τα σχήματα "δεξιάς-Αντιδεξιάς" πρέπει να περάσουν οριστικά στο παρελθόν. Ήδη η λεηλασία και η ασύστατη εκμετάλλευση που τους έκανε προεκλογικά η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ με την "αποστασία", με το "θέμα Καραμανλή", με τα ξερονήσια κλπ. προετοίμασαν το έδαφος για να θερίσουν.

Σήμερα μια νέα εναλλακτική λύση, ένα νέο πολιτικό μπλοκ για την αλλαγή πρέπει να διαγράφει χωρίς τα [illegible] του παρελθόντος, με σύγχρονη δημοκρατική συνείδηση, με σύγχρονους κοινωνικούς και ταξικούς όρους και με κατεύθυνση το σοσιαλισμό στην εθνική μας πραγματικότητα.

ΜΥΘΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ: Ειδικά μετά τον εμφύλιο μεγάλο μέρος του δημοκρατικού κόσμου, κάτω απο το καθεστώς της τρομοκρατίας, συνήθισε να μην λέει τα πράγματα με το όνομά τους.
Μέσα απο τις αφόρητες πιέσεις ζητούσε ενδιάμεσα σχήματα ανάμεσα στη Δεξιά και την Αριστερά που θα παίζαν το ρόλο του "σκαλοπατιού" για την κοινωνική αλλαγή που ποθούσε. Ολα αυτά καλλιεργούσαν το έδαφος για να εμφανίζονται κατα καιρούς κάθε είδους "αυτοδυναμίες" - παγίδες που στις κρίσιμες στιγμές έδειχναν το αντιαριστερό τους πρόσωπο, καλή ώρα. Τώρα πρέπει να γίνει σαφές ότι ανάμεσα στην κοινωνική Αλλαγή και την Αριστερά δεν υπάρχει απόσταση ούτε χωράνε ενδιάμεσα σχήματα. Μιά ενναλλακτική λύση αλλαγής πρέπει να οικοδομηθεί με πυρήνα την ίδια την Αριστερά, το ίδιο το κομμουνιστικό αριστερό κίνημα της χώρας μας.

ΜΥΘΟΣ ΤΡΙΤΟΣ: Εχει γίνει σχεδόν βίωμα και πλέγμα σε ευρύτερα δημοκρατικά στρώματα πως με κάποιες μεταρρυθμίσεις θα μπορούσαν να βελτιώσουν τη ζωή τουςκαι να προετοιμασθεί το έδαφος για πιο ριζικες αλλαγές που τις θεωρούσαν απόμακρες, και όχι άμεσα "εφικτές". Η τετράχρονη εμπειρία του ΠΑΣΟΚ χρεωκοπεί αυτές τις απόψεις. Αποκαλύπτει τα όρια των μεταρρυθμιστικών προσπαθειών με άθικτα τα θεμέλια του εξαρτημένου ελληνικού καπιταλισμού. ΜΙα νέα εναλλακτική λύση δεν μπορεί και δεν γίνεται να συμβιβάσει το νερό με τη φωτιά, το μεγάλο κεφάλαιο με τους εργάτες, την παραγωγικότητα με την παραοικονομία. Θα είναι ένα μέτωπο βασισμένο στη λαική συγκατάθεση που χωρίς τους μαξιμαλισμούς του "εδώ και τώρα" θα προωθήσει ~~ρήξεις βασισμένο στη λαϊκή~~ ρήξεις με το σύστημα και όχι το συμβιβασμό μαζί του.

Πολύ ευρύτερα στρώματα στον προοδευτικό χώρο προσεγγίζουν σήμερα αυτές τις αντιλήψεις. Αποτελούν τη μαζική βάση του μεγάλου μετώπου της αλλαγής, το μαζικό υπόβαθρο που θα κινήσει τις νέες διαδικασίες στην πολιτική ζωή.

Ηδη ο μετεκλογικός πολιτικός χάρτης όπως υπογραμμίζει η ΚΕ του ΚΚΕ έχει μπεί σε μια διαδικασία κρίσης. Δεν είναι μόνο η ΝΔ που αντιμετωπίζει τα γνωστά παραλυτικά προβλήματα.
Εντονες και βαθιές είναι οι ζυμώσεις και οι διαφοροποιήσεις και στο χώρο του ΠΑΣΟΚ, εκλογικό και κομματικό.

Η δική μας μικρή εκλογική υποχώρηση αντί να τους λύσει όπως νόμιζαν τα χέρια για μια συντηρητικότερη στροφή στην πολιτική ζωή δεν φάνηκε αρκετή να κατασιγάσει το ριζοσπαστικό ρεύμα της αλλαγής. Οι κινήσεις τύπου Καραμανλή και η αντιδεξιά δημαγωγία μπορεί να προσφέρονται για προεκλογική κατανάλωση και εκβιασμό αλλά δεν λύνουν, απλώς μεταθέτουν τα προβλήματα που έρχονται με μεγαλύτερη ένταση στο προσκήνιο και εκφράζονται με σαφείς ταξικούς όρους και με ένα μεγάλο ταξικό κίνημα.

Αυτό το μεγάλο μέτωπο της ταξικής πάλης είναι το έδαφος για τη συντήρηση και τη συσπείρωση των αριστερών προοδευτικών δυνάμεων και για βαθιές διεργασίες στο πολιτικό σκηνικό.

Δεν ξεκινάμε φυσικά απο το μηδέν.

- Ηδη υπάρχει ένα μεγάλο κομμουνιστικό κόμμα που η ενίσχυση του αποτελεί τη σταθερή βάση για να πλαταίνει και να βαθαίνει το αριστερό ρεύμα στη χώρα μας.

Οσο πιο ισχυρό αναδεικνεται το ΚΚΕ, τόσο θα διευρύνεται ταυτόχρονα η εμβέλεια και η δυνατότητα απήχησης, επιρροής και δράσης κάθε αριστερής δύναμης.

Ηδη, επίσης πρωτοπόρες δυνάμεις και προσωπικότητες στο σοσιαλιστικό χώρο έφτασαν προεκλογικά σε μια λογική συνεργασίας με το ΚΚΕ ρίχνοντας τη σπορά μιας νέας ενότητας. Ανοίχτηκε ένας δρόμος που σήμερα δίνει μια ελκτική αγωνιστική προοπτική για μια μαζική ριζοσπαστικοποίηση στον ελληνικό σοσιαλιστικό χώρο.

Ηδη, ακόμα, κινητικότητα παρατηρείται και στις γραμμές του κόμματος του "εσωτερικού". Μια συζήτηση έχει ανοίξει στις γραμμές του για το ρόλο και τη φυσιογνωμία του, ~~που έχει~~ ένα ρόλο που το περιόρισε στην αυξομείωση γύρω απο ένα ελάχιστο ποσοστό και ζημίωνε συνολικά την υπόθεση της Αριστεράς.

Η έκβαση αυτής της συζήτησης θα κρίνει κατά πόσο μπορούν ν'αναχτούν νέοι ορίζοντες συνεργασίας και κοινής δράσης στον αριστερό χώρο.

Κλυδωνισμοί και ισχυρότατες αμφισβητήσεις διαμορφώνονται ταυτόχρονα, όλο και πιο έντονα και στο χώρο του ΠΑΣΟΚ. Στη δεξιόστροφη πορεία της ηγεσία του δεν μπορεί να συμπαρασύρει την κομματική και συνδικαλιστική της βάση. Πληθαίνουν οι φωνές σε όλα τα επίπεδα στο κυβερνητικό κόμμα που αντιστέκονται, διεκδικούν την αγωνιστική τους ταυτότητα και βλέπουν με άλλο μάτι, της ιδέες της συνεργασίας και συμπόρευσης με την Αριστερά.

Κάτι νεό γεννιέται στο αριστερό προοδευτικόχωρο απαλλαγμένο απο παλιές προκαταλήψεσι και στερεότυπα. Η κυοφορία δεν θα είναι εύκολη, ούτε αυτόματη. Δεν πρέπει να αφεθεί, όμως, στην τύχη της.

Σε καιρούς που οι δυνάμεις του συστήματος επιταχύνουν και οργανώνουν την περιχαράκωσή του, σε καιρούς κρίσης σαν τους σημερινούς που όχι μόνο η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ αλλά και της ΝΔ πάνε να υπερφαλαγγιστούν απο την ταξική διαμαρτυρία της βάσης όλες οι δυνάμεις της προόδου δεν έχουν χρόνο να περιμένουν. Χρειάζεται να σπεύσουν αναλαμβάνοντας τις δικές τους ευθύνες.

Mr.Mikis Theodorakis Esq.
Epiphanous 2
ATHENS

Rotterdam, 14 november 1978

Dear mister Theodorakis,

First of all I want to thank you for the opportunity that you will give me to have an interview with you during the weekend of 25/26 november. My very close friend George Dambassis ~~ti~~ told me your decision by phone and it makes me very grateful. George ~~I~~ told me also that you should like it to have some of my questions in advance, to have an idea of the meaning and atmosphere of the interview.

Of course I want to do that, but I'm sure that you understand it that it's for me impossible to give you all my questions in advance, for in my ~~opinin~~ opinion are there many questions to be born during the course of the interview.

But, herewith I give you my ~~basis~~"basic-questions", some of them.

1. As a visitor of your last concerts in western Europe I mentioned - in my opinion - that your public changed. In former times the people came especially to listen to the meaning of your music and words. Now I see a lot of people they come to a Theodorakis-concert only to remember their last holidays in Greece. I think for them you're not more than only a musical souvenir to the country of sun and sea. I don't have the idea that you agree with this development.

2. What's at the moment your own situation, in Greece, in the world, as a composer, a musician, as a person, in your ~~opin~~opinion.

3. Why you were a candidate ~~fot~~ for the mayorship of Athens ? And, are you disappointed now not to be voted ?

42

Mr.Mikis Theodorakis Esq.
Epiphanous 2
ATHENS

Rotterdam, 14 november 1978

Dear mister Theodorakis,

First of all I want to thank you for the opportunity that you will give me to have an interview with you during the weekend of 25/26 november. My very close friend George Dambasis xx told me your decision by phone and it makes me very grateful. George F told me also that you should like it to have some of my questions in advance, to have an idea of the meaning and atmosphere of the interview.

Of course I want to do that, but I'm sure that you understand it that it's for me impossible to give you all my questions in advance, for in my xxxxxx opinion are there many questions to be born during the course of the interview.

But, herewith I give you my xxxx"basic-questions", some of them.

1. As a visitor of your last concerts in western Europe I mentioned - in my opinion - that your public changed. In former times the people came especially to listen to the meaning of your music and words. Now I see a lot of people they come to a Theodorakis-concert only to remember their last holidays in Greece. I think for them you're not more than only a musical souvenir to the country of sun and sea. I don't have the idea that you agree with this development.

2. What's at the moment your own situation, in Greece, in the world, as a composer, a musician, as a person, in your xxxxopinion.

3. Why you were a candidate fxt for the mayorship of Athens ? And, are you disappointed now not to be voted ?

4. What we can expect from the composer Theodorakis in the future ? The same kind of music he always made, or are there new artistic ideas ?

5. What will the future be of Greek music. Is there a future ?

Dear mister Theodorakis, I think this is enough to get an idea of my intentions. But let me say besides it, that I come to you as "half a Greek". I'm visiting your country since 1964 two or three times a year, not only for the sea and the sun, but also to learn a lot about your culture and habits. And to learn something of the language. I can't say I speak the Greek language very good now, but I do my best.

I heard from George that we can have the interview in the French language, or in the English language. Both languages are not a problem for me and with a little bit Greek mixed-in I'm sure we can have a good result.

Eagerly to meet you in Athens, I send you my best regards and I say for an another time "thank you" to give me the permit for the interview.

Sincerely yours,

PS. As a journalist I'm connected to newspapers with a circulation of about 400.000 in the cities Rotterdam and the Hague and in a lot of smaller towns.

Frans Happel
Statenplein 8
Rotterdam

43

4. What we can expect from the composer Theodorakis in the future ? The same kind of music he always made, or are there new artistic ideas ?

5. What will the future be of Greek music. Is there a future ?

Dear mister Theodorakis, I think this is enough to get an idea of my intentions. But let me say besides it, that I come to you as "half a Greek". I'm visiting your country since 1964 two or three times a year, not only for the sea and the sun, but also to learn a lot about your culture and habits. And to learn something of the language. I can't say I speak the Greek language very good now, but I do my best.

I heard from George that we can have the interview in the French language, or in the English language. Both languages are not a problem for me and with a little bit Greek mixed-in I'm sure we can have a good result.

Eagerly to meet you in Athens, I send you my best regards and I say for an another time "thank you" to give me the permit for the interview.

Sincerely yours,

PS. As a journalist I'm connected to newspapers with a circulation of about 400.000 in the cities Rotterdam and the Hague and in a lot of smaller towns.

Frans Happel
Statenplein 8
Rotterdam

1

I- Ma musique était la même dans les deux cas. Les "messages" essentiels qu'elle transmet étaient également les mêmes.
Par conséquent s'il y a réellement un changement dans le choix et l'attitude du public, il faut en rechercher ailleurs la cause.
Je crois pour ma part que le grand public européen est absolument maitrisé par le terrible lavage de cerveau auquel le soumettent les mass-media, organisés par ~~les xxxxxxxx~~ les milieux sociaux dominants. Il faut à l'européen moyen, pour s'émouvoir du sort d'un pays ou d'un peuple, un sérieux bouleversement.: massacres, détournements d'avion, guerres, tremblements de terre, dictatures, tortures. Il lui faut du sang et de la douleur. Comme la tragédie du Vietnam, du Moyen-Orient, du Biafra, de la Grèce, du Chili, de l'Iran. Comme le combat des Tupamaros.
C'est de cet oeil que m'ont vu les européens: ~~ix~~ pour la moitié d'entre eux j'étais "Zorba", pour l'autre moitié détenu de la junte militaire des colonels. Mais le message culturel, la voix d'un peuple, combien l'ont entendue et combien l'ont comprise?

C'est aussi pourquoi j'ai, comme vous le constatez, rompu le contact que j'avais avec le public européen. La culture américaine semble lui suffire...

2-La Renaissance d'Athènes, grâce à l'initiative populaire. C'est-à-dire la participation des masses, et de la jeunesse en particulier, pleine d'inspiration et d'enthousiasme. Avec le programme des 365 jours nous aurions résolu au cours de la première année les problèmes les plus brûlants qui tourmentent les athéniens. Par la suite nous aurions peu à peu élevé Athènes au rang de capitale spirituelle de l'Europe.

J'ai posé ma candidature parce que j'avais l'honneur de représenter la partie la plus vivante du peuple athénien: la Gauche combattante. Ces mêmes forces combattantes qui ont lutté pour ~~kkkkkkkkkkkkkk~~ libérer Athènes des nazis. J'étais moi aussi parmi eux. Ma candidature et le combat pacifique pour la Mairie d'Athènes ~~ix~~ a contribué à la réalisation d'un vaste regroupement, à la base du peuple, des forces politiques inspirées par les idéaux de notre Résistance nationale. Et si le succès dans la ville d'Athènes n'a été que relatif,

1- La musique était la même dans les deux cas.Les "messages" essentiels qu'elle transmet étaient également les mêmes.

Par conséquent s'il y a réellement un changement dans le choix et l'attitude du public,il faut en rechercher ailleurs la cause.

Je crois pour ma part que le grand public européen est absolument maîtrisé par le terrible lavage de cerveau auquel le soumettent les mass-media,organisés par les milieux sociaux dominants.Il faut à l'européen moyen,pour s'émouvoir du sort d'un pays ou d'un peuple, un sérieux bouleversement : massacres,détournements d'avion,guerres,tremblements de terre,dictatures,tortures.Il lui faut du sang et de la douleur.Comme la tragédie du Vietnam,du Moyen-Orient,du Biafra, de la Grèce,du Chili,de l'Iran.Comme le combat des Tupamaros.

C'est de cet oeil que m'ont vu les européens: pour la moitié d'entre eux j'étais "Zorba",pour l'autre moitié détenu de la junte militaire des colonels. Mais le message culturel,la voix d'un peuple,combien l'ont entendue et combien l'ont comprise?

C'est aussi pourquoi j'ai,comme vous le constatez,rompu le contact que j'avais avec le public européen.La culture américaine semble lui suffire...

2-La Renaissance d'Athènes,grâce à l'initiative populaire.C'est-à-dire la participation des masses et de la jeunesse en particulier, pleine d'inspiration et d'enthousiasme. Avec le programme des 365 jours nous aurions résolu au cours de la première année les problèmes les plus brûlants qui tourmentent les athéniens.Par la suite nous aurions peu à peu élevé Athènes au rang de capitale spirituelle de l'Europe.

J'ai posé ma candidature parce que j'avais l'honneur de représenter la partie la plus vivante du peuple athénien: la Gauche combattante.Ces mêmes forces combattantes qui ont lutté pour libérer Athènes des nazis.J'étais moi aussi parmi eux.Ma candidature et le combat pacifique pour la mairie d'Athènes a contribué à la réalisation d'un vaste regroupement, à la base du peuple, des forces politiques inspirées par les idéaux de notre Résistance nationale.Et si le succès dans la ville d'Athènes n'a été que relatif,

45

lèèèh

son écho dans le reste du pays a favorisé une victoire sans précédent des mêmes forces politiques. Un grand pas a été fait vers une unité nouvelle des forces vivantes de la gauche grecque. Les conséquences en seront bientôt encore plus tangibles et les évolutions politiques à venir montreront que le "combat d'Athènes" est capable de changer les données de notre vie politique.

3-C'est une impression fausse. Le problème dans ce domaine est au contraire une"crise" de ...production. C'est-à-dire que je"produis" beaucoup plus que ne peut contenir, accepter, le "marché" grec, restreint et surchargé. J'ai toujours dans mon tiroir au moins autant d'oeuvres inconnues, inédites, que celles que je présente. Sans parler des oratorios, de la musique symphonique et méta-symphonique que je ne peux pas présenter parceque l'état grec m'a exclu des fondations qu'il contrôle (télévision, orchestre symphonique, etc.). Je xxxix demeure, comme la plupart des grecs, un simple "hôte" dans mon propre pays.

4-Comme le passé l'a démontré, et comme l'avenir le montrera, mon inspiration musicale est accrue par mon activité politique, tout comme mon action politique s'inspire de mes idéaux culturels.

Mais outre cela, la prise de position active de l'artiste envers les affaires publiques constitue pour moi un impératif moral.

5-Je xxx n'organise pas de sondages de popularité. J'ai seulement connaissance et conscience du fait que des liens très êtxxtx étroits me lient au peuple grec. Les intérêts personnels politiques ou autres du moment peuvent créer autour de moi des courants amicaux ou hostiles: mais quelque chose me lie avec mes ennemis eux-mêmes, quelque chose qui ne peut être comparé qu'avec le lait maternel: la chanson. Le grec qui a chanté mes chansons est lié à moi comme moi à lui, indépendamment du fait qu' aujourd'hui ou demain les conjonctures politiques peuvent xxxxx fxixxxxx nous amener à des différends même très profonds.xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

son écho dans le reste du pays a favorisé une victoire sans précédent des masses forces politiques. Un grand pas a été fait vers une unité nouvelle des forces vivantes de la gauche grecque. Les conséquences en seront bientôt encore plus tangibles et les évolutions politiques à venir montreront que le "combat d'Athènes" est capable de changer les données de notre vie politique.

3-C'est une impression fausse. Le problème dans ce domaine est au contraire une "crise" de ...production. C'est-à-dire que je "produis" beaucoup plus que ne peut contenir/accepter, le "marché" grec, restreint et surchargé. J'ai toujours dans mon tiroir au moins autant d'oeuvres inconnues, inédites, que celles que je présente. Sans parler des oratorios, de la musique symphonique et méta-symphonique que je ne peux pas présenter parce que l'état grec m'a exclu des fondations qu'il contrôle (télévision, orchestre symphonique, etc.). Je demeure, comme la plupart des grecs, un simple "hôte" dans mon propre pays.

4-Comme le passé l'a démontré, et comme l'avenir le montrera, mon inspiration musicale est accrue par mon activité politique, tout comme mon action politique s'inspire de mes idéaux culturels.

Mais outre cela, la prise de position active de l'artiste envers les affaires publiques constitue pour moi un impératif moral.

5-Je n'organise pas de sondages de popularité. J'ai seulement connaissance et conscience du fait que des liens très étroits me lient au peuple grec. Les intérêts personnels politiques ou autres du moment peuvent créer autour de moi des courants amicaux ou hostiles: mais quelque chose me lie avec mes ennemis eux-mêmes, quelque chose qui ne peut être comparé qu'avec le lait maternel: la chanson. Le grec qui a chanté mes chansons est lié à moi comme moi à lui, indépendamment du fait qu'aujourd'hui ou demain les conjonctures politiques peuvent nous amener à des différends même très profonds.

Au-delà de la chanson,il y a les longues luttes communes pour la liberté et la démocratie.Finalement notre peuple n'oublie pas le sang versé.Je suis parmi ceux qui ont eu l'honneur d'abreuver de leur sang la terre bien-aimée de notre pays.Et le sang relie les combattants.

6-Ma musique n'a pas seulement un caractère "monumental";sa sonorité n'est pas non plus seulement celle de la tristesse.Je crois que la gamme de mon oeuvre correspond fidèlement aux changements et à la variété de la nature grecque,de l'histoire grecque et de l'âme du peuple grec.

7-Je ne peux le connaître.Je ferai de mon côté tout ce qui sera en mon pouvoir pour que ma musique exprime toujours fidèlement l'âme de notre peuple.

-.-.-.-.-.-.-.-.- MIKIS THEODORAKIS,
Athènes,Novembre I978.

Συνέντευξη μέ τό ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ σέ σχέση μέ τίς "ΓΕΙΤΟΝΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ".

Αύριο γιορτάζουμε τά 60 χρόνια άπό τήν ϊδρυση τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος τῆς 'Ελλάδας.Εἶναι μιά έπέτειος πού άφορᾶ όλο τόν ελληνικό λαόκαί πού άφορᾶ περισσότερο τήν έργατική τάξη ,τούς έργαζόμενους Έλληνες,τήν προοδευτική διανόηση,τήν άγροτιά,καί πού άκόμα πιό ειδικά άφορᾶ όλους έμᾶςπού γεννηθήκαμε, ,παλέψαμεμέσα στίς γραμμές τῆς έθνικῆς άντίστασης πού εἶναι τό άκριβώτερο καί τό πιό σημαντικόδημιούργημα τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος τῆς 'Ελλάδας.

Έτσι κι'έγώ,σάν ένας προοδευτικός καλλιτέχνης,πού ή ζωή καί τό έργο του εἶναι βαθειά ζυμωμένο μέ όλους τούς άγῶνες τοῦ ελληνικοῦ λαοῦ,καί ίδιαίτερα μέ τούς άγῶνες τῶν κομμουνιστῶν,αίσθάνομαι μεγάλη τιμή καί περηφάνεια πού μοῦ δίνετε ευκαιρία μέ ένα μικρό έργονά πανηγυρίσω μαζί μέ όλους τούς κομμουνιστές ,μαζί μέ όλους τούς άριστερούς,μαζί μέ όλους τούς δημοκράτες, μαζί μέ όλο τόν ελληνικόκκά λαό,αὐτή τή σημαντική γιά τή χώρα μας έπέτειο. Καί τό κάνω άκόμα μέ μεγαλύτερη χαρά γιατί αὐτή ή σημερινή έπέτειος συμπίπτει μέ μιά καινούργια περίοδο γιά τό κίνημα,καί πιό ειδικά άκόμα ίσως καί γιά μένα,γιατί μέσα άπό τήν ειρηνική μάχη τοῦ 'Οκτώβρη,τή μάχη γιά τίς δημοτικές έκλογές,τήν καινούργια μάχη τῆς 'Αθήνας,σμιλεύτηκαν καινούργιοι δεσμοίάνάμεσα στούς κομμουνιστές καί όλους έμᾶς τούς ΕΑΜογενεῖς,πού έχουμε τάξει άπό δῶ καί πέρα νά παλέψουμε χέρι μέ χέρι γιά τή δημιουργία μιᾶς ίσχυρῆς καί άκτινοβολοῦσας παράταξης ,τῆς παράταξης τῆς ελληνικῆς άριστερᾶς,μέ πυρήνα τό Κομμουνιστικό Κόμμα τῆς 'Ελλάδας,γιά νά μπορέσουμε έτσι νά έξοπλίσουμε τόν έργαζόμενο λαό μέ τήν άπαραίτητη δύναμη ,ὥστε νά καταστεῖ βασικός παράγοντας μέσα στήν πολιτική ζωή τῆς χώρας,καθοριστική δύναμη μέσα στήν έθνική ζωή τῆς χώρας.

Δέν μποροῦσα γι'αὐτήν τήν άκριβή έπέτειο νά μήν διαλέξω καί πάλι

1978

Συνέντευξη μέ τό ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ σέ σχέση μέ τίς "ΤΡΙΤΟΜΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ".

Αὔριο γιορτάζουμε τά 60 χρόνια ἀπό τήν ἵδρυση τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος τῆς 'Ελλάδος. Εἶναι μιά ἐπέτειος πού ἀφορᾶ ὅλο τόν ἑλληνικό λαό καί πού ἀφορᾶ περισσότερο τήν ἐργατική τάξη, τούς ἐργαζόμενους Ἕλληνες, τήν προοδευτική διανόηση, τήν ἀγροτιά, καί πού ἀκόμα πιό εἰδικά ἀφορᾶ ὅλους ἐμᾶς πού γεννήθηκαμε, καλλιεργηθήκαμε στίς γραμμές τῆς ἐθνικῆς ἀντίστασης πού εἶναι τό ἀκριβώτερο καί τό πιό σημαντικό δημιούργημα τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος τῆς 'Ελλάδος.

Ἔτσι κι' ἐγώ, σάν ἕνας προοδευτικός καλλιτέχνης, πού ἡ ζωή καί τό ἔργο του εἶναι βαθειά ζυμωμένο μέ ὅλους τούς ἀγῶνες τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, καί ἰδιαίτερα μέ τούς ἀγῶνες τῶν κομμουνιστῶν, αἰσθάνομαι μεγάλη τιμή καί περηφάνεια πού μοῦ δίνετε εὐκαιρία μέ ἕνα μικρό ἔργο γιά κοινωνήσω μαζί μέ ὅλους τούς κομμουνιστές, μαζί μέ ὅλους τούς ἀριστερούς, μαζί μέ ὅλους τούς δημοκράτες, μαζί μέ ὅλο τόν ἑλληνικό λαό, αὐτή τή σημαντική γιά τή χώρα μας ἐπέτειο.

Καί τό κάνω ἀκόμα μέ μεγαλύτερη χαρά γιατί αὐτή ἡ σημερινή ἐπέτειος συμπίπτει μέ μιά καινούργια περίοδο γιά τό κίνημα, καί πιό εἰδικά ἀκόμα ἴσως καί γιά μένα, γιατί ζοῦσα ἀπό τήν εἰρηνική μάχη τοῦ 'Οκτώβρη, τή μάχη γιά τίς δημοτικές ἐκλογές, τήν καινούργια μάχη τῆς 'Αθήνας, καινούργιοι θεμελιώνονται στούς κομμουνιστές καί ὅλους ἐμᾶς τούς ΕΑΜογενεῖς, πού ἔχουμε τάξει ἀπό 30 καί πέρα νά παλέψουμε χέρι μέ χέρι γιά τή δημιουργία πιό ἰσχυρῆς καί ἀντι-συνολικῆς παράταξης, τῆς παράταξης τῆς ἑλληνικῆς ἀριστερᾶς, μέ κορμό τό Κομμουνιστικό Κόμμα τῆς 'Ελλάδος, γιά νά μπορέσουμε ἔτσι νά ἐξαπλώσουμε τόν ἐργαζόμενο λαό μέ τήν ἀπαραίτητη δύναμη, ὥστε νά κατακτήσει βασικός παράγοντας μέσα στήν πολιτική ζωή τῆς χώρας, καθοριστική δύναμη μέσα στήν ἐθνική ζωή τῆς χώρας.

Δέν μπορούσα γι' αὐτήν τήν σημερινή ἐπέτειο νά μήν διαλέξω καί πάλι

τήν ποίηση τοῦ Γιάννη Ρίτσου. Ὁ Γιάννης Ρίτσος δέν εἶναι μόνο ὁ μεγάλος ἕλληνας ποιητής, ἀλλά εἶναι ὁ ποιητής τοῦ λαοῦ, εἶναι ὁ ποιητής τῶν τοῦ λαοῦ, και καί δέν εἶναι ἔτσι τυχαῖο ὅτι χέρι μέ χέρι μέ τόν Ρίτσο δώσαμε σήμερα τόν ΕΠΙΤΑΦΙΟ, τή ΡΩΜΙΟΣΥΝΗ, καί τά ΛΙΑΝΟΤΡΑΓΟΥΔΑ, πού ὁ λαός μας τά τίμησε μέ τήν βαθειά του ἀγάπη.

ΟΙ ΓΕΙΤΟΝΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ εἶναι ἕνα ὠκεάνιο ποίημα, ἕνα ἀπέραντο ποίημα ὅπου μέσα ἐκεῖ σμιλεύεται ἡ ἀκατάβλητη πίστη γιά τήν δύναμη τοῦ ἕλληνα κομμουνιστή. Μέσα σ'αὐτό τό ποίημα ὅλοι ἐμεῖς πού περάσαμε ἀπό τό ἴδιο σχολειό μέ τόν Ρίτσο, τό σχολειό τῆς φυλακῆς, τό σχολειό τῆς ἐξορίας, καί κυρίως τό σχολειό τῆς Μακρονήσου, ἐμεῖς βλέπουμε τό πρόσωπό μας, βλέπουμε τήν ἴδια τή θέλησή μας, βλέπουμε τήν ἴδια τήν πίστη μας, τήν ἴδια τήν ὀμορφιά μας. Νομίζω ὅτι οἱ ΓΕΙΤΟΝΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ εἶναι τό ἆσμα ἀσμάτων τῶν ἑλλήνων κομμουνιστῶν. Τότε πού εἴμαστε ὅλοι μιά καρδιά, ἕνας νοῦς, μιά θέληση, μιά ψυχή, καί ἔτσι γράφαμε ἱστορία. Κανείς δέν μπορεῖ ν'ἀρνηθεῖ σήμερα τήν τεράστια προσφορά τῶν ἑλλήνων κομμουνιστῶν στή διαμόρφωση τῆς ἐθνικῆς ἀντίστασης, πού σημαίνει τήν ἀπαρχή γιά ἕνα καινούργιο ἐθνικό ξεκίνημα. Γιατί θά πρέπει κι ἄλλη μιά φορά νά τό ποῦμε, ὅτι ἡ σύγχρονη ἑλληνική ἱστορία χωρίζεται σέ δυό μέρη: στήν προ-Εαμική, καί μπή μετα-Εαμική περίοδο. Πρίν ἀπό τό ΕΑΜ, ὁ λαός ἦταν καταδικασμένος νά παίζει τό ρόλο τοῦ κομπάρσου. Ἡ ἄρχουσα τάξη τόν εἶχε, ἰδιαίτερα τόν ἐργάτη καί τόν ἀγρότη, τόν εἶχε στό ρόλο τοῦ ἁπλοῦ ἐκμεταλλευόμενου πού δέν ἔπρεπε νά κάνει τίποτε ἄλλο παρά νά ἀκολουθεῖ τήν θέληση τῶν ἰδιοκτητῶν τῆς χώρας μας.

Μέ τό ΕΑΜ καί μετά τό ΕΑΜ ὁ λαός γιά πρώτη φορά βρίσκει τή δική του τήν πολιτική ὀργάνωση, ἀποκτᾶ μιά καινούργια συνείδηση, ἀποκτᾶ ὀργάνωση, ἀποκτᾶ ἰδεολογία, ἀποκτᾶ προοπτική. Καί ἔτσι ἀναδεικνύεται σέ κύριο πρωταγωνιστή γιά

τά ἱστορικά στήν πατρίδα μας.'Ακριβῶς αὐτή ἡ ἀφύπνιση τοῦ λαοῦ καί ἡ ἀπόκτηση τεράστιες δυνάμεις χάρη στήν ἰδεολογία καί τήν ὀργάνωση τοῦ ΕΑΜ καί τοῦ Κομμαυνιστικοῦ Κόμματος τῆς 'Ελλάδας τάραξε, θορύβησε,ἀνησύχησε,τόσο τήν ἑλληνική ὀλιγαρχία,ὅσο καί τά ξένα ἀφεντικά της. Καί ἔτσι ἐδῶ στήν 'Ελλάδα συγκεντρώθηκαν τά πυρά τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλισμοῦ.Στήν ἀρχή οἱ'Εγγλέζοι,καί μετά οἱ 'Αμερικανοί μέ τό δόγμα Τρούμαν,ἦρθαν στή χ΄ρα μας μέ τό μοναδικό σκοπό νά πνίξουν αὐτό τό πανίσχυρο παλλαϊκό ἐπαναστατικό κίνημα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ."Ομως ἐάν χάσαμε πολλές μάχες σ'αὐτή τήν γιγαντιαία ἀναμέτρηση μέ τίς διεθνεῖς μαύρες δυνάμεις,ὅμως δέ χάσαμε τόν πόλεμο.Καί μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι ἐάν ὁ ἀντίπαλος μπόρεσε τελικά νά ἐλέγχει τούς μηχανισμούς τῆς ἐξουσίας,τό ΕΑΜ,οἱ κομμουνιστές,μέ τήν ἐργασία τους, μέ τή δουλειά τους,μέ τήν ἰδεολογία τους, μέ τήν αὐτοθυσία τους,μέ τό ὀργανωτικό τους πνεῦμα,καί μέ τήν ἀταλάντευμη πίστη τους στό λαό,κατάφεραν σιγά-σιγά νά ἁπλώσουν τήν κυριαρχία τῶν ἰδεῶνστή μεγάλη πλειοψηφία τοῦ λαοῦ.

Συναυλία Θεσσαλονίκη
Ταχυδρόμου 1978

ΚΑΖΑΚΟ

Ἡ σημερινή μας λαϊκή Συναυλία εἶναι
ἀφιερωμένη στά εἴκοσι χρόνια ἀπό
τή ~~[illegible]~~ μελοποίηση τοῦ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ
τοῦ Γιάννη Ρίτσου ἀπό τόν Μίκη Θεοδωράκη.

Δυό χρόνια ἀργότερα, στά 1960,
ὁ Θεοδωράκης καταπιάνεται μέ τή
δημιουργία μιᾶς σύγχρονης λαϊκῆς Τραγωδίας.
Ἐπηρεασμένος ἀπό τά γεγονότα τῆς δεκαε-
τίας 1940 – 1950 (Ἐθνική Ἀντίσταση
καί Ἐμφύλιος) γράφει τό κείμενο
καί τή μουσική, στό ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ
ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ, πού παρουσιάζει
~~[illegible]~~ στά 1962 τό ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΛΑΪΚΟ ΘΕΑΤΡΟ τοῦ Μάνου ~~Θ~~ Κα-
τράκη.

Τό ἔργο εἶναι ἀφιερωμένο στή μνήμη
τοῦ λαϊκοῦ Ἀγωνιστῆ Παύλου Παπα-
γεωργίου πού τόν ἐκτέλεσαν τό
καλοκαίρι τοῦ 1948 καθισμένο
πάνω σέ μιά καρέκλα γιατί τοὔχαν

2.

στό μεταξύ σάπισε τό μίσος...
Μέ τόν Παῦλο Παπαστεφανόπουλο
ὁ Θεολογάκης ἔζησε μαζί τίς
μέρες τῆς πιό σκληρῆς παρανομίας
πού γνώρισε τό λαϊκό μας κίνημα,
στά 1947-48. Πιάστηκαν
σχεδόν μαζί. Καί χάθηκαν γιά πάντα.

Τόν Παῦλο καί τό Νικολιό
τούς πάν γιά ταξίδι
μέ βάρκα δίχως ἄρμενα
μέ πλοῖο δίχως ξάρτια
τ' ἄρμενα τάκαψε ἡ φωτιά
τά ξάρτια κατασχίζει
καί τό ταξίδι θάνατος
πού γυρισμό δέν ἔχει
Τοῦ Παύλου καί τοῦ Νικολιοῦ
οἱ μάνες σάν αἴτημα
ζητοῦν τό χῶμα καί τούς πες
καί κεῖνο στάζει αἷμα

Δέν είναι αναστεναγμοί
πού βγαίνει από τό χώμα
μόνο σιγή φαντασμού
νά λέει νά ξεδιψάσει

Έξη
~~[illegible]~~ τραγούδια από τό ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ερμηνεύουν η Μαρία Φαραντούρη και ο Γρηγόρης Μπιθικώτσης.

Δυό γιοί
Αστέρι μου
Κοιμήσου αγγελούδι μου
Ένα δειλινό
Προλ[illegible] αγώνος
Στό περβόλι

-Δ-

ΚΑΡΕΖΗ

Ὁ Ἐπιτάφιος ἔδειξε ὅτι ὁ λαός μας ἦταν ἕτοιμος νά δεχτεῖ καί νά τραγουδήσει τή μεγάλη νεοελληνική ποίηση. Φτάνει ἡ μουσική νά ξεπηδᾶ ἀπό τίς ἴδιες ρίζες τῆς δημοτικῆς καί λαϊκῆς μας παράδοσης.

Ἔτσι ὁ Θεοδωράκης ἐγκαινιάζει τή ~~μιά~~ συνεργασία μέ ~~τῆς~~ ~~[illegible]~~ σημαντικούς καί ζωντανούς νεοέλληνες ποιητές πού ἡ ποίησή τους ~~[illegible]~~ ντυμένη σέ λαϊκούς μελωδικούς τρόπους κατέβαινει στίς ταβέρνες, στά γιαπιά ~~καί~~ στά τραίνα καί στά χωριά.

~~[illegible]~~

Ἀκόμα ἐγκαινιάζεται μιά νέα φόρμα: ὁ κύκλος τραγουδιῶν: ΛΙΠΟΤΑΚΤΕΣ - ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ - ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ - ΠΟΛΙΤΕΙΑ - ΟΜΟΡΦΗ ΠΟΛΗ καί ἀργότερα ΜΑΤΧΑΟΥΖΕΝ - ΡΩΜΙΟΣΥΝΗ καί τόσοι ἄλλοι.

Τέσσερα τραγούδια από τούς κύκλους ΟΜΟΡΦΗ ΠΟΛΗ - ΠΟΛΙΤΕΙΑ καί ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ σέ στίχους τού Ερρίκου Θαλασσινού, τού Κοκκινόπουλου και τού Τάσου Λειβαδίτη θά ερμηνεύσει ο ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗΣ

Φεγγάρι μάγια μούκανες
Σκίσε γλυκιά τού Έλατο
Μάνα μου καί Παναγιά
Μαργαρίτα - Μαργαρώ

Τήν ἴδια ἐποχή 1960-62 ὁ Θεοδωράκης γράφει τή μουσική γιά δύο θεατρικά ἔργα. Τό πρῶτο Η ΓΕΙΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ, πού ἀνέβασε ἡ Τζένη Καρέζη, μᾶς ἔδωσε, ἀνάμεσα στ' ἄλλα τά τραγούδια ΔΟΞΑ ΤΟ ΘΕΟ - ΣΤΡΩΣΕ ΤΟ ΣΤΡΩΜΑ ΣΟΥ ΓΙΑ ΔΥΟ - ΤΟ ΨΩΜΙ ΕΙΝΑΙ ΣΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙ, πού τραγουδήθηκαν καί τραγουδιοῦνται ἀπ' ὅλο τό λαό.

Ἀπό τά δεκαέξι τραγούδια γιά τό ἔργο τοῦ ἰρλανδοῦ συγγραφέα Μπρένταν Μπήαν ΕΝΑΣ ΟΜΗΡΟΣ, τό ΓΕΛΑΣΤΟ ΠΑΙΔΙ, ἔγινε τό τραγούδι τοῦ Γρηγόρη Λαμπράκη.

Σήμερα ἡ ΜΑΡΙΑ ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗ

Θὰ μᾶς ἑρμηνεύσει μαζί καί τό ΓΕΛΑΣΤΟ ΠΑΙΔΙ, πού τόσο συνδέθηκε μαζί της, καὶ ἄλλα τρία τραγούδια ἀπὸ τὸν ΟΜΗΡΟ.

18 Νοέμβρη
Τὸ γελαστὸ παιδί
Ἄνοιξε λίγο τὸ παράθυρο
Τὸ Σεπτέμβρη
Λαμπρή

ΚΑΤΡΑΚΗΣ

~~Σ~~Στόν καιρό τῆς ξένης Κατοχῆς, ~~τῆς~~ μετά τό 1940, οἱ νέοι ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ βρῆκαν τό ἀλάθητο ὅπλο γιά νά κρατηθοῦν: τήν ΕΛΛΑΔΟ-ΛΑΤΡΕΙΑ.

Ὁ ὅρκος πού ἔδωσε ὁ Ἄγγελος Σικελιανός πάνω στό φέρετρο τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ ἦταν ~~[illegible]~~ πνευματικό σάλπισμα ἀντίστασης.

Ἐκείνη τήν ἐποχή μικρή ὁμάδα ~~[illegible]~~ ἔφηβοι, στήν Τριπολιτσά, πήγαιναν κάθε Σαββατόβραδο στίς πλαγιές τοῦ Μαινάλου. ~~•~~ Εἶχαν διαλέξει ἕνα βράχο καί ἕνας - ἕνας ἀνέβαινε γιά νά διαβάσει ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΙ - ΩΔΕΣ - ΔΩΔΕΚΑΛΟΓΟ ΤΟΥ ΓΥΦΤΟΥ καί προπαντός τό ΕΜΒΑΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΩΚΕΑΝΟΥ - ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΑΔΕΡΦΗΣ ΜΟΥ καί τήν ΕΑΡΙΝΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ.

Γι' αὐτό ὁ βράχος ἔμεινε μὲ τ' ὄνομα : ὁ "Βράχος τοῦ Ρίτσου".

Πολλὰ χρόνια ἀργότερα, στὰ 1958, ὁ ποιητής ποὺ μόλις εἶχε βγεῖ ἔξω ἀπὸ τὰ ἐξορία, ἔστειλε στὸ σπίτι στὸ Μαρούσι μερικά βιβλία του, κι ἀνάμεσά τους τὸν ΕΠΙΤΑΦΙΟ.

Ἄρχισαν οἱ βουλευτικὲς ἐκλογὲς καὶ οἱ ἄλλοι τοῦ Μαρουσιοῦ ἤθελαν μὲ κάθε τρόπο νὰ βοηθήσουν κι αὐτοί. Ἐπειδὴ μερικοὶ φίλοι θὰ μαζεύονταν στὸ σπίτι του γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό, ὁ θεολογείης θέλησε νὰ τοῦ κάνει μιὰν ἐπίπληξη. Τὴν ἴδια μέρα ἔβρεξε καὶ τὸ βράδυ τοῦ τραγουδοῦσε τὰ τραγούδια τοῦ Ἐπιταφίου.

Μετά έπαιξε τό μουσικό χειρόγραφο
σέ Γιάννη Ρίτσο μέ τήν αφιέρωση:
«Γιά τή νίκη τής ΕΔΑ». Φαίνεται
ότι ο Επιτάφιος έγινε μόνο γιατί
τότε η Αριστερά κέρδισε τό 25%.
Σήμερα γιορτάζουμε τα 50 χρόνια
από τή μουσική σύνθεση τού Επιταφίου.
Όλοι μας ξέρουμε τήν ιστορία τού
~~από~~ μεγάλου ποιητικού έργου πού
γράφτηκε πριν 42 χρόνια ~~ύστερα~~ από τή σφαγή
των απεργών ~~[illegible]~~ το 1935 στη
Θεσ/νίκη.
Σήμερα, για πρώτη φορά ύστερα
από 50 χρόνια θα βρεθούν μαζί
ο συνθέτης, ο πρώτος ερμηνευτής
και ο ποιητής. Λείπει ο Μανώλης
Χιώτης, ο αναντικατάστατος λαϊκός ερμηνευτής,

που έδωσε μιά νέα διάσταση στή
έντεχνη λαϊκή μουσική. Αξίζει ίσως
και ο πιανίστας Πέτρος Διβίζης, ο
αυτός, από τότε αρχίζει του ορχείτη ή
μουσική τού Θεοδωράκη.

Ύστερα από 38 ~~[illegible]~~ ολόκληρα
χρόνια ~~[illegible]~~ έπειτα στό βράχο
του Ρίτσου δέν θ'ακουστεί για ν'απαγγέλει
αν ασύνετο ο Έφηβος της Κατοχής,
θ'ακουστεί και μαζί ο Βράχος Γιάννης
Ρίτσος:

ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΜΟΥΣΙΚΩΝ

ΚΑΡΕΖΗ

~~Καί ἀκόμα τέσσερα τραγούδια ἀπό~~

Τελικά ἀπό τό ~~[illegible]~~ 1958 ἕως σήμερα
πού κυκλοφορεῖ τό τελευταῖο του
ἔργο ΟΚΤΩΒΡΗΣ 78 μέ ἑρμηνευτές
τό Γιώργο ~~[illegible]~~ Μπιθικώτση καί
τή Λαίνη Καρέζη καί Κώστα
Παπαδόπουλο, ὁ Θεοδωράκης ἔγραψε
..50. κύκλους τραγουδιῶν καί
450 σκόρπια τραγούδια.

Ἄς ἀκούσουμε τώρα τέσσερα τρα-
γούδια ἀπό τόν κύκλο ΠΟΛΙΤΕΙΑ
σέ ποίηση Τάσου Λειβαδίτη, ~~[illegible]~~
καί Δημήτρη Χριστοδούλου.

Τά ἑρμηνεύει ὁ ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗΣ

Δραπετσώνα
Παράπονο
Βρέχει στή φτωχογειτονιά
Βράχο-βράχο

Μὲ τὴ δικτατορία ἡ μουσικὴ τοῦ
Θεοδωράκη ἀπαγορεύεται σάν
ἀναρχικῆς στὴ στιγμή. Γράφει ἀμέσως
τὰ πρῶτα τραγούδια τοῦ Ἀγώνα.
Ἐξόριστος στὴ Ζάτουνα ~~στ~~ γράφει
τὶς 10 ~~Αρ~~ Ἀρκαδίες. Ἀνάμεσα
στὸ κορυφαῖο ἔργο ἡ Ἀρκαδία
ἀριθμὸς 5, τὸ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΕΜΒΑΤΗΡΙΟ τοῦ Ἀγγέλου Σικελιανοῦ.
Σήμερα θ' ἀκούσουμε ἀποσπάσματα
ἀπὸ τὸ ἔργο αὐτὸ ποὺ ἑρμηνεύουν
ἡ ΜΑΡΙΑ ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗ καὶ ὁ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ.

Κι' εἶδα τὸ ξέρω
Μοίρα σὲ Μοίρα σου
«Ἐμπρὸς βοηθᾶτε
Ἔτσι σὰν θέλω

ΚΑΡΕΖΗ

Και κλείνουμε με τον Γενικό Μαθητικό.

Το φεγγάρι κάνει βόλτα
Ροδόσταμο
Γωνιά - Γωνιά
Βάρκα στο γιαλό
Κλαίνε τα δέντρα
ΕΝΩΘΕΙΤΕ

KOΣΤΑΣ ΚΑΣΤΑΝΟΣ 1978, 64

'Η σημερινή μας Λαϊκή Συναυλία εἶναι ἀφιερωμένη στά εἴκοσι χρόνια ἀπό τή μελοποίηση τοῦ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ τοῦ Γιάννη Ρίτσου ἀπό τόν Μίκη Θεοδωράκη.

Δυό χρόνια ἀργότερα, στά 1960, ὁ Θεοδωράκης καταπιάνεται μέ τή δημιουργία μιᾶς σύγχρονης Λαϊκῆς Τραγωδίας. Σημαδεμένος ἀπό τά γεγονότα τῆς δεκαετίας 1940–1950 –'Εθνική 'Αντίσταση καί 'Εμφύλιος–, γράφει τό κείμενο καί τή μουσική στό ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ, πού παρουσιάζει στά 1962 τό ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΛΑΪΚΟ ΘΕΑΤΡΟ τοῦ Μάνου Κατράκη.
Τό ἔργο εἶναι ἀφιερωμένο στή μνήμη τοῦ λαϊκοῦ 'Αγωνιστή Παύλου Παπαμερκουρίου πού τόν ἐκτέλεσαν τό καλοκαίρι τοῦ 1948, καθισμένον πάνω σέ μιά καρέκλα γιατί τοὖχαν στό μεταξύ σπάσει τή μέση.. Μέ τόν Παῦλο Παπαμερκουρίου ὁ Θεοδωράκης ἔζησε μαζί τίς μέρες τῆς πιό σκληρῆς παρανομίας πού γνώρισε τό λαϊκό μας κίνημα, στά 1947-48. Πιάστηκαν σχεδόν μαζί. Καί χώρισαν γιά πάντα.

Τόν Παῦλο καί τό Νικολιό
τούς πᾶνε γιά ταξίδι
μέ βάρκα δίχως ἄρμενα
μέ πλοῖο δίχως ξάρτια
τ'ἄρμενα τἄκαψε φωτιά
τά ξάρτια καταιγίδα
καί τό ταξίδι θάνατος
πού γυρισμό δέν ἔχει

Τοῦ Παύλου καί τοῦ Νικολιοῦ
οἱ μάνες πᾶνε ἀντάμα
ρωτοῦν τό χῶμα νά τούς πεῖ
καί κεῖνο στάζει αἷμα
Δέν εἶναι ἀναστεναγμός
πού βγαίνει ἀπ'τόχῶμα

65

μόνο πηγή λαχταριστή

νά πιεῖς νά ξεδιψάσεις

"Εξι τραγούδια ἀπό τό ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ ἑρμηνεύουν ἡ Μαρία Φαραντούρη καί ὁ Γρηγόρης Μπιθικώτσης.

ΔΥΟ ΓΥΙΟΥΣ

ΑΠΡΙΛΗ ΜΟΥ

ΚΟΙΜΗΣΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥΔΙ ΜΟΥ

ΕΝΑ ΔΕΙΛΙΝΟ

ΠΡΟΔΟΜΕΝΗ ΑΓΑΠΗ

ΣΤΑ ΠΕΡΒΟΛΙΑ

'Ο ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ἔδειξε ὅτι ὁ λαός μας ἦταν ἕτοιμος νά δεχτεῖ καί νά τραγουδήσει τή μεγάλη νεοελληνική ποίηση.Φτάνει ἡ μουσική νά ξεπηδᾶ ἀπό τίς ἴδιες ρίζες τῆς δημοτικῆς καί λαϊκῆς μας παράδοσης.

"Ετσι ὁ Θεοδωράκης ἐγκαινιάζει τή συνεργασία μέ σημαντικούς καί ζωντανούς νεοέλληνες ποιητές πού ἡ ποίησή τους ντυμένη σέ λαϊκούς μελωδικούς τρόπους κατέβηκε στίς συνοικίες,στά γιαπιά,στά λιμάνια καί στά χωριά.

'Ακόμα ἐγκαινιάζεται μιά νέα φόρμα: ὁ κύκλος τραγουδιῶν: ΛΙΠΟΤΑΚΤΕΣ ΕΠΙΦΑΝΙΑ - ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ - ΠΟΛΙΤΕΙΑ - ΟΜΟΡΦΗ ΠΟΛΗ καί ἀργότερα ΜΑΟΥΤΧΑΟΥΖΕΝ - ΡΩΜΙΟΣΥΝΗ καί τόσοι ἄλλοι.

Τέσσερα τραγούδια ἀπό τούς κύκλους ΟΜΟΡΦΗ ΠΟΛΗ - ΠΟΛΙΤΕΙΑ καί ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ σέ στίχους τοῦ 'Ερρίκου Θαλασσινοῦ,τοῦ Κοκκινόπουλου καί τοῦ Τάσσου Λειβαδίτη θά ἑρμηνεύσει ὁ ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗΣ.

ΦΕΓΓΑΡΙ ΜΑΓΙΑ ΜΟΥΚΑΝΕΣ

ΣΚΙΣΕ ΓΛΥΚΑ ΤΟΝ ΕΛΑΤΟ

ΜΑΝΝΑ ΜΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΑΓΙΑ

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ-ΜΑΡΓΑΡΩ

Τήν ἴδια ἐποχή 1960-62 ὁ Θεοδωράκης γράφει τή μουσική γιά δυό θεατρικά ἔργα.Τό πρώτο Η ΓΕΙΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ,πού ἀνέβασε ἡ Τζένη Καρέζη,μᾶς ἔδωσε,ἀνάμεσα στ'ἄλλα τά τραγούδια ΔΟΞΑ ΤΩ ΘΕΩ - ΣΤΡΩΣΕ ΤΟ ΣΤΡΩΜΑ ΣΟΥ ΓΙΑ ΔΥΟ - ΤΟ ΨΩΜΙ ΕΙΝΑΙ ΣΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙ,πού τραγουδήθηκαν καί τραγουδιοῦνται ἀπ'ὅλο τό λαό.

'Από τά δεκάξι τραγούδια γιά τό ἔργο τοῦ ἰρλανδοῦ συγγραφέα Μπρένταμ Μπήαμ ΕΝΑΣ ΟΜΗΡΟΣ,τό ΓΕΛΑΣΤΟ ΠΑΙΔΙ ἔγινε τό τραγοῦδι τοῦ Γρηγόρη Λαμπράκη. Σήμερα ἡ ΜΑΡΙΑ ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗ θά μᾶς ἑρμηνεύσει,μαζί μέ τό ΓΕΛΑΣΤΟ ΠΑΙΔΙ,πού τόσο συνδέθηκε μαζί της,καί ἄλλα τρία τραγούδια ἀπό τόν ΟΜΗΡΟ.

- -

18 ΝΟΕΜΒΡΗ

ΤΟ ΓΕΛΑΣΤΟ ΠΑΙΔΙ

ΑΝΟΙΞΕ ΛΙΓΟ ΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ

ΤΟ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟ ΘΥΜΑΜΑΙ

ΛΑΜΠΡΗ

- -

Στόν καιρό τῆς ξένης κατοχῆς,μετά τά 1940,οἱ νέοι ἐκείνης τῆς ἐποχῆς βρῆκαν τό ἀλάθητο ὅπλο γιά νά κρατηθοῦν: τήν ΕΛΛΑΔΟΛΑΤΡΕΙΑ.

'Ο ὅρκος πού ἔδωσε ὁ "Αγγελος Σικελιανός πάνω στό φέρετρο τοῦ Κωστη Παλαμᾶ ἔγινε πνευματικό σάλπισμα ἀντίστασης.'Εκείνη τήν ἐποχή μιά ὁμάδα ἔφηβοι,στήν Τριπολιτσά,πήγαιναν κάθε βδόμάδα στίς πλαγιές τοῦ Μαινάλου.Εἶχαν διαλέξει ἕνα βράχο καί ἕνας-ἕνας ἀνέβαινε γιά νά διαβάσει ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΣ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΥΣ - ΩΔΕΣ - ΔΩΔΕΚΑΛΟΓΟ ΤΟΥ ΓΥΦΤΟΥ καί προπαντός τό ΕΜΒΑΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΩΚΕΑΝΟΥ - ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΗΣ ΜΟΥ καί τήν ΕΑΡΙΝΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ.Γι'αὐτό ὁ βράχος ἔμεινε μέ τ'ὄνομα θ "Βράχος τοῦ Ρίτσου"...

Πολλά χρόνια ἀργότερα,στά 1958,ὁ ποιητής πού μόλις εἶχε βγεῖ ἀπό τήν ἐξορία,ἔστειλε στό συνθέτη στό Παρίσι μερικά βιβλία του,κι ἀνάμεσά τους τόν ΕΠΙΤΑΦΙΟ.

Πλησίαζαν οἱ βουλευτικές ἐκλογές καί οἱ ἕλληνες τοῦ Παρισιοῦ ἤθελαν μέ κάθε τρόπο νά βοηθήσουν κι αὐτοί.'Επειδή μερικοί φίλοι θά μαζευόντουσαν στό σπίτι του γιά τό σκοπό αὐτό,ὁ Θεοδωράκης θέλησε νά τούς κάνει μιάν ἔκπληξη. Τήν ἴδια μέρα ἔγραψε καί τό βράδυ τούς τραγούδησε τά τραγούδια τοῦ Επιταφιου. Μετά ἔστειλε τό μουσικό χειρόγραφο στό Γιάννη Ρίτσο μέ τήν ἀφιέρωση: "Γιά τή νίκη τῆς ΕΔΑ".Φαίνεται ὅτι ὁ 'Επιτάφιος ἔφερε γούρι,γιατί τότε ἡ 'Αριστερά κέρδισε τό 25 ο/ο.Σήμερα γιορτάζουμε τά 20 χρόνια ἀπό τή μουσική σύνθεση τοῦ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ."Ολοι μας ξέρουμε τήν ἱστορία τοῦ μεγάλου ποιητικοῦ ἔργου πού γράφτηκε ὕστερα ἀπό τή σφαγή τῶν ἀπεργῶν στά 1935 στή Θεσσαλονίκη. Σήμερα,γιά πρώτη φορά ὕστερα ἀπό 20 χρόνια θά βρεθοῦν μαζί ὁ συνθέτης,ὁ πρῶτος ἑρμηνευτής,καί ὁ ποιητής.Λείπει ὁ Μανώλης Χιώτης,ὁ ἀνυπέρβλητος λαϊκός ἑρμηνευτής,πού ἔδωσε μιά νέα διάσταση στήν ἔντεχνη λαϊκή μουσική. Λείπει ἐπίσης καί ὁ πιανίστας Γιάννης Διδίλης,ὁ πιστός,πού τόσα πολλά τοῦ

ὀφείλει ἡ μουσική τοῦ Θεοδωράκη.

Ὕστερα ἀπό 38 ὁλόκληρα χρόνια ἐπάνω στό βράχο τοῦ Ρίτσου δέν θ'ἀνεβεῖ γιά ν'ἀπαγγείλει τήν ποίησή του ὁ ἔφηβος τῆς κατοχῆς. Θ'ἀνεβεῖ γιά μᾶς ὁ Βράχος Γιάννης Ρίτσος:

ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΜΟΥΣΙΚΩΝ

Τελικά άπό τά 1958 έως σήμερα πού κυκλοφορεΐ τό τελευταΐο του έργο ΟΚΤΩΒΡΗΣ 78 μέ έρμηνευτές τό Γρηγόρη Μπιθικώτση καί τούς Λάκη Καρνέζη καί Κώστα Παπαδόπουλο,ό Θεοδωράκης έγραψε 50 κύκλους τραγουδιών καί 450 συνολικά τραγούδια.

"Ας άκούσουμε τώρα τέσσερα τραγούδια άπό τόν κύκλο ΠΟΛΙΤΕΙΑ σέ ποίηση Τάσσου Λειβαδίτη καί Δημήτρη Χριστοδούλου. Τά έρμηνεύει ό ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΔΡΑΠΕΤΣΩΝΑ

ΠΑΡΑΠΟΝΟ

ΒΡΕΧΕΙ ΣΤΗ ΦΤΩΧΟΓΕΙΤΟΝΙΑ

ΒΡΑΧΟ-ΒΡΑΧΟ

Μέ τή δικτατορία ή μουσική τοῦ Θεοδωράκη προσαρμόζεται στίς ἀνάγκες τῆς στιγμῆς.Γράφει ἀμέσως τά πρώτα τραγούδια τοῦ 'Αγώνα.

'Εξόριστος στή Ζάτουνα γράφει τίς δέκα 'Αρκαδίες.'Ανάμεσά τους κορυφαῖο ἔργο ή 'Αρκαδία ἀριθμός 5,τό ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΕΜΒΑΤΗΡΙΟ τοῦ "Αγγελου Σικελιανοῦ. Σήμερα θ'ἀκούσουμε ἀποσπάσματα ἀπό τό ἔργο αὐτό πού ἑρμηνεύουν ή ΜΑΡΙΑ ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗ καί ὁ ΓΙΑΝΝΗΣ ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ.

ΚΙ ΕΙΠΑ ΤΟ ΞΕΡΩ

ΜΟΙΡΑ ΤΗ ΜΟΙΡΑ ΣΟΥ

ΕΜΠΡΟΣ ΒΟΗΘΑΤΕ

ΕΤΣΙ ΣΑΝ ΕΡΙΞΑ

Καί κλείνουμε μέ τόν Γρηγόρη Μπιθικώτση.

- -

ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ ΚΑΝΕΙ ΒΟΛΤΑ

ΡΟΔΟΣΤΑΜΟ

ΓΩΝΙΑ-ΓΩΝΙΑ

ΒΑΡΚΑ ΣΤΟ ΓΙΑΛΟ

ΚΛΑΙΝΕ ΤΑ ΔΕΝΤΡΑ

ΕΝΩΘΕΙΤΕ

- -

-.-.-.-.-.-.-.-.-

Η ΣΥΜΦΩΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΤΗΜΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ.

Μέσα στό Νοέμβριο πρόκειται νά διευθύνω τίςτέσσερεις πρώτες συναυλίες τῆς Κρατικῆς 'Ορχήστρας 'Αθηνῶν.Οἱ τρεῖς θά εἶναι ἀφιερωμένες σέ ἔργα τοῦ Μπάχ,Χάϊντελ,Μότσαρτ,Μπετόβεν,Σοῦμπερτ,Μπράμς,Τσαϊκόφσκυ,Γκλίνκα καί Προκόφιεφ.Στήν τέταρτη καί τελευταία θά ἑρμηνεύσω τρία ἔργα μου: Τό συμφωνικό σκέρτσο "Τό Πανηγύρι τῆς Ασή-Γωνηᾶς" -1945-,τό "Κοντσέρτο γιά πιάνο" -1958- καί τήν "Πρώτη Συμφωνία" -1948-52-.Οἱ συναυλίες θά δοθοῦν κατά πᾶσα πιθανότητα στό Ρέξ,τήν Δευτέρα τό βράδυ."Ομως παράλληλα γίνονται προσπάθειες γιά νά βρεθεῖ μεγάλη αἴθουσα καί γιά τήν Κυριακή τό πρωΐόπου μέ τή μορφή τῆς "γενικῆς δοκιμῆς" μπορεῖ νά δοθεῖ μιά ἀκόμα Συναυλία,ειδικά γιά τούς νέους. Γνωρίζω ὅτι ἡ συνεργασία μου μέ τό πρῶτο συμφωνικό σύνολο τῆς χώρας μας θά προκαλέσει πολλές ἀπορίες σέ μιά μεγάλη μερίδα τῆς κοινῆς γνώμης πού μέ γνώρισε καί μέ θεωρεῖ σά συνθέτη λαϊκῆς μουσικῆς.

Πρίν ἀπό 19 χρόνια ἀκριβῶς ἡ ἴδια ἀπορία γεννήθηκε σέ ἀκόμα πιό μεγάλη μερίδα τῆς κοινῆς γνώμης ὅταν μάθανε ὅτι γράφω λαϊκή μουσική καθότι εἶχα πιά καταταγεῖ στούς συνθέτες συμφωνικῆς μουσικῆς...

'Η ἀλήθεια εἶναι ὅτι στήν εἰκοσαετία 40-60 ἀφοῦ σπούδασα στά 'Ωδεῖα 'Αθηνῶν καί Παρισίων μουσική σύνθεση καί διεύθυνση ὀρχήστρας,ἀφιερώθηκα ἀποκλειστικά στή συμφωνική μουσική,ἐνῶ σέ συνέχεια στήν εἰκοσαετία 58-78 ἀφιερώθηκα στή σύνθεση καί διεύθυνση τῆς ἔντεχνης λαϊκῆς μουσικῆς.

Αὐτά γιά μιά σύντομη ἱστορική κατατόπιση καί γιά νά μήν ὑπάρχουν...ἀπορίες.

'Η ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἀνάμεσα σ'αὐτές τίς δυό δραστηριότητες δέν ὑπάρχουν σύνορα.Καί τό πιό μεγάλο μου καλλιτεχνικό ὄνειρο ἦταν καί εἶναι τό δημιουρ-

75 1978

Η ΣΥΜΦΩΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΤΗΜΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ.

Μέσα στό Νοέμβριο πρόκειται νά δοθοῦν τέσσερεις πρῶτες συναυλίες τῆς Κρατικῆς 'Ορχήστρας 'Αθηνῶν.Οἱ τρεῖς θά εἶναι ἀφιερωμένες σέ ἔργα τοῦ Μπάχ,Χάϊντ,Μότσαρτ,Μπετόβεν,Σοῦμπερτ,Μπράμς,Τσαϊκόφσκυ,Γκλίνκα καί Προκόφιεφ.Στήν τέταρτη καί τελευταία θά ἑρμηνευθοῦν τρία ἔργα μου: Τό συμφωνικό σκέρτσο "Τό Πανηγύρι τῆς Ἀϊ-Γιωργιᾶς" -1945-,τό "Κοντσέρτο γιά πιάνο" -1958- καί τήν "Πρώτη Συμφωνία" -1948-52-.Οἱ συναυλίες θά δοθοῦν κατά πάσα πιθανότητα στό Ρέξ,τήν Δευτέρα τό βράδυ."Οπως παράλληλα γίνονται προσπάθειες γιά νά βρεθεῖ μεγάλη αἴθουσα καί γιά τήν Κυριακή τό πρωΐ ὥστε μέ τή μορφή τῆς "γενικῆς δοκιμῆς" μπορεῖ νά δοθεῖ μιά ἀκόμα Συναυλία,εἰδικά γιά τούς νέους. Γνωρίζω ὅτι ἡ συνεργασία μου μέ τό πρῶτο συμφωνικό σύνολο τῆς χώρας μας θά προκαλέσει πολλές ἀπορίες σέ μιά μεγάλη μερίδα τῆς κοινῆς γνώμης πού μέ γνωρίζει καί μέ θεωρεῖ σά συνθέτη λαϊκῆς μουσικῆς.

Πρίν ἀπό 19 χρόνια ἀκριβῶς ἡ ἴδια ἀπορία γεννήθηκε σέ ἀκόμα πιό μεγάλη μερίδα τῆς κοινῆς γνώμης ὅταν μάθανε ὅτι γράφω λαϊκή μουσική καθότι εἶχα πιά καταταγεῖ στούς συνθέτες συμφωνικῆς μουσικῆς...

'Η ἀλήθεια εἶναι ὅτι στήν εἰκοσαετία 40-60 ἀφοῦ σπούδασα στά 'Ωδεῖα 'Αθηνῶν καί Παρισίων μουσική σύνθεση καί διεύθυνση ὀρχήστρας,ἀφιερώθηκα ἀποκλειστικά στή συμφωνική μουσική,ἐνῶ σέ συνέχεια στήν εἰκοσαετία 58-78 ἀφιερώθηκα στή σύνθεση καί διεύθυνση τῆς ἔντεχνης λαϊκῆς μουσικῆς.

Αὐτά γιά μιά σύντομη ἱστορική κατατόπιση καί γιά νά μήν ὑπάρχουν...ἀπορίες.

'Η ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἀνάμεσα σ'αὐτές τίς δύο δραστηριότητες δέν ὑπάρχουν σύνορα.Καί τό πιό μεγάλο μου καλλιτεχνικό ὄνειρο ἦταν καί εἶναι τό δημιουρ-

 74

γικό πάντρεμα ἀνάμεσαστή συμφωνική καί τή λαΐκή μας μουσική.Νομίζω πρός τήν κατεύθυνση αὐτή ἀφιέρωσα ἕνα μεγάλο κομμάτι τοῦ ἔργου μου."Ομως αὐτό εἶναι μιά ἄλλη ἱστορία πού ἴσως μᾶς δοθεῖ ἡ εὐκαιρία νά μιλήσουμε λεπτομερῶς γι'αὐτήν.

Σήμερα θά ἤθελα νά μιλήσω γιά τό πείραμα τῆς Μικρῆς 'Ορχήστρας 'Αθηνῶν -1962- πού νομίζω ὅτι δείχνει καθαρά τό ρόλο πού μπορεῖ νά παίξει ἡ μουσική αὐτή μέσα στήν καρδιά ἑνός γνήσια λαϊκοῦ πολιτιστικοῦ κινήματος.Τό κίνημα αὐτό τό ὀνόμασα τήν ἐποχή ἐκείνη "Κίνημα Μαχόμενης Κουλτούρας".

Στήν 'Ελλάδα τοῦ 1959-60 ὁ πνευματικός σκοταδισμός ἦταν ἕνα ἀπό τά κυρίαρχα ὅπλα μέ τά ὁποῖα ἡ ἑλληνική ὀλιγαρχία ἐπέβαλε τό νόμο της ἐπάνω στίς μάζες τῶν ἑλλήνων πατριωτῶν.Τό χωριό,ἡ συνοικία καί ἡ μικρή ἐπαρχιακή πόλη ἦταν σκοτεινές νησίδες χωρίς ἴχνος πολιτιστικῆς ζωῆς.'Η ποίηση,τό θέατρο,ἡ ζωγραφική,ἡ γλυπτική,ἡ συμφωνική καί λυρική μουσική ἦσαν κτήματα μιᾶς ἐλάχιστης κοινωνικῆς μειοψηφίας ἀθηναίων καί ἀκόμα πιό μικρῆς θεσσαλονικῶν μεγαλοαστῶν.

Μπροστά σ'αὐτό τό καθολικό σκοταδισμό μᾶς χρειάζονταν ἕνα κίνημα δυναμικό - μαχητικό γιατί ὁ ταξικός ἀντίπαλος εἶχε ἀπόλυτη συνείδηση γιά τόν πολιτικό-ἰδεολογικό ρόλο πού ἔπαιζε αὐτή ἡ καταδικη ἑνός ὁλόκληρου λαοῦ στήν ἀμορφωσία καί στήν ἔλλειψη κάθε ἐπαφῆς μέ τό "'Ωραῖο καί 'Αληθινό", δηλαδή μέ τό πνευματικό καί καλλιτεχνικό ἔργο.

Γι'αὐτό τό λόγο τό ζωντανό βιβλίο,τό ἀλ ηθινό θέατρο,ἡ ζωντανή μουσική, ἡ ἀληθινή σκέψη - κάθε τι πού μποροῦσε νά"ξυπνήσει τό λαό",εἶχε κηρυχθεῖ δημόσιος κίνδυνος... "Επρεπε λοιπόν μέ κάθε θυσία νά σπάσει τό φράγμα τοῦ σκοταδισμοῦ Καί μιᾶς καί ὁ λαός δέν μποροῦσε νά πάει πρός τό ἔργο τέχνης, τότε θά ἔπρεπε τό ἔργο τέχνης νά πάει στό Λαό.Κι'αὐτό ἦταν τό χαρακτηριστικό γνώρισμα τοῦ Κινήματος τῆς Μα χόμενης Κουλτούρας.Δηλαδή κάθε ζωντανός πνευ-

γικό πάντρεμα ἀνάμεσα στή συμφωνική καί τή λαϊκή μας μουσική. Νομίζω πρός τήν κατεύθυνση αὐτή ἀφιέρωσα ἕνα μεγάλο κομμάτι τοῦ ἔργου μου. Ὅμως αὐτό εἶναι μιά ἄλλη ἱστορία πού ἴσως μᾶς δοθεῖ ἡ εὐκαιρία νά μιλήσουμε λεπτομερῶς γι'αὐτήν.

Σήμερα θά ἤθελα νά μιλήσω γιά τό πείραμα τῆς Μικρῆς 'Ορχήστρας 'Αθηνῶν -1962- πού νομίζω ὅτι δείχνει καθαρά τό ρόλο πού μπορεῖ νά παίζει ἡ μουσική αὐτή μέσα στήν καρδιά ἑνός γνήσια λαϊκοῦ πολιτιστικοῦ κινήματος. Τό κίνημα αὐτό τό ὀνόμασα τήν ἐποχή ἐκείνη "Κίνημα Μικρῆς Κουλτούρας".

Στήν 'Ελλάδα τοῦ 1959-60 ὁ πνευματικός σκοταδισμός ἦταν ἕνα ἀπό τά κυριώτερα ὅπλα μέ τά ὁποῖα ἡ ἑλληνική ὀλιγαρχία ἐπέβαλε τό νόμο της ἐπάνω στίς μάζες τῶν ἑλλήνων πατριωτῶν. Τό χωριό, ἡ συνοικία καί ἡ μικρή ἐπαρχιακή πόλη ἦταν σκοτεινές νησίδες χωρίς ἴχνος πολιτιστικῆς ζωῆς. Η ποίηση, τό θέατρο, ἡ ζωγραφική, ἡ γλυπτική, ἡ συμφωνική καί λυρική μουσική ἦσαν κτήματα μιᾶς ἐλάχιστης κοινωνικῆς μειοψηφίας ἀθηναίων καί ἀκόμα πιό μικρῆς θεσσαλονικέων μεγαλοαστῶν.

Μπροστά σ'αὐτό τό καθολικό σκοταδισμό μᾶς χρειαζόταν ἕνα κίνημα δυναμικό - μαχητικό γιατί ὁ ταξικός ἀντίπαλος εἶχε ἀπόλυτη συνείδηση γιά τόν πολιτικό-ἰδεολογικό ρόλο πού ἔπαιζε αὐτή ἡ κατάσταση ἑνός ὁλόκληρου λαοῦ στήν ἀμορφωσιά καί στήν ἔλλειψη κάθε ἐπαφῆς μέ τό "'Ωραῖο καί 'Αληθινό", δηλαδή μέ τό πνευματικό καί καλλιτεχνικό ἔργο.

Γι'αὐτό τό λόγο τό ζωντανό βιβλίο, τό ἀληθινό θέατρο, ἡ ζωντανή μουσική, ἡ ἀληθινή σκέψη - κάθε τι πού μποροῦσε νά"ξυπνήσει τό λαό", εἶχε κηρυχθεῖ δημόσιος κίνδυνος... "Πρέπει λοιπόν μέ κάθε θυσία νά σπάσει τό φράγμα τοῦ σκοταδισμοῦ. Καί μιᾶς καί ὁ λαός δέν μποροῦσε νά πάει πρός τό ἔργο τέχνης, τότε θά ἔπρεπε τό ἔργο τέχνης νά πάει στό λαό. Κι'αὐτό ἦταν τό χαρακτηριστικό γνώρισμα τοῦ Κινήματος τῆς Μικρῆς Κουλτούρας. Δηλαδή κάθε ζωντανός πνευ-

ματικός ἄνθρωπος καί καλλιτέχνης θά ἔπρεπε νά πάει μέ τό ἔργο τοῦ ἐκεῖ πού ζεῖ καί ἐργάζεται καί παλεύει ὁ λαός.Νά μοιραστεῖ μαζί του τόσο τά ὄνειρα καί τούς πόθους του ὅσο καί τούς ἀγῶνες,τά βάσανα καί τίς δοκιμασίες στίς ὁποῖες τόν ὑπέβαλε ἕνα καθεστῶς βάρβαρο καί ἀναχρονιστικό.Μέσα σ'αὐτή τή γενική κατεύθυνση τοποθετεῖται καί ἡ προσπάθεια τῆς Μικρῆς 'Ορχήστρας 'Αθηνῶν.Τό φθινόπωρο τοῦ 1962 - στήν ἐποχή πού τό "Λαϊκό Θέατρο" τοῦ Μάνου Κατράκη ἀνέβαζε τό"Τραγοῦδι τοῦ Νεκροῦ 'Αδελφοῦ"- τριανταπέντε νέοι μουσικοί -μερικοί φοιτοῦσαν ἀκόμα στό 'Ωδεῖο- καί μαζί τους ὁ Στέλιος Καραντάρης καί ἐγώ,κλειστήκαμε γιά ἕνα καί πλέον μήνα μέσα σ'ἕνα ὑπόγειο καμπαρέ.Δουλέψαμε μέ ὅλη μας τήν ψυχή καί ἑτοιμάσαμε ὑλικό γιά πολλές συναυλίες. Διαλέξαμε σάν ἀρχή γιά τήν προσπάθεια μας τή μουσική τῆς 'Αναγέννησης,γνωστή καί σά μουσική "μπαρόκ": Βιβάλντι,Κορέλλι,Χαίντελ,Μπάχ,κ.λπ.

"Οταν "είμεθα ἕτοιμοι τότε καλέσαμε στό θέατροΚαλουτά ὅπου εἶχε στεγαστεῖ τό "Λαϊκό θέατρο" πολλά ἐργατικά καί φοιτητικά Σωματεῖα καί Συλλόγους. Τούς μιλήσαμε γιά τήν προσπάθειά μας καί τούς παρουσιάσαμε δείγματα τῆς ἐργασίας μας. Τό κεντρικό ἐπιχείρημα ἦταν τό ἑξῆς:

-"Ολη ἡ κληρονομιά τῶν μεγάλων δημιουργῶν ἀνήκει σέ ὅλο τό λαό.Μήν περιμένετε νά σᾶς δώσουν οἱ ἄλλοι αὐτό πού σᾶς ἀνήκει.'Απλῶστε τό χέρι νά τό πάρετε... 'Εμεῖς θά σᾶς δώσουμε ἕνα μικρό κομμάτι ἀπό τά μουσικά ἀριστουργήματα πού ἔγραφαν γιά σᾶς,καί μόνο γιά σᾶς,ὁ κύριος Βιβάλντι καί ὁ κύριος Μπάχ...

'Η ἀπήχηση ἀπό τήν πρώτη μας ἐπαφή μέ τούς ἐκπροσώπους τῶν ἐργαζομένων καί τῶν φοιτητῶν ἦταν μεγάλη... Νέοι ἐργάτες,ἐργαζόμενοι,μαθητές,φοιτητές, γέμιζαν ἀσφυκτικά τίς Συναυλίες μας κάθε Κυριακή πρωΐκαί Δευτέρα βράδυ."Ισως γιά πρώτη φορά στήν ἱστορία τῆς Συμφωνικῆς μουσικῆς ὑπῆρχε τόσο ἐνθουσιαστική καί πανηγυρική ἀτμόσφαιρα στή διάρκεια μιᾶς συναυλίας ὅπου ἑρμηνεύαμε

μετικός ἄνθρωπος καί καλλιτέχνης θά ἔπρεπε νά πάει μέ τό ἔργο τοῦ ἐκεῖ ποῦ ζεῖ καί ἐργάζεται καί παλεύει ὁ λαός.Μά μοιράστει μαζί του τόσο τά ὄνειρα καί τούς πόθους του ὅσο καί τούς ἀγῶνες,τά βάσανα καί τίς δοκιμασίες στίς ὁποῖες ~~μας~~ τον ὑπέβαλε ἕνα καθεστώς βάρβαρο καί ἀναχρονιστικό.Μέσα σ'αὐτή τή γενική κατεύθυνση τοποθετεῖται καί ἡ προσπάθεια τῆς Μικρῆς 'Ορχήστρας 'Αθηνῶν.Τό φθινόπωρο τοῦ 1962 – στήν ἐποχή ποῦ τό "Λαϊκό θέατρο" τοῦ Μάνου Κατράκη ἀνέβαζε τό"Τραγούδι τοῦ Νεκροῦ 'Αδελφοῦ"– τριανταπέντε νέοι μουσικοί -μερικοί φοιτοῦσαν ἀκόμα στό 'Ωδεῖο- καί μαζί τους ὁ Στέλιος Καραν-τάσης καί ἐγώ,κλειστήκαμε γιά ἕνα καί πλέον μῆνα μέσα σ'ἕνα ὑπόγειο καμπα-ρέ.Δουλέψαμε μέ ὅλη μας τήν ψυχή καί ἑτοιμάσαμε ὑλικό γιά πολλές συναυλίες. Διαλέξαμε σάν ~~xxxx~~ ἀρχή γιά τήν προσπάθειά μας τή μουσική τῆς 'Αναγέννη-σης,γνωστή καί σά μουσική "μπαρόκ": Βιβάλντι,Κορέλλι,Χαίντελ,Μπάχ,κ.λπ.

"Ὅταν "εἴμεθα" ἕτοιμοι τότε καλέσαμε στό θέατροΚαλουτᾶ ὅπου εἶχε στεγασ-τεῖ τό "Λαϊκό θέατρο" πολλά ἐργατικά καί φοιτητικά Σωματεῖα καί Συλλόγους. Τούς μιλήσαμε γιά τήν προσπάθειά μας καί τούς παρουσιάσαμε δείγματα τῆς ἐργα σίας μας. Τό κεντρικό ἐπιχείρημα ἦταν τό ἑξῆς:

–"Ὅλη ἡ κληρονομιά τῶν μεγάλων δημιουργῶν ἀνήκει σέ ὅλο τό λαό.Μήν περι μένετε νά σᾶς δώσουν ~~xxxx~~ οἱ ἄλλοι αὐτό ποῦ σᾶς ἀνήκει.'Απλῶστε τό χέρι νά τό πάρετε... 'Εμεῖς θά σᾶς δώσουμε ἕνα μικρό κομμάτι ἀπό τά μουσικά ἀριστουργήματα ποῦ ἔγραψαν γιά σᾶς,καί μόνο γιά σᾶς,ὁ κύριος Βιβάλντι καί ὁ κύριος Μπάχ...

'Η ἐπιτυχία ἀπό τήν πρώτη μας ἐπαφή μέ τούς ἐκπροσώπους τῶν ἐργαζομένων καί τῶν ~~μουσικῶν~~ φοιτητῶν ἦταν μεγάλη... Νέοι ἐργάτες,ἐργαζόμενοι,μαθητές,φοιτητές, γέμιζαν ἀσφυκτικά τίς Συναυλίες μας κάθε Κυριακή πρωϊκαί Δευτέρα βράδυ."Ισως γιά πρώτη φορά στήν ἱστορία τῆς Συμφωνικῆς μουσικῆς ὑπῆρχε τόσο ἐνθουσια-στική καί πανηγυρική ἀτμόσφαιρα στή διάρκεια μιᾶς συναυλίας ὅπου ἑρμηνεύαμε

Κοντσέρτα γκρόσι είτε κοντσέρτα γιά ορχήστρα έγχόρδων καί σολίστ.
Στό πρόγραμμά μας άφιερωμένο στό Μπάχ στή Μέθυμνα τής Λέσβου τό άνοικτό θέατρο μέσα στά έρείπια τοῦ Κάστρου γέμισε άπό χωρικούς πού έφτασαν μέ καΐκια καί βάρκες άπό τά γειτονικά χωριά τοῦ νησιοῦ.Κι όμως ό ένθουσιασμός ήταν στό τέλος ό ΐδιος.Τό ΐδιο φαινόμενο είχαμε κάθε φορά πού δίναμε συναυλία μπροστά σέ καθαρά λαϊκό κοινό πού πιθανόν άκουγε γιά πρώτη φορά τό όνομα τοῦ Μπάχ ή τοῦ Χαίντελ,στήν Κοκκινιά,στό 'Αγρίνιο ή στήν Πάτρα.

Τό ΐδιο φαινόμενο -τής γενικής καί ένθουσιαστικής παραδοχής τοῦ συμφωνικοῦ έργου- είχαμε λίγα χρόνια άργότερα όταν ή Μικρή 'Ορχήστρα 'Αθηνῶν έξελίχθηκε στήν "Δημοτική Συμφωνική Πειραιῶς" -1966-.

Θυμίζω έδῶ ότι στήν έποχή έκείνη είχαμε δημιουργήσει τό "Πολιτιστικό Κέντρο Πειραιῶς" πού ύπήρξε ή πρώτη σοβαρή προσπάθεια νά σπάσουμε τό μικροπολιτικό μονοπώλιο κουλτούρας.Μέ βάση τό Δήμο Πειραιῶς καί μέ έδρα τό Δημοτικό του θέατρο δημιουργήσαμε Συμφωνική 'Ορχήστρα μέ πενήντα πέντε μέλη, Μικτή Χορωδία μέ πενήντα μέλη,τή Μικρή Λαϊκή 'Ορχήστρα,Λαϊκό 'Ωδεΐο,καί τίς βάσεις γιά τή δημιουργία 'Ινστιτούτου Λαϊκής Μουσικής.'Επίσης στό φουαγιέ τοῦ θεάτρου όργανώναμε κάθε έβδομάδα τέσσαρα σεμινάρια άφιερωμένα στά προβλήματα τής 'Ελληνικής Ποίησης,θεάτρου, Μουσικής καί Κινηματογράφου, μέ τή συμμετοχή ποιητῶν,μουσικῶν,συγγραφέων,σκηνοθετῶν,σέ διάλογο μέ τό κοινό

"Ετσι τό Δημοτικό θέατρο Πειραιά γιά μιά έποχή είχε πάρει τήν όψη τής "'Αγοράς" όπου ό καθένας μποροῦσε νά πάρει μέρος σέ δυό έκδηλώσεις κάθε μέρα. Νά άκούσει καί νά μιλήσει.
Γυρίζω στή συμφωνική μουσική.Τώρα προχωρήσαμε σέ έργα τής λεγόμενης κλασσικής περιόδου -Σχολή Μανχάϊμ,Χαΰντν,Μότσαρτ καί Μπετόβεν-.Κι'αύτή τή φορά ή συμμετοχή τοῦ κοινοῦ ήταν ένθουσιώδης.Δέν ύπήρχε ούτε μιά στιγμή άμφιβολίας είτε άδιαφορίας. 'Ο μέσος άκροατής άπό τήν πρώτη στιγμή έβρισκε μέσα

Κοντσέρτα γκρόσι είτε κοντσέρτα γιά ορχήστρα εγχόρδων καί σολίστ.
Στό πρόγραμμά μας αφιερωμένο στό Μπάχ στή Μήθυμνα τής Λέσβου τό ανοικτό θέατρο μέσα στά ερείπια τού Κάστρου γέμισε από χωρικούς πού έφτασαν μέ καΐκια καί βάρκες από τά γειτονικά χωριά τού νησιού.Κι όμως ο ενθουσιασμός ήταν στό τέλος ο ίδιος.Τό ίδιο φαινόμενο είχαμε κάθε φορά πού δίναμε συναυλία μπροστά σέ καθαρά λαϊκό κοινό πού πιθανόν άκουγε γιά πρώτη φορά τό όνομα τού Μπάχ ή τού Χαίντελ,στήν Κοκκινιά,στό Αγρίνιο ή στήν Πάτρα.

Τό ίδιο φαινόμενο -τής γενικής καί ενθουσιαστικής παραδοχής τού συμφωνικού έργου- είχαμε λίγα χρόνια αργότερα όταν ή Μικρή Ορχήστρα Αθηνών εξελέχθηκε στήν "Δημοτική Συμφωνική Πειραιώς" -1966-.

Θυμίζω εδώ ότι στήν εποχή εκείνη είχαμε δημιουργήσει τό "Πολιτιστικό Κέντρο Πειραιώς" πού υπήρξε ή πρώτη σοβαρή προσπάθεια νά σπάσουμε τό μικροπολιτικό μονοπώλιο κουλτούρας.Μέ βάση τό Δήμο Πειραιώς καί μέ έδρα τό Δημοτικό του θέατρο δημιουργήσαμε Συμφωνική Ορχήστρα μέ πενήντα πέντε μέλη, Μικτή Χορωδία μέ πενήντα μέλη,τή Μικρή Λαϊκή Ορχήστρα,Λαϊκό Ωδείο,καί τίς βάσεις γιά τή δημιουργία Ινστιτούτου Λαϊκής Μουσικής.Επίσης στό φουαγιέ τού θεάτρου οργανώναμε κάθε εβδομάδα τέσσερα σεμινάρια αφιερωμένα στά προβλήματα τής Ελληνικής Ποίησης,Θεάτρου, Μουσικής καί Κινηματογράφου, μέ τή συμμετοχή ποιητών,μουσικών,συγγραφέων,σκηνοθετών,σέ διάλογο μέ τό κοινό

"Έτσι τό Δημοτικό θέατρο Πειραιά γιά μιά εποχή είχε πάρει τήν όψη τής "Αγοράς" όπου ο καθένας μπορούσε νά πάρει μέρος σέ δυό εκδηλώσεις κάθε μέρα. Νά ακούσει καί νά μιλήσει.

Γυρίζω στή συμφωνική μουσική.Τώρα προχωρήσαμε σέ έργα τής λεγόμενης κλασσικής περιόδου -Σχολή Μανχάιμ,Χάυντν,Μότσαρτ καί Μπετόβεν-.Κι'αυτή τή φορά ή συμμετοχή τού κοινού ήταν ενθουσιώδης.Δέν υπήρχε ούτε μιά στιγμή αμφιβολίας είτε δυσφορίας. Ο μέσος ακροατής από τήν πρώτη στιγμή έβρισκε μέσα

στή μουσική τοῦ Μότσαρτ ἤ τοῦ Μπετόβεν ἕνα κομμάτι ἀπό τόν ἑαυτό του. Πῶς νά ἐξηγήσει κανείς διαφορετικά αὐτή τήν ἔνταση, τή συγκίνηση, τή συμμετοχή καί τέλος τόν ἐνθουσιασμό τῶν ἁπλῶν ἀνθρώπων στήν πρώτη τους, πιθανόν, ἐπαφή μέ τό συμφωνικό ἔργο;

Τότε ὅμως πῶς ἐξηγεῖται ἡ κρίση τῆς Κρατικῆς 'Ορχήστρας καί γενικά ἡ κρίση πού μαστίζει ὅλες τίς ἐκδηλώσεις τῆς λεγόμενης "σοβαρῆς μουσικῆς";

Προσωπικά δίνω δύο ἐξηγήσεις. Ἡ πρώτη ἀφορᾶ τόν τελετουργικό, ἡ δεύτερη τόν ἑρμηνευτικό τομέα. Εἶναι γνωστό ὅτι ἡ ἄρχουσα τάξη δίνει μεγάλη σημασία στά "σύμβολα" πού μορφοποιοῦν, ἐκφράζουν καί στηρίζουν τήν ἐξουσία της. Τό Παλάτι, τά Ὑπουργεῖα, τά Δημόσια Κτίρια, οἱ πλούσιες κατοικίες εἶναι "τόποι" προνομιακοί πού πρέπει νά προκαλοῦν δέος στό χοντρό λαό. Τό ἴδιο καί τά Θέατρα, οἱ Ὄπερες, οἱ Αἴθουσες Συναυλιῶν. Ἐκεῖ ἡ ἄρχουσα τάξη βρίσκεται πάντα μεταξύ της. Βελοῦδα, βραδυνά φορέματα, ἀρώματα, χειροφιλήματα... Ἀλλοίμονο στόν ἐργάτηπού θά πέσει ἐκεῖ μέσα. Θά αἰσθάνεται σάν τή μύγα στό γάλα. Ὅμως οἱ καιροί ἀλλάζουν. Τά κτίρια-σύμβολα πέφτουν τό ἕνα μετά τό ἄλλο. Σήμερα δέν ὑπάρχει πιά θέατρο- σύμβολο τῆς μεγαλοαστικῆς ἐξουσίας. -Κυτάχτεὅμως πῶς διατηροῦν ἀνέγγιχτο τό Παλάτι. Παρ'ὅτι ἄδειο, τό συγυρίζουν, τό φρουροῦν μέ τήν ἐλπίδα πῶς... Σέ μιά ἔρευνα μέ ἐρώτημα "Τί προτείνετε νά γίνει τό Παλάτι" ἀπάντησα: "Μέγαρο Πολιτισμοῦ". Γιατί ἤθελα νά τό "πατήσει" ὁ χοντρός λαός. Νά ὅμως πού οἱ κατέχοντες ἀμύνονται. Κρατοῦν ἀνέπαφο τό κύριο σύμβολο τῆς μεγαλοαστικῆς ἐξουσίας...-.

Ὅμως ἄν τό θέατρο ἔπεσε, ἡ Συμφωνική 'Ορχήστρα ἐξακολουθεῖ νά εἶναι "ταμπού" γιά τό χοντρό λαό. Κι'αὐτό ἐξηγεῖται. Ἄς μήν ξεχνᾶμε ὅτι ἡ συμφωνική καί ἡ λυρική μουσική κοστίζει πολύ. Ἕως τίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα τή συντήρησαν οἱ βασιληάδες καί οἱ πρίγκηπες. Σέ συνέχεια τήν ἀνέλαβαν οἱ καινούργιοι πρίγ-

στή μουσική τοῦ Μότσαρτ ἤ τοῦ Μπετόβεν ἕνα κομμάτι ἀπό τόν ἑαυτό του. Πῶς νά ἐξηγήσει κανείς διαφορετικά αὐτή τήν ἔνταση, τή συγκίνηση, τή συμμετοχή καί τέλος τόν ἐνθουσιασμό τῶν ἁπλῶν ἀνθρώπων στήν πρώτη τους, πιθανόν, ἐπαφή μέ τό συμφωνικό ἔργο;

<u>Τότε ὅμως πῶς ἐξηγεῖται ἡ κρίση τῆς Κρατικῆς 'Ορχήστρας καί γενικά ἡ κρίση πού μαστίζει ὅλες τίς ἐκδηλώσεις τῆς λεγόμενης "σοβαρῆς μουσικῆς";</u>

Προσωπικά δίνω δύο ἐξηγήσεις. Ἡ πρώτη ἀφορᾶ τόν <u>τελετουργικό</u>, ἡ δεύτερη τόν <u>ἑρμηνευτικό</u> τομέα. Εἶναι γνωστό ὅτι ἡ ἄρχουσα τάξη δίνει μεγάλη σημασία στά "σύμβολα" πού μορφοποιοῦν, ἐκφράζουν καί στηρίζουν τήν ἐξουσία της. Τό Παλάτι, τά 'Υπουργεῖα, τά Δημόσια Κτίρια, οἱ ἐκκλησίες καθολικές εἶναι "τόποι" προνομιακοί πού πρέπει νά προκαλοῦν <u>δέος</u> στό χοντρό λαό. Τό ἴδιο καί τά θέατρα, οἱ "Ὄπερες, οἱ Αἴθουσες Συναυλιῶν. Ἐκεῖ ἡ ἄρχουσα τάξη βρίσκεται πάντα μεταξύ της. Βελοῦδα, βραδυνά φορέματα, ἀρώματα, χειροφιλήματα... Ἀλλοίμονο στόν ἐργάτη πού θά πάει ἐκεῖ μέσα. Θά αἰσθάνεται σάν τή μύγα στό γάλα. "Ὅμως οἱ καιροί ἀλλάζουν. Τά κτίρια-σύμβολα πέφτουν τό ἕνα μετά τό ἄλλο. Σήμερα δέν ὑπάρχει πιά θέατρο- σύμβολο τῆς μεγαλοαστικῆς ἐξουσίας.
-Κυτάχτε ὅμως πῶς διατηροῦν ἀνέγγιχτο τό Παλάτι. Παρ' ὅτι ἄδειο, τό συντηροῦν, τό φρουροῦν μέ τήν ἐλπίδα πώς... Σέ μιά ἔρευνα μέ ἐρώτημα "Τί προτείνετε νά γίνει τό Παλάτι" ἀπάντησα: "Μέγαρο Πολιτισμοῦ". Γιατί ἤθελα νά τό "πατήσει" ὁ χοντρός λαός. Νά ὅμως πού οἱ κατέχοντες ἀμύνονται. Κρατοῦν ἀνέπαφο τό <u>κτίριο σύμβολο</u> τῆς μεγαλοαστικῆς ἐξουσίας...-

"Ὅμως ἄν τό θέατρο ἔπεσε, ἡ Συμφωνική 'Ορχήστρα ἐξακολουθεῖ νά εἶναι "ταμποῦ" γιά τό χοντρό λαό. Κι' αὐτό ἐξηγεῖται. "Ἄς μήν ξεχνᾶμε ὅτι ἡ συμφωνική καί ἡ λυρική μουσική κοστίζει πολύ. Ὥς τίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα τή συντήρησαν οἱ βασιλιάδες καί οἱ πρίγκηπες. Σέ συνέχεια τήν ἀνέλαβαν οἱ καινούργιοι πρίγ-

κηπες: οἱ ζάπλουτοι καπιταλιστές."Ετσι οἱ ὀρχῆστρες καί οἱ ὅπερες ἦταν "ἰδιωτικές". Ἀνηκαν σέ μιά φούχτα "συνδρομητές" πού μόνο αὐτοί εἶχαν δικαίωμα νά παρακολουθοῦν τίς συναυλίες καί τίς ὅπερες. Τό ἴδιο καί στή χώρα μας ἡ Συμφωνική 'Ορχήστρα τοῦ 'Ωδείου 'Αθηνῶν ἦταν ἰδιοκτησία μερικῶν ἀθηναίων μεγαλοαστῶν."Εως τά 1941, δηλαδή στήν Κατοχή, ὅπου ὁ Φ. Οἰκονομίδης ἔπεισε τούς...Γερμανούς νά γίνει κρατική! Μόνο ἔτσι, δηλαδή χάρη στούς γερμανούς πού φαίνεται πώς ἦσαν προοδευτικώτεροι ἀπό τούς δικούς μας καρχαρίες, ὁ λαός μπόρεσε νά ἀκούσει γιά πρώτη φορά συμφωνική μουσική...

'Από τότε τό κράτος - δηλαδή ὁ Ἕλληνας φορολογούμενος- δίνει πενήντα ἑκατομμύρια τό χρόνο στήν Κρατική 'Ορχήστρα καί ἄλλα ἑκατό στήν Λυρική Σκηνή... "Ομως τό κοινό πού παρακολουθεῖ τίς συναυλίες καί τίς παραστάσεις αὐτῶν τῶν δυό κρατικῶν ὀργανισμῶν οὔτε ἀνανεώνεται οὔτε αὐξαίνει... 'Αντίθετα γερνᾶ καί συρρικνώνεται."Ετσι φτάσαμε στήν κρίση...

Μιλήσαμε πιό πρίν γιά τόν τελετουργικό χαρακτήρα. Τό πρόβλημα μέ τή συμφωνική μουσική -ὅπως καί μέ τό θέατρο- ἦταν νά γίνουν προσπάθειες ὥστε νά σπάσουν τά ταμπού, νά κατεδαφιστοῦν ὅλα τά σύμβολα ἐξουσίας τῆς μεγαλοαστικῆς τάξης. Καί ἄν στό θέατρο τό καινούργιο αἷμα συγγραφέων, ἠθοποιῶν, σκηνοθετῶν καί σκηνογράφων δημιούργησε τελικά ἕναθέατρο γιά ὅλο τό λαό, ἔτσι πού τό κτίριο - σύμβολο νά μήν ἔχει πιά καμμιά ἀπωθητική δύναμη, στή συμφωνική μουσική δέν ἔγινε καμμιά σοβαρή προσπάθεια γιά νά δειχτεῖ στό λαό ὅτι ἡ συμφωνική μουσική, ὅπως ὅλη ἡ Τέχνη, τοῦ ἀνήκει, γράφτηκε γι'αὐτόν, εἶναι δική του. 'Αντίθετα ὁ μῦθος γιά μιάν δῆθεν "ἀριστοκρατική" φύση τῆς συμφωνικῆς μουσικῆς πού ἀπαιτεῖ εἰδική μύηση καί γνώσεις, καλλιεργήθηκε ἀπό ὅλους τούς παράγοντες τῆς συμφωνικῆς μουσικῆς."Ετσι ὁ κοινός θνητός αἰσθάνεται πάντοτε <u>δέος</u> μπροστά στό "τελετουργικό" τῆς συμφωνικῆς μουσικῆς. 'Ακόμα καί τό φράκο, ἄλλο σύμβολο τῆς ἀστικῆς τάξης, εἶναι ὑποχρεωτικό γιά τούς μαέσ-

κύκες: οἱ ζάπλουτοι καπιταλιστές. Ἔτσι οἱ ὀρχῆστρες καί οἱ ὄπερες ἦταν "ἰδιωτικές". Ἀνῆκαν σέ μιά φούχτα "συνδρομητές" πού μόνο αὐτοί εἶχαν δικαίωμα νά παρακολουθοῦν τίς συναυλίες καί τίς ὄπερες. Τό ἴδιο καί στή χώρα μας ἡ Συμφωνική 'Ορχήστρα τοῦ 'Ωδείου 'Αθηνῶν ἦταν ἰδιοκτησία μερικῶν ἀθηναίων μεγαλοαστῶν. Ὥς τά 1941, δηλαδή στήν Κατοχή, ὅπου ὁ Θ. Οἰκονομίδης ἔπεισε τούς... Γερμανούς νά γίνει κρατική! Μόνο ἔτσι, δηλαδή χάρη στούς γερμανούς πού φαίνεται πώς ἦταν προοδευτικώτεροι ἀπό τούς δικούς μας καρχαρίες, ὁ λαός μπόρεσε νά ἀκούσει γιά πρώτη φορά συμφωνική μουσική...

'Από τότε τό κράτος - δηλαδή ὁ ἕλληνας φορολογούμενος- δίνει πενήντα ἑκατομμύρια τό χρόνο στήν Κρατική 'Ορχήστρα καί ἄλλα ἑκατό στήν Λυρική Σκηνή... Ὅμως τό κοινό πού παρακολουθεῖ τίς συναυλίες καί τίς παραστάσεις αὐτῶν τῶν δυό κρατικῶν ὀργανισμῶν οὔτε ἀνανεώνεται οὔτε αὐξαίνει... 'Αντίθετα γερνᾶ καί συρρικνώνεται. Ἔτσι φτάσαμε στήν κρίση...

Μιλήσαμε πιό πρίν γιά τόν τελετουργικό χαρακτήρα. Τό πρόβλημα μέ τή συμφωνική μουσική -ὅπως καί μέ τό θέατρο- ἦταν νά γίνουν προσπάθειες ὥστε νά σπάσουν τά ταμπού, νά κατεδαφιστοῦν ὅλα τά σύμβολα ἐξουσίας τῆς μεγαλοαστικῆς τάξης. Καί ἄν στό θέατρο τό καινούργιο ἔργο συγγραφέων, ἠθοποιῶν, σκηνοθετῶν καί σκηνογράφων δημιούργησε τελικά ἐνδιαφέρον γιά ὅλο τό λαό, ἔτσι πού τό κτίριο - σύμβολο νά μήν ἔχει πιά καμμιά ἀποθετική δύναμη, στή συμφωνική μουσική δέν ἔγινε καμμιά σοβαρή προσπάθεια γιά νά δειχτεῖ στό λαό ὅτι ἡ συμφωνική μουσική, ὅπως ὅλη ἡ τέχνη, τοῦ ἀνήκει, γράφτηκε γι'αὐτόν, εἶναι δική του. 'Αντίθετα ὁ μῦθος γιά μιάν δῆθεν "ἀριστοκρατική" φύση τῆς συμφωνικῆς μουσικῆς πού ἀπαιτεῖ εἰδική μύηση καί γνώσεις, καλλιεργήθηκε ἀπό ὅλους τούς παράγοντες τῆς συμφωνικῆς μουσικῆς. Ἔτσι ὁ κοινός θνητός αἰσθάνεται πάντοτε δέος μπροστά στό "τελετουργικό" τῆς συμφωνικῆς μουσικῆς. 'Ακόμα καί τό φράκο, ἄλλο σύμβολο τῆς ἀστικῆς τάξης, εἶναι ὑποχρεωτικό γιά τούς μαέσ-

τρους καί σολίστ...

"Ομως καί στόν <u>ἑρμηνευτικό</u> τομέα ἡ συμφωνική μουσική διατηρεῖ τήν μεγαλοαστική της παράδοση.'Ο "ἀριστοκρατισμός" ἀπαιτεῖ "συγκράτηση", "ψυχρότητα",ἐγκεφαλισμό."Ολα πρέπει νά εἶναι "εὐγενικά",οἱ κινήσεις,τό φραζάρισμα οἱ ρυθμοί δέν πρέπει νά "προσβάλουν" τήν ὑπερευαισθησία πλασμάτων τρυφερῶν καί πολύτιμων,ὅπως ἦσαν οἱ ἀκροατές πού συντηροῦσαν μέ τά λεφτά τους ὀρχήστρες καί ὄπερες."Ετσι φτάσαμε στά 'Ωδεῖα σέ μιά τέλεια ἐγκεφαλική σύλληψη τῆς μελοδικῆς φράσης καί προπαντός τοῦ ρυθμοῦ.Σέ μιά πλήρη ἀφυδάτωση καί ἀποξήρανση. Τό αἷμα τοῦ ρυθμοῦ πού εἶναι βασικά ὁ λαϊκός χορός στραγγίχτηκε.Τό αἷμα τῆς μελωδίας πού εἶναι βασικά τό λαϊκό τραγοῦδι ἀφαιρέθηκε. "Ετσι οἱ μελωδίες καί οἱ ρυθμοί ἀποξηραμένοι καί ἀποστεωμένοι,γίνονται μαῦρα στίγματα ἐπάνω στό ἄσπρο χαρτί.Νότες ἄψυχες μέσα στό πεντάγραμμο. <u>Αὐτή ἡ ἀντίληψη σημαδεύει βαθειά τόσο τήν ἑρμηνεία ὅσο καί τή σύνθεση τῆς μουσικῆς</u>.Δέν θά ἦταν καμμιά πρωτοτυπία ἄν ἔλεγα ὅτι ὅλο τό μουσικό ὑλικό μέσα σέ ὅλα τά καταξιωμένα μουσικά ἔργα ἔχει τίς ρίζες του μέσα στή ζωντανή λαϊκή παράδοση.Μέσα σέ κάθε μεγάλη Συμφωνία,Κοντσέρτο,Συμφωνικό Ποίημα ὅλοι οἱ ρυθμοί ξεκινοῦν ἀπό κάποιο <u>λαϊκό χορό</u>.Ἀπό κεῖ καί πέρα ἀναπτύσσονται, ὅμως ὁ βασικός ρυθμικός ἁρμός παραμένει τό χορευτικό μοτίβο.Δηλαδή ἡ ζωντανή καί ὄχι ἡ ἐγκεφαλική βάση πάνω στήν ὁποία πατάει ὁ συνθέτης.Τό ἴδιο καί ἡ μελωδία."Οσο μακρυά κι ἄν τήν πάει ἡ ἔμπνευση ἑνός Μπάχ,ἑνός Μότσαρτ, Μπετόβεν,Σοῦμπερτ,Μπράμς ἤ Τσαϊκόφσκυ,στή ρίζα τῆς μελωδίας θά βροῦμε τό λαϊκό τραγοῦδι.Τό ζωντανό τραγοῦδι,ἀναδημιουργημένο ἀπό τόν συνθέτη.Αὐτό τί σημαίνει; Σημαίνει ὅτι κάθε καταξιωμένο συμφωνικό ἔργο δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά ἕνας ~~ἀκκκκκκ~~ ὠκεάνειος χορός καί ἕνα ἀπέραντο τραγοῦδι.Χωρίς τήν αἴσθηση τοῦ χορευτικοῦ ρυθμοῦ καί τῆς μελωδίας - τραγοῦδι,ἡ ἑρμηνεία τῆς

τρους καὶ σόλοι...

Ὅπως καὶ στὸν ἐξπρεσιονιστικὸ τομέα ἡ συμφωνικὴ μουσικὴ διατηρεῖ τὴν μεγαλοαστικὴ τῆς παράδοση. Ὁ "ἀριστοκρατισμὸς" ἀπαιτεῖ "συγκράτηση", "ψυχρότητα", ἐγκεφαλισμό. Ὅλα πρέπει νὰ εἶναι "εὐγενικά", οἱ κινήσεις, τὸ φραζάρισμα οἱ ρυθμοὶ δὲν πρέπει νὰ "προβάλλουν" τὴν ὑπερευαισθησία κλασικῶν τρυφερῶν καὶ πολύτιμων, ὅπως ἦταν οἱ ἀκροατὲς ποὺ συντηροῦσαν μὲ τὰ λεφτά τους ὀρχήστρες καὶ ὄπερες. Ἔτσι φτάσαμε στὰ 'Ωδεῖα σὲ μιὰ τέλεια ἐγκεφαλικὴ σύλληψη τῆς μελοδικῆς φράσης καὶ προπαντὸς τοῦ ρυθμοῦ. Σὲ μιὰ πλήρη ἀφυδάτωση καὶ ἀποξήρανση. Τὸ αἷμα τοῦ ρυθμοῦ ποὺ εἶναι βασικὰ ὁ λαϊκὸς χορὸς στραγγίχτηκε. Τὸ αἷμα τῆς μελωδίας ποὺ εἶναι βασικὰ τὸ λαϊκὸ τραγούδι ἀφαιρέθηκε. Ἔτσι οἱ μελωδίες καὶ οἱ ρυθμοὶ ἀποξηραμένοι καὶ ἀποστεωμένοι, γίνονται μαῦρα στίγματα ἐπάνω στὸ ἄσπρο χαρτί. Νότες ἄψυχες μέσα στὸ πεντάγραμμο. Αὐτὴ ἡ ἀντίληψη σημαδεύει βαθειὰ τόσο τὴν ἑρμηνεία ὅσο καὶ τὴ σύνθεση τῆς μουσικῆς. Δὲν θὰ ἦταν καμμιὰ πρωτοτυπία ἂν ἔλεγα ὅτι ὅλο τὸ μουσικὸ ὑλικὸ μέσα σὲ ὅλα τὰ καταξιωμένα μουσικὰ ἔργα ἔχει τὶς ρίζες του μέσα στὴ ζωντανὴ λαϊκὴ παράδοση. Μέσα σὲ κάθε μεγάλη Συμφωνία, Κοντσέρτο, Συμφωνικὸ Ποίημα ὅλοι οἱ ρυθμοὶ ξεκινοῦν ἀπὸ κάποιο λαϊκὸ χορό. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα ἀναπτύσσονται, ὅπως ὁ βασικὸς ρυθμικὸς ἦχος παραμένει τὸ χορευτικὸ μοτίβο. Ἀλλαδὴ ἡ ζωντανὴ καὶ ὄχι ἡ ἐγκεφαλικὴ βάση πάνω στὴν ὁποία πατάει ὁ συνθέτης. Τὸ ἴδιο καὶ

ἡ μελωδία. Ὅσο μακριὰ κι ἂν τὴν πάει ἡ ἔμπνευση ἑνὸς Μπάχ, ἑνὸς Μότσαρτ, Μπετόβεν, Σοῦμπερτ, Μπράμς ἢ Τσαϊκόφσκυ, στὴ ρίζα τῆς μελωδίας θὰ βροῦμε τὸ λαϊκὸ τραγούδι. Τὸ ζωντανὸ τραγούδι, ἀναπλασμένο ἀπὸ τὸν συνθέτη. Αὐτὸ τί σημαίνει; Σημαίνει ὅτι κάθε καταξιωμένο συμφωνικὸ ἔργο δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἕνας ὠκεάνειος χορὸς καὶ ἕνα ἀπέραντο τραγούδι. Χωρὶς τὴν αἴσθηση τοῦ χορευτικοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς μελωδίας – τραγουδιοῦ, ἡ ἑρμηνεία τῆς

80

Ω

συμφωνικής μουσικής μπορεί νά"συγκινεί" μόνο τό   άπό μιά δήθεν "υπερευαισθησία" καί "καλλιέργεια"κοινό τών μεγαλοαστών.

Φυσικά τό θέμα πού θίγω έδώ είναι λεπτό καί άπέραντο "Ομως μπορώ νά πώ ότι τά συμπεράσματά μου ήρθαν ύστερα άπό σαράντα καί πλέον χρόνια μελέτης καί δουλειάς μέσα στή μουσική.

Καί έξηγώ τήν έπιτυχία τών δυό ~~ππ~~ προηγούμενων πειραμάτων μέ τή ΜΟΑ καί τή ΔΣ Πειραιά. Γιατί έμείς 1-Σπάσαμε τό τελετουργικό ."Ετσι ό λαός αισθάνθηκε μέσα στούς χώρους τής Συναυλίας "σάν στό σπίτι του",καί 2-προσπαθήσαμε ώστε ή έρμηνεία μας νά βγάζει άνάγλυφα στήν έπιφάνεια όλο τό βαθύ λαϊκό χαρακτήρα τού συμφωνικού έργου.

Μέ τήν ΚΟΑ,μετά τόν Χαίντελ καί Μπάχ θά προσπαθήσω νά έρμηνεύσω μερικά έργα τών πιό μεγάλων συμφωνιστών τού περασμένου αιώνα,συνεχίζοντας τήν προσπάθεια πού σταμάτησε άπότομα κάποιο πρωΐ τόν 'Απρίλη στά 1967...

'Εκεί πού ή φρομα-Σονάτα,δηλαδή ή βάση τής Συμφωνίας,παίρνει τήν πιό μεγαλεία δη της έκφραση,όπως μέσα στίς Συμφωνίες τού Μότσαρτ,τού Μπετόβεν,τού Μπράμς καί τού Τσαϊκόφσκυ.Μέ ~~κ...~~ βοηθάει πολύ τό γεγονός ότι οί σημερινοί μουσικοί τής ΚΟΑ είτε είναι παληοί μου συμμαθητές άπό τό 'Ωδείο 'Αθηνών είτε είναι συνεργάτες μου στή ΜΟΑ/ "Αν τό θελήσουν,και' είμαι βέβαιος γι'αυτό,τότε θά σπάσουμε όριστικά κάθε έμπόδιο είτε τελετουργικό είτε έρμηνευτικό ώστε νά δώσουμε τήν αίσθηση στό πλατύ έλληνικό κοινό ότι πράγματι οί κύριοι Μπάχ, Μότσαρτ καί Μπετόβεν καί τόσοι άλλοι έγραφαν τή μεγάλη μουσική τους γιά όλο τό λαό.

ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ.

Μόσχα,14.7.1978.

συμφωνικῆς μουσικῆς μπορεῖ νά"συγκινεῖ" μόνο τό ἀπό μιά δῆθεν "ὑπερευαισθησία" καί "καλλιέργεια"κοινό τῶν μεγαλοαστῶν.

Φυσικά τό θέμα πού θίγω ἐδῶ εἶναι λεπτό καί ἀπέραντο "Ομως μπορῶ νά πῶ ὅτι τά συμπεράσματά μου ἦρθαν ὕστερα ἀπό σαράντα καί πλέον χρόνια μελέτης καί δουλειᾶς μέσα στή μουσική.

Καί ἔζησα τήν ἐπιτυχία τῶν δυό xx προηγούμενων πειραμάτων μέ τή ΜΟΑ καί τή ΛΕ Πειραιά. Γιατί ἐμεῖς 1-Σπάσαμε τό τελετουργικό ."Ετσι ὁ λαός αἰσθάνθηκε μέσα στούς χώρους τῆς Συναυλίας "σάν στό σπίτι του",καί 2-προσπαθήσαμε ὥστε ἡ ἑρμηνεία μας νά βγάζει ἀνάγλυφα στήν ἐπιφάνεια ὅλο τό <u>βαθύ λαϊκό</u> <u>χαρακτῆρα</u> τοῦ συμφωνικοῦ ἔργου.

Μέ τήν ΚΟΑ,μετά τόν Χαίντελ καί Μπάχ θά προσπαθήσω νά ἑρμηνεύσω μερικά ἔργα τῶν πιό μεγάλων συμφωνιστῶν τοῦ περασμένου αἰῶνα,συνεχίζοντας τήν προσπάθεια πού σταμάτησε ἀπότομα κάπου πρίν τόν 'Απρίλη στά 1967..

'Εκεῖ πού ἡ φόρμα-Σονάτα,δηλαδή ἡ βάση τῆς Συμφωνίας,παίρνει τήν πιό μεγαλειώδη τῆς ἔκφραση,ὅπως μέσα στίς Συμφωνίες τοῦ Μότσαρτ,τοῦ Μπετόβεν,τοῦ Μπράμς καί τοῦ Τσαϊκόφσκυ.Μέ xxxxx βοηθάει πολύ τό γεγονός ὅτι οἱ σημερινοί μουσικοί τῆς ΚΟΑ εἴτε εἶναι παληοί μου συμμαθητές ἀπό τό 'Ωδεῖο 'Αθηνῶν εἴτε εἶναι συνεργάτες μου στή ΜΟΑ. "Αν τό θελήσουν,καί' εἶμαι βέβαιος γι'αὐτό,τότε θά σπάσουμε ὁριστικά κάθε ἐμπόδιο εἴτε τελετουργικό εἴτε ἑρμηνευτικό ὥστε νά δώσουμε τήν αἴσθηση στό πλατύ ἑλληνικό κοινό ὅτι πράγματι οἱ κύριοι Μπάχ, Μότσαρτ καί Μπετόβεν καί τόσοι ἄλλοι ἔγραψαν τή μεγάλη μουσική τους γιά ὅλο τό λαό.

ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ.

Μόσχα,14.7.1978.

Ce que les colonels ont voulu détruire,c'est la "Grécité".C'est notre âme,ce qui nous fait vivre,c'est notre passé et en même temps notre foi dans un avenir qui sera à la dimension de notre passé.Ce n'est ni du "chauvinisme" ni du "nationalisme",mais quelque chose de bien plus grand,de plus généreux,de plus beau.

C'est aussi un besoin de sacrifice pour le bonheur et la liberté.Un jour vient où notre peuple de marchands se transforme en une armée de héros.Ce fut le cas, il y a quelques années,contre la dictature.Le monde entier croyait que la Grèce n'avait plus rien à espérer.Mais le jour est venu où trois cent mille personnes sont descendues dans la rue affronter les tanks.Cela peut paraître de la folie.Pour les Grecs,c'est la vie.Nous aimons la vie et puisque nous sommes dans un système où il faut gagner de l'argent pour vivre, nous gagnons de l'argent,mais sans nous laisser transformer en troupeau,sans nous laisser voler notre conscience et notre liberté,parce qu'alors nous serions prêts à tout remettre en question,à tout sacrifier.Depuis toujours,l'histoire du peuple grec s'est faite avec des gens qui partant de rien sont devenus très importants pour redevenir rien du tout,simplement parce qu'à un moment donné s'est posé le problème de la liberté et de la conscience.

En Grèce,tout passe par des chansons et des danses.C'est notre vie elle-même.Et puis,la haine,même si elle est universelle,nous la vivons différemment. Nous pouvons haïr très vite,et oublier très vite,aussi.Tout cela fait partie de notre vie quotidienne,de ce quelque chose que rien ni personne ne pourra nous enlever.On peut constater,de plus en plus manifeste,une uniformisation des comportements et des modes de vie à travers le monde.Peut-être demain nous vêtirons-nous tous de façon identique; mais je ne crois pas qu'on puisse jamais faire oublier ses origines à un peuple.Et d'ailleurs pour prendre part à une civilisation universelle,chaque peuple doit sans cesse retourner à ses propres sources.

Ce que les colonels ont voulu détruire,c'est la "Grécité".C'est notre âme,ce qui nous fait vivre,c'est notre passé et en même temps notre foie dans un avenir qui sera à la dimension de notre passé.Ce n'est ni du "chauvinisme" ni du "nationalisme",mais quelque chose de bien plus grand,de plus généreux,de plus beau.

C'est aussi un besoin de sacrifice pour le bonheur et la liberté.Un jour vient où notre peuple de marchands se transforme en une armée de héros.Ce fut le cas, il y a quelques ~~ans~~ années,contre la dictature.Le monde entier croyait que la Grèce n'avait plus rien à espérer.Mais le jour est venu où trois cent mille personnes sont descendues dans la rue affronter les tanks.Cela peut paraître de la folie.Pour les Grecs,c'est la vie.Nous aimons la vie et puisque nous sommes dans un système où il faut gagner de l'argent pour vivre, nous gagnons de l'argent,mais sans nous laisser transformer en troupeau,sans nous laisser voler notre conscience et notre liberté,parce qu'alors nous serions prêts à tout remettre en question,à tout sacrifier.Depuis toujours,l'histoire du peuple grec s'est faite avec des gens qui partant de rien sont devenus très importants pour redevenir rien du tout,simplement parce qu'à un moment donné s'est posé le problème de la liberté et de la conscience.

En Grèce,tout passe par des chansons et des danses.C'est notre vie elle-même.Et puis,la haine,même si elle est universelle,nous la vivons différemment. Nous pouvons haïr très vite,et oublier très vite,aussi.Tout cela fait partie de notre vie quotidienne,de ce quelque chose que rien ni personne ne pourra nous enlever.On peut constater,de plus en plus manifeste,une uniformisation des comportements et des modes de vie à travers le monde.Peut-être demain nous vêtirons-nous tous de façon identique; mais je ne crois pas qu'on puisse jamais faire oublier ses origines à un peuple.Et d'ailleurs pour prendre part à une civilisation universelle,chaque peuple doit sans cesse retourner à ses propres sources.

Nos sources, c'est l'histoire qui les a formées; une histoire faite de luttes continuelles pour le triomphe de la liberté. Dans notre poésie, dans nos contes, dans nos ch nsons, un sujet domine: la liberté. Ensuite, un visage apparait: celui de la mère, qui est un peu notre figure nationale. C'est elle qui vit les plus grands chagrins, les plus grands malheurs, c'est elle qui perd fils ou mari dans ce combat pour le liberté. Pour nous la mère est un peu synonyme de liberté. Ensuite viennent la joie de vivre et la joie de la nature ainsi que la mort, l'amitié qui unit l'homme à la mort. Depuis toujours, la mort est tellement omniprésente dans la vie d'une famille, qu'elle est devenue pour nous un visage familier. Il n'est pas rare que les Grecs, dans leurs chansons, dans leurs contes, boivent, dansent, discutent avec la mort. Ce sont des amis qui se fixent des rendez-vous. La mort n'est pas une abstraction métaphysique, c'est une amie qu'on invite.

"Dans les jardins fleuris
Nous danserons comme autrefois
Et nous inviterons Charon
à boire et à danser avec nous

D ns les enclos fleuris
Si je te prends, Charon
Au piège de la danse et de la Chanson
Alors offre-moi une nuit de vie.

Retiens ton coeur, douce mère
Ton fils est revenu
pour un seul de tes regards_
Quand je suis partie pour le Front
tu n'es pas venue me voir _
Tu travaillais chez les autres".

(Extrait de la "Ballade du Frère Mort").

- - - - - - - - -

Nos sources,c'est l'histoire qui les a forgées;une histoire faite de luttes continuelles pour le triomphe de la liberté.Dans notre poésie,dans nos contes,dans nos ch nsons,un sujet domine: la liberté.Ensuite,un visage apparaît: celui de la mère,qui est un peu notre figure nationale.C'est elle qui vit les plus grands chagrins,les plus grands malheurs,c'est elle qui perd fils ou mari dans ce combat pour la liberté.Pour nous la mère est un peu synonyme de liberté. Ensuite viennent la joie de vivre et la joie de la nature ainsi que la mort, l'amitié qui unit l'homme à la mort.Depuis toujours,la mort est tellement omniprésente dans la vie d'une famille,qu'elle est devenue pour nous un visage familier.Ces Il n'est pas rare que les Grecs,dans leurs chansons,dans leurs contes, boivent,dansent,discutent avec la mort.Ce sont des amis qui se fixent des rendez-vous.La mort n'est pas une abstraction métaphysique,c'est une amie qu'on invite.

"Dans les jardins fleuris
Nous danserons comme autrefois
Et nous inviterons Charon
à boire et à danser avec nous

D ns les enclos fleuris
Si je te prends,Charon
Au piège de la danse et de la Chanson
Alors offre-moi une nuit de vie.

Retiens ton coeur,douce mère
Ton fils est revenu
pour un seul de tes regards_
Quand je suis parti pour le Front
tu n'es pas venue me voir _
Tu travaillais chez les autres".

(Extrait de la "Ballade du Frère Mort").

- - - - - - - -

La religién orthodoxe a,pendant tout le temps de l'occupation ottomane, été notre défense.Elle n'a rien de mystique.Je crois au contraire que les Grecs ont un solide fond de paganisme.Pour nous,le Christ est un peu comme Apollon,un dieu très humain avec qui l'on peut discuter comme autrefois.. Les Grecs sont aussi matérialistes.Personne ne croit réellemment en l'au-delà. Nous savons que le paradis et l'enfer sont ici.La religion n'était qu'un bouclier et l'église le point de rencontre,de ralliement,par lequel passait toute notre vie sociale.C'est là que paysans et ouvriers venaient bien habillés.L'office était la fête à l'occasion de laquelle tout le monde pouvait se parler.C'est primordial dans un pays où il n'existait pas d'autre luxe.
A cette époque,la messe était une sorte de fête païenne qui regroupait des gens bien plus avides de se retrouver,de communier,que de célébrer le culte d'une divinité métaphysique.C'est dans et avec l'Eglise que des générations entières ont été elevées,mais une Eglise toujours ensoleillée.

La première communion des enfants,c'est leur premier amour.Le moment où les garçons et les filles peuvent se voir,se rencontrer.Le sacrifice par amour est tout à fait conforme à la tradition grecque.Cet idéalisme,ce mythe du sacrifice pour la Liberté,est bien antérieur au christianisme.C'est l'histoire de Prométhée.Je pense qu'en fait le christianisme a été fortement influencé par l'esprit hellénique.Et dans l'Evangile on trouve également certaines des sources helléniques,tout comme on en trouve beaucoup dans les cantiques byzantins.Pendant dix siècles,à Byzance,notre musique et notre poésie se sont forgées.A cette époque,les dogmatiques (déjà) ne permettaient pas l'entrée des instruments au temple; la musique était donc exclusivement vocale.C'est pourtant à Byzance qu'est né l'orgue dont l'un de nos rois a fait cadeau à Charlemagne qui l'a immédiatement fait entrer à l'église,ce qui a permis le développement des sciences du son,la naissance de la théorie de l'harmonie, du contrepoint,de la musique instrumentale,etc.

Dans l'Eglise orientale orthodoxe,nous nous sommes contentés d'un langage exclusivement mélodique qui n'en est pas moins extraordinaire.Nous sommes en effet allésqjus u'aux limites les plus reculées de la mélodie.Et ce fut pour

La religion orthodoxe a,pendant tout le temps de l'occupation ottomane, été notre défense.Elle n'a rien de mystique.Je crois au contraire que les Grecs ont un solide fond de paganisme.Pour nous,le Christ est un peu comme Apollon,un dieu très humain avec qui l'on peut discuter comme autrefois. Les Grecs sont aussi matérialistes.Personne ne croit réellement en l'au-delà. Nous savons que le paradis et l'enfer sont ici.La religion n'était qu'un bouclier et l'église le point de rencontre,de ralliement,par lequel passait toute notre vie sociale.C'est là que paysans et ouvriers venaient bien habillés.L'office était la fête à l'occasion de laquelle tout le monde pouvait se parler.C'est primordial dans un pays où il n'existait pas d'autre luxe.

A cette époque,la messe était une sorte de fête païenne qui regroupait des gens bien plus avides de se retrouver,de communier,que de célébrer le culte d'une divinité métaphysique.C'est dans et avec l'Eglise que des générations entières ont été élevées,mais une Eglise toujours ensoleillée.

La première communion des enfants,c'est leur premier amour.Le moment où les garçons et les filles peuvent se voir,se rencontrer.Le sacrifice par amour est tout à fait conforme à la tradition grecque.Cet idéalisme,ce mythe du sacrifice pour la liberté,est bien antérieur au christianisme.C'est l'histoire de Prométhée.Je pense qu'en fait le christianisme a été fortement influencé par l'esprit hellénique.Et dans l'Evangile on trouve également certaines des sources helléniques,tout comme on en trouve beaucoup dans les cantiques byzantins.Pendant dix siècles,à Byzance,notre musique et notre poésie se sont forgées.A cette époque,les dogmatiques (déjà) ne permettaient pas l'entrée des instruments au temple; la musique était donc exclusivement vocale.C'est pourtant à Byzance qu'est né l'orgue dont l'un de nos rois a fait cadeau à Charlemagne qui l'a immédiatement fait entrer à l'église,ce qui a permis le développement des sciences du son,la naissance de la théorie de l'harmonie, du contrepoint,de la musique instrumentale,etc.

Dans l'Eglise orientale orthodoxe,nous nous sommes contentés d'un langage exclusivement mélodique qui n'en est pas moins extraordinaire.Nous sommes en effet allés jusqu'aux limites les plus reculées de la mélodie.Et ce fut pour

nos ancêtres une école fantastique. Pour eux l'église représentait ce que représente pour nous le cinéma, le théâtre ou le concert. Tout le monde y allait et c'est là que se faisait la première éducation musicale. Les gens s'initiaient, sans en avoir conscience, à une musique extraordinaire, inexistante en Occident. Même Bach n'a jamais atteint le génie musical des compositeurs de Byzance. Et tout cela s'est perpétué jusqu'a aujourd'hui. Tout les Grecs contemporains connaissent ces mélodies que l'on retrouve très fidèlement dans certaines chansons populaires.

Parallèlement à ces mélodies byzantines, nous avons des danses, parce qu'à côté des offices, le second point de ralliement des Grecs était les fêtes organisées à l'occasion des mariages ou de la célébration des saints. Et ils sont nombreux en Grèce! La tradition grecque est riche de centaines de danses provenant de toutes les régions, mais qui ont toutes des points communs.

C'est sur l'ensemble de cet héritage que les poètes ont édifié leurs oeuvres. Et peut-être est-ce dans le domaine de la poésie que le génie grec s'est épanoui de la façon la plus vaste, la plus efficace et la plus profonde.
Ce qu'il y a de prodigieux et qui n'existe je crois qu'en Grèce, c'est le lien profond établi entre les poètes et le peuple, l'importance du rôle joué par les poètes dans l'histoire nationale.

Une chose est étonnante dans la chanson grecque, c'est que les textes qui sont souvent au second degré, qui ne sont jamais faciles, sont toujours parfaitement reçus par le grand public. C'est le résultat d'une culture populaire vieille de plusieurs centaines de siècles. Nous étions jusqu'à il y a très peu de temps un peuple de paysans (Athènes comptait en 1909 moins de deux cent mille habitants) et ce sont les paysans qui ont fait notre poésie, souvent elliptique, parfois même surréaliste, toujours avec de fantastiques images et une merveilleuse richesse d'expression. Dans nos traditions populaires, la poésie, tout comme la musique, a toujours tenu une place considérable. Et puis les grands poètes ont toujours été très proches du peuple, qui leur faisait un large écho. Dans les années 1800, le signal de la guerre pour la libération de la Grèce a été donné

nos ancêtres une école fantastique.Pour eux l'église représentait ce que représente pour nous le cinéma,le théâtre ou le concert.Tout le monde y allait et c'est là que se faisait la première éducation musicale.Les gens s'initiaient, sans en avoir conscience,à une musique extraordinaire,inexistante en Occident. Même Bach n'a jamais atteint le génie musical des compositeurs de Byzance.Et tout cela s'est perpétué jusqu'à aujourd'hui.Tout les Grecs contemporains connaissent ces mélodies que l'on retrouve très fidèlement dans certaines chansons populaires.

Parallèlement à ces mélodies byzantines,nous avons des danses,parce qu'à côté des offices,le second point de ralliement des Grecs était les fêtes organisées à l'occasion des mariages ou de la célébration des saints.Et ils sont nombreux en Grèce! La tradition grecque est riche de centaines de danses provenant de toutes les régions,mais qui ont toutes des points communs.

C'est sur l'ensemble de cet héritage que les poètes ont édifié leurs oeuvres. Et peut-être mx est-ce dans le domaine de la poésie que le génie grec s'est épanoui de la façon la plus vaste,la plus efficace et la plus profonde. Ce qu'il y a de prodigieux et qui n'existe je crois qu'en Grèce,c'est le lien profond établi entre les poètes et le peuple,l'importance du rôle joué par les poètes dans l'histoire nationale.

Une chose est étonnante dans la chanson grecque,c'est que les textes qui sont souvent au second degré,qui ne sont jamais faciles,sont toujours parfaitement reçus par le grand public.C'est le résultat d'une culture populaire vieille de plusieurs centaines de siècles.Nous étions jusqu'à il y a très peu de temps un peuple de paysans(Athènes comptait en 1909 moins de deux cent mille habitants) et ce sont les paysans qui ont fait notre poésie,souvent elliptique, parfois même surréaliste,toujours avec de fantastiques images et une merveilleuse richesse d'expression.Dans nos traditions populaires,la poésie,tout comme la musique,a toujours tenu une place considérable.Et puis les grands poètes ont toujours été très proches du peuple,qui leur faisait un large écho.Dans les années 1800,le signal de la guerre pour la libération de la Grèce a été donné

par un poète, Rigas Ferraios, qui pensait déjà à l'unité balkanique. Il fût arrêté par les Autrichiens, livré aux Turcs et étranglé à Belgrade. C'était un poète et un militant avant l'heure.

Un autre barde de la liberté fut Solomos, à qui l'on doit l'hymne national, et qui fut l'un des leaders de l'indépendance. Ce n'est pas par hasard si pendans les périodes d'occupation fasciste musique et poésie sont interdites, car en Grèce musique et poésie sont toujours subversives. La résistance contre l'occupation allemande a réellement commencé le jour des funérailles du grand poète Palamas; Il y avait cent ou deux cent mille personnes au cimetière, et un autre poète présent, Sikelianos, a dit: "C'est la Grèce qui s'appuie sur ce cercueil". Tous ont juré sur la tombe de Palamas de combattre pour la libération du pays. Le poème prononcé par Sikelianos en guise d'oraison funèbre fut recopié vingt fois par chacun des participants à l'enterrement et fut ainsi répandu dans toute la Grèce en une semaine. Pour tous les Grecs, il devenait le signal d'alarme, le clairon qui sonnait la lutte contre les nazis.

Ce qui fait véritablement la spécificité de la"Grécité", c'est que la culture_ notre poésie, notre musique, nos danses_ joue un rôle déterminant dans l'histoire. Ce n'est pas une chose à part, limitée au temps du loisir. La musique, en Grèce, n'est pas un divertissement; elle a une fonction sociale. Quand chez nous on fait un dîner, on commence par manger et boire un peu. Et puis, tout de suite, au milieu du repas, tout le monde s'arrête. Alors le plus vieux commence à chanter et chacun continue tour à tour. Après quoi on se remet à manger [redacted]. Puis à chanter encore...

La liberté, pour les Grecs, c'est le pain et la musique. Le chant, comme la danse, c'est beaucoup plus qu'un rituel, c'est une nécessité où s'expriment la solidarité, l'angoisse, l'espoir et la joie. Pendant la guerre civile, quand on exécutait les partisans, souvent ils dansaient jusqu'à la dernière minute.

Je me souviens quand en 1946 nous étions encerclés par la police, sur la place Omonia à Athènes. C'était à l'occasion d'un meeting contre les élections truquées. On était sûrs d'être tués. Il n'y avait aucune issue. Alors nous avons tous

par un poète, Rigas Ferraios, qui pensait déjà à l'unité balkanique. Il fût arrêté par les Autrichiens, livré aux Turcs et étranglé à Belgrade. C'était un poète et un militant avant l'heure.

Un autre barde de la liberté fut Solomos, à qui l'on doit l'hymne national, et qui fut l'un des leaders de l'indépendance. Ce n'est pas par hasard si pendant les périodes d'occupation fasciste musique et poésie sont interdites, car en Grèce musique et poésie sont toujours subversives. La résistance contre l'occupation allemande a réellement commencé le jour des funérailles du grand poète Palamas; il y avait cent ou deux cent mille personnes au cimetière, et un autre poète présent, Sikelianos, a dit: "C'est la Grèce qui s'appuie sur ce cercueil". Tous ont juré sur la tombe de Palamas de combattre pour la libération du pays. Le poème prononcé par Sikelianos en guise d'oraison funèbre fut recopié vingt fois par chacun des participants à l'enterrement et fut ainsi répandu dans toute la Grèce en une semaine. Pour tous les Grecs, il devenait le signal d'alarme, le clairon qui sonnait la lutte contre les nazis.

Ce qui fait véritablement la spécificité de la "Grécité", c'est que la culture _ notre poésie, notre musique, nos danses _ joue un rôle déterminant dans l'histoire. Ce n'est pas une chose à part, limitée au temps du loisir. La musique, en Grèce, n'est pas un divertissement; elle a une fonction sociale. Quand chez nous on fait un dîner, on commence par manger et boire un peu. Et puis, tout de suite, au milieu du repas, tout le monde s'arrête. Alors le plus vieux commence à chanter et chacun continue tour à tour. Après quoi on se remet à manger. Puis à chanter encore...

La liberté, pour les Grecs, c'est le pain et la musique. Le chant, comme la danse, c'est beaucoup plus qu'un rituel, c'est une nécessité où s'expriment la solidarité, l'angoisse, l'espoir et la joie. Pendant la guerre civile, quand on exécutait les partisans, souvent ils dansaient jusqu'à la dernière minute.

Je me souviens quand en 1946 nous étions encerclés par la police, sur la place Omonia à Athènes. C'était à l'occasion d'un meeting contre les élections truquées. On était sûrs d'être tués. Il n'y avait aucune issue. Alors nous avons tous

commencé à chanter et à danser en attendant la mort. Ce jour-là, d'ailleurs, je suis mort, c'est du moins ce que les journaux ont annoncé le lendemain. Si j'ai survécu, c'est parce que je dansais et non parce que j'avais du courage. La danse est une nécessité, et ceux qui ne peuvent pas danser chantent. C'est ça la grécité. Devant une grande difficulté, devant une grande responsabilité à prendre, devant la mort, les Grecs cherchent à s'épanouir, à se dépasser par la poésie, la musique ou la danse.

Ce fut pour nous un des moyens de tenir le coup pendant la dictature des colonels. La junte a bien essayé d'empêcher les Grecs de chanter, de les couper de leur propre culture, mais personne n'a jamais pu y arriver. Même pas les Allemands. Jamais aucune puissance ne pourra nous contraindre au silence et à l'immobilisme.

Quand j'étais en résidence surveillée, à Zatouna, les policiers qui me gardaient étaient, en fait, opposés au colonels. Alors, de temps en temps, nous partions, mes seize gardiens et moi, dans la montagne, pour chanter. Dans les prisons, tous les soirs entre sept et huit heures, dans nos cellules, nous chantions. Un jour, alors que j'étais détenu à La Sûreté Générale de la rue Bouboulinas, un des hauts-lieux de la torture sous le régime fasciste, je demandai à aller aux toilettes, et là, j'avais commencé, par la petite fenêtre, le premier vers d'une chanson. Et chaque cellule ensuite, sur le même thème, l'a poursuivie. Toutes les cellules de la prison enchainaient les nouveaux vers ainsi, un à un, et nous composions des chansons. Les gardiens, eux aussi, chantaient, et même parfois ces chansons qui pourtant étaient interdites. La seule différence avec les détenus, c'est qu'ils ne connaissaient que les vieilles chansons, celles d'avant le coup d'état.

A Oropos, c'était pareil; c'était un camp de concentration, mais les gens du village, tous les soirs, venaient nous écouter. Il arrivait même que les gendarmes, dehors, se mettent à danser. Je l'ai su parce qu'un jour, nous nous étions subitement arrêtés, je ne me souviens plus pourquoi, et ils sont venus protester: "Pourquoi avez-vous cessé de chanter? Nous, on dansait".

commencé à chanter et à danser en attendant la mort.Ce jour-là,d'ailleurs, je suis mort,c'est du moins ce que les journaux ont annoncé le lendemain. Si j'ai survécu,c'est parce que je dansais et non parce que j'avais du courage. La danse est une nécessité,et ceux qui ne peuvent pas danser chantent.C'est ça la grécité.Devant une grande difficulté,devant une grande responsabilité à prendre,devant la mort,les Grecs cherchent à s'épanouir,à se dépasser par la poésie,la musique ou la danse.

Ce fut pour nous un des moyens de tenir le coup pendant la dictature des colonels.La junte a bien essayé d'empêcher les Grecs de chanter,de les couper de leur propre culture,mais personne n'a jamais pu y arriver.Même pas les Allemands.Jamais aucune puissance ne pourra nous contraindre au silence et à l'immobilisme.

Quand j'étais en résidence surveillée,à Zatouna,les policiers qui me gardaient étaient,en fait,opposés au colonels.Alors,de temps en temps,nous partions,mes seize gardiens et moi,dans la montagne,pour chanter.Dans les prisons, tous les soirs entre sept et huit heures,dans nos cellules,nous chantions.Un jour, alors que j'étais détenu à la Sûreté Générale de la rue Bouboulinas,un des hauts-lieux de la torture sous le régime fasciste, je demandai à aller aux toilettes,et là,j'avais commencé,par la petite fenêtre,le premier vers d'une chanson. Et chaque cellule ensuite,sur le même thème,l'a poursuivie.Toutes les cellules de la prison enchaînaient les nouveaux vers ainsi,un à un,et nous composions des chansons.Les gardiens,eux aussi,chantaient,et même parfois des chansons qui pourtant étaient interdites.La seule différence avec les détenus,c'est qu'ils ne connaissaient que les vieilles chansons,celles d'avant le coup d'état.

A Oropos,c'était pareil;c'était un camp de concentration,mais les gens du village,tous les soirs,venaient nous écouter.Il arrivait même que les gendarmes,dehors,se mettent à danser.Je l'ai su parce qu'un jour,nous nous étions subitement arrêtés,je ne me souviens plus pourquoi,et ils sont venus protester: "Pourquoi avez-vous cessé de chanter? Nous,on dansait".

Nous avons vécu trois périodes d'occupation: turque,d'abord,nazie ensuite, fasciste et impérialiste enfin.Tout cela marque profondément un peuple. Nous ne voulons pas,nous ne pouvons pas commercialiser,"folkloriser" notre vie quotidienne.Le rôle de l'art,en Grèce,est fondamental,sur le plan national et populaire.C'est une dimension que nous avons et que nous voulons garder.Ça aussi,c'est un visage de la Grécité.

-.-.-.-.-.-.-.-.-

ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ / ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Ἐφημερίδα ~~AL NIDA~~ "Αλ Νίντα". Συνομιλία μὲ τὸν ~~Tanios Desibes~~ Τάνιος Ντεσίμπες

1. Θὰ θέλαμε νὰ μᾶς μιλήσετε γιὰ τὸ ξεκίνημά σας καὶ τὶς μουσικές σας σπουδές. Γιὰ τοὺς παράγοντες ποὺ ἐπηρέασαν τὴν μουσική σας διαμόρφωση.

I.

Οἱ πηγές τῆς μουσικῆς παράδοσης ποὺ ἐπηρέασαν περισσότερο τὸ ἔργο μου, προπαντὸς ἀπὸ μελωδική ἄποψη, εἶναι ἡ βυζαντινή μουσική, ἡ ~~[illegible]~~ "δημοτική" μουσική, ἡ κρητική μουσική, ἡ μουσική τῶν νησιῶν καὶ ἡ ~~[illegible]~~ "λαϊκή" μουσική.

Ὅταν ἀναπολῶ τὰ παιδικά μου χρόνια, θυμᾶμαι ὅτι οἱ σχέσεις μου μὲ τὴν μουσική ἦταν τότε μυστηριακές καὶ ὀδυνηρές. Κι αὐτό γιατί, ~~[illegible]~~ γιὰ κάθε ἄλλη ἀνησυχία ἢ ἐνδιαφέρον σχετικό μὲ τὴν ἀναζήτηση τοῦ παιδιοῦ, ὑπῆρχε πάντα μιά ἀπάντηση, μιά ἐξήγηση· ἐνῶ γιὰ τὴ μουσική, ἔτσι ὅπως τὴν ἀκούγαμε στὴν ἐπαρχία, στὶς χορωδίες ἢ στὰ σινεμά, τὸ ἐρώτημα αὐτό δέν ἔπαιρνε καμιά [illegible].

Ἀνακάλυψα ἀργότερα, περνώντας τὸ κατώφλι τοῦ Ὠδείου Ἀθηνῶν τὸ 1943, ὅτι δὲν ὑπῆρχε αἴσθημα μεγαλύτερης πληρότητας ἀπ' αὐτὸ τὴν ἀνακάλυψη τῆς μουσικῆς. Καὶ ἔτσι ἐπίσης γεννήθηκε μέσα μου ἡ ἀγωνία τοῦ συνθέτη. Τοῦ ἕλληνα συνθέτη ποὺ καλεῖται νὰ διαλέξει ~~[illegible]~~ ἀνάμεσα σὲ ~~[illegible]~~ μιὰ "ἀνθοῦσα" εὐρωπαϊκή μουσική, καὶ μιὰ σύγχρονη ἑλληνική μουσική, δημοτική, πλούσια, χυμώδη, ἀλλὰ ποὺ δὲν ~~[illegible]~~ ἦταν ἀκόμα παρὰ στὰ πρῶτα της βήματα.

Ἐπιμένω ἄλλωστε νὰ τονίσω ὅτι ἡ ἑλληνική μουσική δὲν ~~[illegible]~~ ἔχει ἀκόμα ἀπομακρυνθεῖ καὶ πολύ ~~[illegible]~~ ἀπὸ τὸ [illegible] μυθικό.

Ἄρχισα τὴν πρώτη μου συμφωνία ἤδη ἀπ' τὸ 1948. Τὸ 1945 εἶχα γράψει τὸ πρῶτο συμφωνικό [illegible] "[illegible]". Ρίχνοντας

? «Μουσική σύνθεση και Διεθνισμός»

Ναι μαζύ και οι Ερωτήσεις

Το βρίσκω αδύνατο — όχι

στὸ χαρτὶ τὶς πρῶτες ἰδέες, τὶς πρῶτες μεγάλες γραμμὲς τῆς συμφωνίας μου, ἔδινα μιὰ διέξοδο στὰ αἰσθήματα ποὺ μὲ γέμιζαν ἐκείνη τὴν ἐποχή.

Τὸ αἴσθημα διαμαρτυρίας καὶ ὀδύνης ποὺ ἦταν "πανταχοῦ-παρόν" ἐκείνη τὴν ἐποχὴ μὲ εἶχε κλείσει σὲ ἕνα ἀδιέξοδο. Ἡ ὀδυνηρὴ πείρα τῆς ξένης κατοχῆς καὶ τοῦ Ἐμφυλίου Πολέμου, εἶναι παροῦσα σ' αὐτὴ τὴ μελωδία, σ' αὐτοὺς τοὺς ρυθμοὺς καὶ σ' αὐτὰ τὰ χρώματα.

Αὐτὸ εἶναι τὸ ψυχικὸ βάθος τῶν πρώτων μου ἔργων.

II. Κατὰ ποιὰ ἔννοια ἡ μουσικὴ θὰ εἶναι ἐθνική, καὶ κατὰ ποιὰ ἔννοια "διεθνική";
~~[διεθνής]~~

II. Ἂν μιὰ μουσικὴ καταφέρνει νά 'ναι ~~διεθνής~~ "διεθνική", πρέπει πρῶτ' ἀπ' ὅλα νὰ εἶναι "ἐθνική": ὅ,τι μπορεῖ, δηλαδή, ν' ἀφομοιωθεῖ ἀπὸ ἕναν λαὸ σὰν δική του. Μιὰ μουσικὴ ποὺ συγκινεῖ τὴν ψυχὴ ~~καὶ τὴ σάρκα~~ ἑνὸς λαοῦ μπορεῖ νὰ "κατανοηθεῖ" καὶ νὰ ἀγαπηθεῖ ἀπ' ὅλους τοὺς ~~ἀδελφούς~~ λαούς.

-Ἐνῶ ἡ διεθνὴς μουσικὴ ἐμπορικοῦ χαρακτήρα, τὰ "σουξὲ-ἐμπορεύματα", στερημένα ἀπὸ κάθε λαϊκὴ ταυτότητα, ἀνήκοντας σ' ὅλους, δὲν ἀνήκουν σὲ κανένα λαό..

III. Ἡ μουσική πού συνθέσατε γιά τό <u>Κάντο Χενεράλ</u> τοῦ Πάμπλο Νερούντα ἦταν ἕνα πολύ σημαντικό πείραμα πού μπόρεσε νά εἰσαγάγῃ στοιχεῖα τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς μέσα σ' ἕνα καθολικό ἀνθρώπινο πλαίσιο. Εἴχατε τήν πρόθεση νά ἐπαναλάβετε ἕνα τέτοιο πείραμα μ' ἕναν ἄλλο μή ἕλληνα ποιητή; Γιά παράδειγμα, μ' ἕναν Ἄραβα;--

III.

Ἡ μουσικότητα τῆς γλώσσας παίζει ἕνα πρωταρχικό ρόλο στή σύνθεση κάθε ἔργου. Ἐπενδύοντας μουσικά τό "<u>Κάντο Χενεράλ</u>", ἐκεῖνο ~~[illegible]~~ πού ἤθελα ~~[illegible]~~ (ουσιαστικά ἦταν) ν' ἀκούσω" τήν ~~[illegible]~~ κρυμμένη μουσική πίσω ἀπό τούς στίχους τοῦ Πάμπλο Νερούντα.

~~[illegible]~~ Ὥς τώρα δέν ἔγραψα ποτέ ἀκόμα μουσική γιά ἕνα ἀραβικό (~~ἀραβικό~~) κείμενο, ἀλλά δέν ἀποκλείω αὐτή τή δυνατότητα.

IV. Τί σκέφτεσθε γιά τή σύγχρονη ἠλεκτρονική μουσική καί τούς ἄλλους μουσικούς προσανατολισμούς στήν Ἑλλάδα; Πιστεύετε ὅτι εἶναι δυνατό νά ἀναπτυχθεῖ κανένα ἀπ' αὐτά γιά νά ἱκανοποιήσει τίς ἀνάγκες ἔκφρασης; Καί σέ σχέση μέ αὐτό, τί σκέφτεσθε γιά τόν μουσικό ἠλεκτρονικής κατεύθυνσης ἀπό Γιάννη Ξενάκη πού ἀσχολεῖται μέ αὐτή τή μουσική; Δουλεύει στό πλαίσιο τῆς ἠλεκτρονικῆς μουσικῆς καί συμβάλλει στήν ἀνάπτυξή της, ἤ μήπως ἔχει βγεῖ ἀπ' τό πλαίσιο; 91

IV.

Ἡ ἠλεκτρονική μουσική καί ἡ συγκεκριμένη μουσική προσεγγίζουν τό μουσικό ἔργο ἀπό «ὑλική» ἄποψη: ἀπ' τήν ἄποψη τοῦ ἠχητικοῦ ὑλικοῦ. Τίς πιό πολλές φορές ἡ τύχη – ἤ, ὅπως ἰσχυρίζονται, ἡ «ὀργανωμένη τύχη» – δημιουργεῖ πρωτότυπα καί πολυάριθμες ἠχητικές σχέσεις, ἀπρόσιτες στήν ἀνθρώπινη ψυχή, στή μουσική σύλληψη καί ἐπινόηση.

Ἡ ἠλεκτρονική μουσική ἔχει σάν φιλοδοξία της, ἐμπνεόμενη ἀπ' τήν ἐξωτερική ὄψη τοῦ ἠχητικοῦ περιβάλλοντός μας, νά ἀναπαράγει τήν ἐσωτερική διάσταση τοῦ ψυχισμοῦ τῆς ἐποχῆς μας.

Ἀλλά σέ ποιό κοινό ἀπευθύνονται οἱ σύγχρονοι συνθέτες; Αὐτό εἶναι, νομίζω, τό ἐρώτημα-κλειδί πού πρέπει νά θέσει στόν ἑαυτό του ὁποιοσδήποτε ἐνδιαφέρεται γιά τό πρόβλημα τῆς σύγχρονης Τέχνης ~~Ἁγίας~~ καί τή σύγχρονη κουλτούρα. Θά ἔλεγε κανείς ὅτι οἱ δυνατότητες πού ὑπάρχουν σήμερα γιά μιά γιγαντιαία διάδοση τῆς σύγχρονης μουσικῆς, ἀντί νά προσελκύσουν τούς συνθέτες στή λαϊκή μάζα, ἀντίθετα τούς ἀπομακρύνουν ἀπ' αὐτήν, γιά νά τούς ὁδηγήσουν νά καταφύγουν στούς [illegible] Αὐτή ἡ ἀποδέχονται τώρα πού ἔχουν τήν δυνατότη-

τα, νὰ προσεγγίσουν τὸ ἔργο τους στὸ λαό, θάλεγα κανεὶς ὅτι ἀναγ-

κάστηκαν νὰ γίνουν ὁλοένα καὶ ~~[illegible]~~ πιότερο προσιτοί.

(Δὲν ὑπάρχει, κατὰ τὴ γνώμη μου, κανένα μουσικὸ ἔργο ἀξίας

ποὺ νὰ μὴν ~~[illegible]~~ ἀντλεῖ τὴν ὕπαρξή του ἀπὸ τὴν ἀνάμνηση τῆς μελωδίας.

~~[illegible]~~

V. Εἴχατε ἤδη ἐπισκεφθεῖ τὸν Λίβανο. Εἴχατε τὴν εὐκαιρία νὰ γνωρίσετε τὴ λιβανέζικη μουσική; Ἤ, τὴν κλασικὴ ἀραβικὴ μουσική; Εἴχατε κρατήσει ~~[illegible]~~ κάποιες ἐντυπώσεις γιὰ τὸ Λίβανο καὶ γιὰ τὴ λιβανέζικη μουσική;

V.

Ξαναβρῆκα στὸ Λίβανο αὐτὴ τὴν "πανταχοῦ παρουσία" τῆς μουσικῆς στὴν καθημερινὴ ζωή, — κοινὴ στὶς ἀραβικὲς καὶ τὶς μεσογειακὲς χῶρες σὰν τὴν Ἑλλάδα. Ἡ λιβανέζικη μουσική, ποὺ φαίνεται νἆναι ἐξίσου βαθιά ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὶς παραδόσεις καὶ τὴν ἱστορία τοῦ λαοῦ της, μοῦ προκάλεσε ζωηρὸ ἐνδιαφέρον ποὺ δὲν μπόρεσα, δυστυχῶς, νὰ ἱκανοποιήσω κατὰ τὴν πολὺ σύντομη παραμονή μου στὸ Λίβανο.

VII. Τέλος, θά θέλαμε νά μεταβιβάσουμε στούς ἀναγνῶστες μας τά αἰσθήματά σας ἀπέναντι στήν πάλη τοῦ λιβανέζικου λαοῦ, ἀπέναντι σ' αὐτήν τοῦ παλαιστινιακοῦ λαοῦ, καί πιό γενικά, ἀπέναντι στήν πάλη τοῦ ἀραβικοῦ ἐθνικοαπελευθερωτικοῦ κινήματος. Ποιά εἶναι ἡ ἄποψή σας σχετικά μ' αὐτή τήν πάλη καί ~~γιά~~ σχετικά μέ τά τελευταῖα γεγονότα καί τίς ἐξελίξεις στήν περιοχή μας.

VI.

Ἡ ἐγκαθίδρυση τῆς Ἀμερικανοκρατίας στή χώρα μας τό 1947, μέ τό δόγμα Τροῦμαν, ἔκανε τήν Ἑλλάδα ἕνα πιόνι πάνω στήν ἀμερικάνικη πολιτική σκακιέρα στή Μέση Ἀνατολή. Ἔτσι, στή διάρκεια τοῦ πολέμου τῶν ἕξη ἡμερῶν, ἡ Ἑλλάδα μετατράπηκε σέ ἀμερικάνικη βάση γιά νά διευκολύνει τήν ἐπέμβαση στή ἀραβική χώρα. Ἡ κρίση τῆς Μέσης Ἀνατολῆς ἐπιβεβαιώνει πόσο ἡ ἐξάρτηση τῆς Ἑλλάδας εἶναι ἀπαραίτητη στήν Ἀμερικανοκρατία γιά νά ἐπιβάλει τήν πολιτική της σ' αὐτό τό θερμό σημεῖο τοῦ πλανήτη.

Ἐκφράσαμε καί ἐκδηλώσαμε ἐπανειλημμένα τήν ἀλληλεγγύη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ στόν παλαιστινιακό λαό, καί στόν ἀγώνα τοῦ λιβανέζικου λαοῦ κατά τά τραγικά γεγονότα τοῦ στρατοπέδου Τέλ-Ἔλ-Ζαατάρ.

Θεωρῶ ὅτι τό μόνο μέσο γιά ν' ἀντιμετωπισθεῖ ἡ Ἀμερικανοκρατία ἀπό μιά ἰσχυρή θέση εἶναι ὁ ὀργανωμένος λαός, τό μέτωπο που συνενώνει τό σύνολο τῶν λαϊκῶν μαζῶν, ~~ἐνάντια στήν [illegible] ἐξάρτηση~~.. σέ μιά ἑνιαία κατεύθυνση πάλης

— . — . — . — . —

1978 Νίβαρ. 94

M I K I S   T H E O D O R A K I S ./ I N T E R V I E W .

Journal Al-RIDA.Propos recueillis par Tanios Dasibes.

I_Vos débuts et études musicales.Les facteurs qui ont influencé votre formation musicale.

II_ Dans quel sens votre musique est-elle nationale et dans quel sens est-elle internationale ?

III_La musique que vous avez composée pour le Chant Général" de Pablo Neruda était une expérience très importante,qui a pu introduire des éléments de la musique grecque dans un cadre humain universel. Avez-vous l'intention de répéter cette expérience avec un autre poète non grec ? Arabe par exemple ?

IV_ Que pensez-vous de la musique électronique moderne,et des autres orientations modernes en Europe ? Croyez-vous qu'il est possible d'en profiter pour satisfaire les besoins d'expression ? A ce propos,que pensez-vous du musicien d'origine grecque Yannis Xénakis, qui s'occupe de cette musique ? Est-ce qu'il travaille dans le cadre de la musique grecque et contribue à la développer,ou bien est-il sorti de ce cadre ?

V_ Vous avez déjà visité le Liban.Avez-vous eu l'occasion de connaître la musique libanaise ? Ou la musique arabe classique ? Gardez-vous des impressions quelconques sur le Liban et la musique libanaise ?

VI_ Enfin,nous voudrions transmettre à nos lecteurs vos sentiments envers la lutte du peuple libanais,celle du peuple palestinien, et celle,plus générale,du mouvement de libération nationale arabe. Votre opinion concernant cette lutte et les derniers événements et développements dans notre région.

I.

Les sources de la tradition musicale qui ont le plus influencé mon oeuvre, sur le plan mélodique surtout, sont la musique byzantine, la musique dite "démotique", la musique crétoise, la musique des îles et la musique dite "populaire".

Quand je me rappelle mes années d'enfance, je me souviens que mes rapports avec la musique étaient alors mystérieux et pénibles. Et ceci parce que pour toute autre inquiétude ou intérêt interrogateur de l'enfant, il y avait toujours une réponse, une explication; alors que pour la musique, telle que nous l'entendions en province, dans les chorales ou les cinémas, la question ne se posait même pas!

J'ai plus tard découvert, en franchissant le seuil du Conservatoire d'Athènes en 1943, qu'il n'existe pas de sentiment de plus grande plénitude que celui de la découverte de la musique. Et c'est ainsi aussi qu'est née en moi l'angoisse du compositeur. Du compositeur grec invité à choisir entre une musique européenne florissante, et une musique grecque moderne forte, riche, pulpeuse, puissante, mais qui n'en était ~~encore~~ à ses premiers pas. Et je persiste à croire que la musique grecque n'est pas encore bien loin de l'année zéro.

J'ai abordé ma première symphonie dès 1948. En 1945 j'avais écrit ma première oeuvre symphonique "ASSI-GONIA",
En mettant sur le papier les premières idées, les premières grandes lignes de ma symphonie, je donnais une issue aux sentiments dont j'étais rempli à cette époque.

Le sentiment de protestation et de douleur omniprésent à cette époque m'avait enfermé dans une impasse. L'expérience douloureuse de l'occupation étrangère et de la guerre civile est présente dans ces mélodies, ces rythmes et ces couleurs.

C'était là le fond sonore de mes premières oeuvres.

II_

Si une musique parvient à être internationale,c'est avant tout parce qu'elle est "nationale": c'est-à-dire qu'elle a pu être reconnue par un peuple comme sienne.Une musique qui reflète l'âme et les combats d'un peuple peut être"comprise" et adoptée par tous les peuples-frères.

Alors que la "musique" internationale de caractère commercial, les succès-marchandise,dénués de toute identité populaire,appartenant à tous,n'appartiennent à xxxxxxxxxxxx personne,à aucun peuple.

III_

La musicalité de la langue joue un rôle primordial dans la composition de chaque oeuvre.En mettant en musique les le Canto General,je n'ai fait qu' "écouter" la musique cachée derrière les vers de Pablo Neruda.

Je n'ai jamais encore mis en musique de texte arabe, mais je n'en exclus pas la possibilité.

IV_

La musique electronique et la musique concrète abordent l'oeuvre musicale du point de vue "matériel":du point de vue du matériel sonore.La plupart du temps le hasard_ou,comme on le prétend,le "hasard organisé"_crée d'originaux et très nombreux rapports xxx xxxxx sonores,inaccessibles à l'âme humaine,à la conception et à l' inspiration musicales.

La musique électronique a pour ambition ,en s'inspirant de l'aspect extérieur de notre environnement sonore,de reproduire la dimension intérieure du psychisme de notre époque.

 97

Mais à quel public s'adressent les compositeurs contemporains ? C'est là je crois la question-clé que doit se poser quiconque s'intéresse au problème de l'Art et de la Culture contemporaines. On dirait que les possibilités qui existent actuellement d'une gigantesque diffusion de la musique symphonique ,au lieu de rapprocher les compositeurs des masses populaires,les en éloignent au contraire pour les voir se réfugier dans une tour de verre! Au lieu de viser, maintenant qu'ils en ont la possibilité,à rapprocher leur oeuvre du peuple,on dirait qu'ils cherchent passionément à devenir de moins en moins accessibles!

Il n'existe à mon avis aucune oeuvre musicale de valeur qui ne s'appuie pas sur le jaillissement de la mélodie.

V_

J' ai retrouvé au Liban cette omniprésence de la musique dans la vie quotidienne,commune aux pays arabes et aux pays méditerranéens comme la Grèce.La musique libanaise,qui semble aussi profondément inspirée des traditions et de l'histoire de son peuple,a suscité en moi un vif intérêt que je n'ai malheureusement pas pu satisfaire en un trop bref séjour au Liban.

VI_

La mise en place de l'Américanocratie dans notre pays en 1947, avec la doctrine Truman, a fait de la Grèce un pion sur l'échiquier de la politique américaine au Moyen-Orient. Ainsi,au cours de la guerre des six jours,la Grèce a été transformée en base américaine pour faciliter l'invasion des pays arabes.La crise du Moyen-Orient a

confirmé combien la dépendance de la Grèce est indispensable à l'Américanocratie pour imposer sa politique en ce point chaud du globe.

Nous avons à plusieurs reprises exprimé et manifesté la solidarité du peuple grec envers le peuple palestinien, et envers la lutte du peuple libanais lors des tragiques événements du camp de Tal-El-Zaatar.

Je considère que le seul moyen d'affronter l'Américanocratie d'une position forte, à chaque phase du combat, est le peuple organisé, le front regroupant l'ensemble des masses populaires, expression de l'anti-dépendance.

-.-.-.-.-.-.-.-.-

I_C'est là une question à laquelle je ne peux répondre mpo-même,même si je sais y répondre.Cette conclusion devrait être tirée par d'autres.

2_L'acceptation de mes chansons par le peuple grec,leur portée hors de Grèce,liées à l'interdiction de ma musique par la dictature,ont fait que l'attention générale a été monopolisée par ce seul côté de mes créations.Ceci n'empêche pas que j'aie toujours été et que je reste un compositeur symphoniste.Je crois qu'à travers les grandes oeuvres symphoniques (symphonies,oratorios,sonates,concertos), je m'exprime mieux et de façon plus complète.J'ai absolument toujours considéré la chanson populaire comme la nourriture même du peuple; en ce qui concerne lescompositeurs, je considérais la chanson comme la preuve fondamentale de base deleur talent créatif.Puisque nous avons à faire avec un matériau,le son,qui se trouve en abondance autour de nous,chacun,disposant de bon goût et de sens logique, et des lois fondamentales de la musique,est capable de "fabriquer" des oeuvres sonores.Mais à mon avis ce qui donne à l'oeuvre son âme (faute de quoi nous avons des "robots" sonores) est la capacité de créer un matériau sonore original et sans précédent,dont notre expérience actuelle du moins a montré qu'il ne se présente pad de dix façons, ni de cinq ni de deux façons,mais d'une seule:le matériau mélodique.La mélodie.Ainsi au cours de ma vie,jusqu'à aujourd'hui,j'ai suivi fidèlement une voie parallèle,entre la chanson et les formes musicales plus élaborées.
A partir de la période d'EPITAPHIOS (années 1960),j'ai

écrit des oeuvres en m'appuyant sur la chanson contemporaine et la poésie grecque contemporaine. Cette nouvelle formule, comme par exemple, AXION ESTI, sur le poème d'Odysséas Elytis, je la considère comme un stade de musique métasymphonique, où coexistent d'une part tous les éléments populaires, et d'autre part les éléments symphoniques. En ce moment circule en Grèce un double album de la musique que j'ai écrite pour les CAVALIERS ("IPPIS") d'Aristophane, et qui est encore un exemple demusique méta-symphonique. J'ai en parallèle deux cycles de chansons (30 chansons environ) qui sortiront l'année prochaine en Grèce, alors que maintenant à Paris j'ai terminé la composition du CANTO GENERAL, qui sous sa forme maintenant complète comporte 13 parties, et que nous avons l'intention de présenter en Europe, dans votre pays aussi, je l'espère, l'été prochain. Nous avons déjà assuré la participation de la Chorale de l'Université dela Sorbonne, de la Chorale de Bretagne, du Midi de la France, de Barcelone, et de deux chorales suedoises.

Parallèlement à tout ceci, j'écris ma ~~deuxième~~ Troisième Symphonie pour grand orchestre, chorale mixte et soliste, sur un texte du plus grand poète grec, Dionysis Solomos.

3_La poésie et la musiqueont toujours coexisté. Mais depuis le début du siècle passé ces deux arts se sont distingués, et nous avons eu d'une partl'évolution que l'on sait dans la poésie, et d'autre part la musique qui en particulier avec les symphonistes a suivi sa propre voie.

écrit des oeuvres en m'appuyant sur la chanson contemporaine et la poésie grecque contemporaine.Cette nouvelle formule,comme par exemple,AXION ESTI,sur le poème d'Odysséas Elytis,je le considère comme un stade de musique métasymphonique,où coexistent d'une part tous les éléments populaires,et d'autre part les éléments symphoniques. En ce moment circule en Grèce un double album de la musique que j'ai écrite pour les CAVALIERS ("IPPIS") d'Aristophane, et qui est encore un exemple de musique méta-symphonique. J'ai en parallèle deux cycles de chansons (30 chansons environ) qui sortiront l'année prochaine en Grèce,alors que maintenant à Paris j'ai terminé la composition du CANTO GENERAL,qui sous sa forme maintenant complète comporte 13 parties,et que nous avons l'intention de présenter en Europe,dans votre pays aussi,je l'espère, l'été prochain.Nous avons déjà assuré la participation de la Chorale de l'Université de la Sorbonne,de la Chorale de Bretagne,du Midi de la France,de Barcelone,et de deux chorales suédoises.

Parallèlement à tout ceci,j'écris ma Troisième Symphonie pour grand orchestre,chorale mixte et soliste,sur un texte du plus grand poète grec,Dionysis Solomos.

3_La poésie et la musique ont toujours coexisté.Mais depuis le début du siècle passé ces deux arts se sont distingués, et nous avons eu d'une part l'évolution que l'on sait dans la poésie,et d'autre part la musique qui en particulier avec les symphonistes a suivi sa propre voie.

Avec toute l'admiration et le respect que l'on doit avoir envers les créations des grands compositeurs et poètes, on ne peut ignorer le fait qu'en fin de compte ces oeuvres sont devenues la "propriété", l'expression de minorités sociales seulement.
Mon opinion a toujours été la suivante: le retour à un lien entre la musique et la poésie qui s'adresse au plus vaste public, c'est-à-dire qui concerne l'homme contemporain moyen, naturellement sous certaines conditions. Certaines de ces conditions sont, que la poésie, par exemple, soit vivante, qu'elle se réfère aux sentiments et aux problèmes du peuple, mais aussi que la musique, partant d'un monde mélodique très proche de l'âme du peuple, avance, en dialogue avec lui, de formes simples vers des formes plus complexes. L'expérience des années 60 en Grèce a montré que l'instant historique est propice à de telles oeuvres. Et si l'on avait pas eu l'intervention de la junte militaire et la confusion qui a suivi sa chute, je suis sûr que la musique grecque actuelle serait encore plus riche et plus profondément liée au peuple.

4- Jusqu'à aujourd'hui du moins, la vie a prouvé que la musique, tant démotique que populaire, sont un besoin profond pour le peuple grec.

5- C'est bien sûr une source de problèmes, surtout du fait que la plupart du temps le mythe qui se crée ne correspond pas à la réalité. N'oublions pas que ces dernières années, la Grèce en particulier a été le théâtre de conflits idéologiques et politiques extrêmement aigus,

après la scission de la Gauche, où de nouvelles forces politiques ont voulu se former et s'imposer, usant je dirais avec sauvagerie tout ce qui pouvait leur être favorable, frappant en même temps plus férocement encore tout ce qui ne servait pas leurs buts, tout ce qui aurait pu leur nuire. Ma propre position, à savoir mon insistance à vouloir rester en-dehors des groupes fabriqués m'a mis en violente opposition avec ces courants, qui, en fonction de mon attitude à chaque fois, tantôt, pour certains d'entre eux, me couvraient de louanges, et tantôt d'autres m'attaquaient avec la plus grande violence. Le résultat de tout ceci est que la plupart des Grecs, et en particulier les moins de 35 ans, ont chacun sa propre image, fondamentalement déformée, de ce que vous avez appelé le "mythe", et qui représente en fait ma vie, mon action et mon oeuvre elles-mêmes, qui, bien que cela puisse paraître bizarre aux étrangers, restent en grande partie inconnues du peuple grec.

6-En effet, comme je l'ai dit auparavant, la junte, et sa chute aussi, ont généralisé la crise et la confusion au sein de la société grecque. La crise de la Gauche, qui était la seule force à ouvrir une perspective d'avenir aux masses des travailleurs, a eu le résultat suivant: le peuple ne voit aujourd'hui aucune issue réelle de la crise actuelle. Ceci a naturellement éloigné le rêve de renaissance nationale qui donnait des ailes à l'âme de notre peuple. Je pense que très vite en Grèce nous aurons des événements critiques et de nouvelles épreuves qui probablement effaceront les illusions et les

confusions de façon à rouvrir une perspective authentique et véritable.Malheureusement en ce moment l'artiste engagé n'a pas beaucoup à offrir en-dehors de la création d'une oeuvre qui peut,sinon aujourd'hui mais dans une période de relèvement général,jouer à nouveau un rôle encourageant. (*)voir page 8.

7- De façon générale,les problèmes affrontés aujourd'hui par la Grèce sont surtout les mêmes que ceux affrontés par toutes les sociétés contemporaines de la consommation, c'est-à-dire financiers et surtout sociaux.Le passage de la junte,les bouleversements sociaux profonds et nombreux,l'émigration à l'intérieur et à l'extérieur du pays,la domination des sociétés multinationales,commencent à influer sérieusement sur nos traditions nationales et sur notre identité nationale.Et c'est pour cette raisonque la jeunesse,plus sensible,est plus exposée,et c'est ainsi peut-être qu'elle est sans doute aujourd'hui la seule force,organisée et dynamique,de protestation dans notre pays.Bien sûr à mon avis le problème de la démocratie reste à résoudre,étant donné qu'en substance,dans notre pays l'americanocratie domine toujours,puisqu'elle continue à contrôler fermement les principaux mécanismes de violence,c'est-à-dire de pouvoir.

8-Les intellectuels ont toujours été contre moi en Grèce. Et je crois que c'est là un problème qui les concerne,eux, et non moi.

9-Cela dépend de l'idéologie politique et artistique de l'artiste. Nous vivons une époque où grâce au disque et à la télévision s'est créée une gigantesque industrie de l'audition et du spectacle, qui a besoin d'artistes, lesquels dans la mesure où ils décident de devenir les instruments de la politique qui caractérise aujourd'hui plus ou moins toutes les télévisions et toutes les maisons de disques du monde, ont alors de gigantesques possibilités de devenir célèbres et riches.. S'ils entrent en opposition à cet "impérialisme" dominant des mass-medias leur sort ne dépend plus que de leur propre valeur, de leur résistance, et surtout de l'appui qu'ils peuvent avoir au sein du peuple lui-même. Tout cela se rapporte bien sûr aussi à des options et des prises de position politiques; et étant donné que le pouvoir en Grèce demeure profondément anti-communiste, anti-progressiste et anti-démocratique, on peut voir facilement que la vie et la création pour un artiste indépendant et progressiste est très difficile en Grèce. Si l'on ajoute à tout ceci l'opposition organisée de partis démocratiques ou même de Gauche à cet artiste qui n'est pas leur, et ceci est à peu près mon cas, alors la création et l'action artistique libre en Grèce devient presque impossible. Et c'est peut-être aussi pour cette raison que je me trouve à nouveau à Paris, où je trouve refuge parfois. Par exemple après la guerre civile, et à ~~après~~ la période de la junte, où il m'était impossible de travailler librement dans mon pays.

10-Mes oeuvres ont déjà fait l'objet d'un spectacle

théâtral hors de Grèce: En Suède, en 1974, Pi Lind avait monté une pièce, intitulée "Lorsque vos tanks seront rouillés, mes chansons seront encore vivantes" oeuvre basée sur mes compositions musicales et des textes parus dans "La Dette".

11-L'un de mes travaux musicaux les plus importants est la composition de musique pour le théâtre; pour des oeuvres antiques et modernes, comme Les Phoeniciennes, Ajax, Les Troyennes, Lysistrate, Iketides. Et l'Otage, Quartier des Anges, Peuple trahi, Peuple ennemi, et entres autres la Ballade du frère mort, tragédie populaire, qui est aussi une tentative importante.

12-Je suis venu en Norvège plusieurs fois, soit avec mon orchestre soit tout seul, et aussi à la période de la résistance contre la dictature militaire, en tant que representant du Front Patriotique; j'avais eu alors l'occasion de rencontrer les représentants de certains partis politiques norvégiens.

-.-.-.-.-.-.-.-.-

Fin de la Question 6:

J'ai écrit mes chansons pour un peuple lorsque je croyais qu'il regardait en face, sans peur, son propre visage dans le miroir. J'ai l'impression que cela n'est plus le cas en Grèce aujourd'hui. C'est pourquoi c'est mon propre regard que je regarde en face sans peur dans le miroir, et que je continue mon oeuvre tout seul.

ΤΟ ΝΕΟ ΟΡΑΤΟΡΙΟ ΤΟΥ ΜΙΚΗ!!! ...τοῦ ΚΥΡ

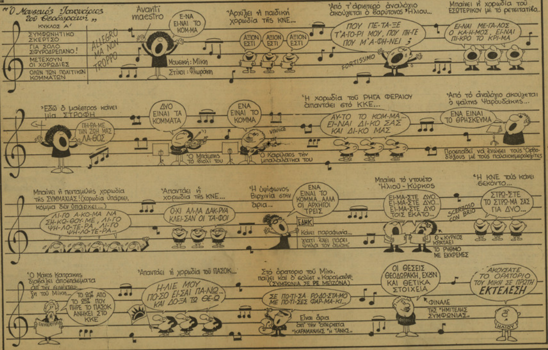

Η «ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΗ» ΑΠΟΨΗ ΓΙΑ ΤΟ «ΣΧΙΣΜΑ» ΣΤΗ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΜΙΚΡΕΣ ΑΓΓΕΛΙΕΣ ☎ 360.9605 ΜΙΚΡΕΣ ΑΓΓΕΛΙΕΣ ☎ 360.9605 ΜΙΚΡΕΣ ΑΓΓΕΛΙΕΣ ☎ 360.9605

ΖΗΤΟΥΝ ΥΠΑΛΛΗΛΟΥΣ

ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ

ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΕΙΔΩΝ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ

ΤΗΛΕΦΩΝΙΚΕΣ ΑΓΓΕΛΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ

Δώστε τηλεφωνικώς τήν άγγελία σας, έμείς φροντίζουμε γιά τήν δημοσίευση καί τήν πληρωμή.

ΔΕΥΤ. εως ΠΑΡΑΣΚ. 9πμ. - 8.30μμ. ΣΑΒΒΑΤ. 9πμ. - 2μμ.

ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΘΗΤΕ · ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΑ · ΓΡΗΓΟΡΑ
ΧΩΡΙΣ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗ · ΧΩΡΙΣ ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΗ

ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΝΤΕΤΕΚΤΙΒΣ

ΔΙΑΦΟΡΑ

ΠΩΛΗΣΕΙΣ

χρήσιμος οδηγός

εκπτώσεις εκπτώσεις

ανδρικα ειδη

FELLINI WEST
ΤΟ ΠΑΝΤΑΛΟΝΙ ΜΕ ΤΗ ΧΡΥΣΗ ΡΑΦΗ
ΤΗΛ. 4821.086

CHARLY FOR MEN
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 50—52
ΜΕΓΑΡΟΝ ΤΙΤΑΝΙΑ
ΕΚΠΛΗΞΕΙΣ ΣΤΙΣ ΤΙΜΕΣ

HEAVEN SUPER STOR
Αδριανού 101
- ΥΠΟΚΑΜΙΣΑ ΦΑΝΕΛΛΑ ΓΑΛΛΙΑΣ 450 δρχ.
- ΚΟΤΛΕ ΧΟΝΔΡΟ ΚΑΙ ΤΖΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗΣ 550 δρχ.
- ΦΟΥΣΤΕΣ ΚΟΤΛΕ ΑΜΕΡΙΚΗΣ 350 δρχ.
- ΥΠΟΚΑΜΙΣΑ ΚΟΤΛΕ ΑΜΕΡΙΚΗΣ 400 δρχ.

ΟΠΟΙΟΣ ΠΡΟΛΑΒΕΙ

«STEPS»
Χ. Τρικούπη 28
ΝΤΥΘΕΙΤΕ ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΣΕ ΤΙΜΕΣ ΜΟΝΑΔΙΚΕΣ
- ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ

3.700	2.150
3.900	2.300
4.300	2.500

- ΠΑΝΤΕΛΟΝΙΑ
- ΠΟΥΚΑΜΙΣΑ 30%
- ΜΠΛΟΥΖΕΣ

MODES TOP
Α. ΧΑΣΑΠΗΣ
Φίλωνος 50 — Πειραιεύς
Τηλ. 4172.089
ΟΛΑ ΤΑ ΑΝΔΡΙΚΑ ΕΙΔΗ ΣΕ ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ ΜΕΧΡΙ 50%
- ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ
- ΣΑΚΑΚΙΑ
- ΠΑΝΤΑΛΟΝΙΑ

KARAVELIS FOR MEN
Ακαδημίας 28, τηλ. 3618.101

ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ	από	1.500
ΠΟΥΚΑΜΙΣΑ	»	250
ΠΑΝΤΕΛΟΝΙΑ	»	450
ΠΟΥΛΟΒΕΡ	»	250

ΚΑΙ ΟΛΑ ΜΑΣ ΤΑ ΕΚΛΕΚΤΑ ΕΙΔΗ ΣΕ ΤΙΜΕΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΕΚΠΤΩΣΕΩΝ ΜΕΧΡΙ 50%

ΔΑΛΛΑΣ
ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΣΥΝΕΠΕΙΑ! ΟΙ ΑΝΔΡΕΣ ΞΕΡΟΥΝ...
ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΟΛΑ ΤΑ ΕΙΔΗ ΜΑΣ

ΗΜΙΠΑΛΤΑ (Φοδραρισμένα — κουκούλα)	από	1.500
ΣΑΚΑΚΙΑ	»	1.000
ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ	»	1.500
ΠΑΝΤΑΛΟΝΙΑ	»	250
ΠΟΥΛΟΒΕΡ	»	150

ΔΑΛΛΑΣ
ΦΕΙΔΙΟΥ 4
ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 1

40%! ΜΑΛΙΣΤΑ 40%
ΟΙ ΦΕΤΙΝΕΣ ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ «ΚΑΡΑΛΗ» ΣΕ
- ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ
- ΣΑΚΑΚΙΑ
- ΠΑΝΤΑΛΟΝΙΑ

30%! ΜΑΛΙΣΤΑ 30%
ΟΙ ΦΕΤΙΝΕΣ ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ «ΚΑΡΑΛΗ» ΣΕ
- ΥΠΟΚΑΜΙΣΑ
- ΠΟΥΛΟΒΕΡ

«ΚΑΡΑΛΗΣ»
4 ΣΥΓΧΡ[illegible]
- ΠΑΤΗΣΙ[illegible]
- ΑΚΑΔΗΜ[illegible]

γουναρικα

ΓΟΥΝΑΡΙΚΑ ΠΟΙΟΤΗΤΟΣ
- ΤΟ ΑΠΕΔΕΙΞΕ Η 80ΧΡΟΝΗ ΣΥΝΕΧΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑ
- ΔΙΑΛΕΓΟΥΜΕ ΤΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΕΣ ΔΙΟΤΙ ΤΙΣ ΓΝΩΡΙΖΟΥΜΕ
- ΖΑΚΕΤΤΕΣ ΕΠΑΝΩΦΟΡΙΑ

VISON — RENARDS — SWAKARA — PHOQUE — LOUP — POULAIN
1—20 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ
ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΚΟΛΙΕΣ ΠΛΗΡΩΜΗΣ ΙΔΙΩΣ ΕΙΣ ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΙΑΣΤΑ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΝΑΟΥΜ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ 24

ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ ΓΟΥΝΑΡΙΚΩΝ
ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ ΒΟΓΓΟΛΗΣ
- ΜΕΓΑΛΗ ΕΚΘΕΣΗ
Εκφαντίδου 26, α' όροφος
Τηλ. 7515.522
- ΣΤΙΣ ΕΚΛΕΚΤΕΣ ΜΑΣ ΠΕΛΑΤΙΣΣΕΣ ΥΠΕΝΘΥΜΙΖΟΥΜΕ: ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΕΙΝΑΙ Η ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΕΠΟΧΗ ΓΙΑ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΕΙΣ - ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ
ΠΡΟΘΥΜΟΣ Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΜΑΙΤΡ
ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ
ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ, ΦΥΛΑΞΗ ΤΗΣ ΓΟΥΝΑΣ κλπ.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΓΟΥΝΑΡΙΚΩΝ
«ΚΟΝΤΟΥ»
ΑΓ. ΜΑΡΚΟΥ — ΧΡΥΣΟΣΠΗΛΑΙΟΤΙΣΣΗΣ 7
Η ΕΚΘΕΣΙΣ ΜΑΣ ΣΑΣ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ ΤΗΝ ΠΛΟΥΣΙΩΤΕΡΑ ΣΥΛΛΟΓΗ ΓΟΥΝΑΡΙΚΩΝ:
- ΖΑΚΕΤΤΕΣ
- ΠΑΛΤΑ
- ΚΑΠΕΣ

ΣΤΙΣ ΚΑΛΥΤΕΡΕΣ ΤΙΜΕΣ ΚΑΙ ΤΩΡΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ ΣΕ ΟΛΑ ΜΑΣ ΤΑ ΕΙΔΗ ΑΠΟ 20%...40%

νεωτερισμοι

UMBERTO FELLINI
ΠΑΤΗΣΙΩΝ 129
ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΙΚΕΣ ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ

«ADAM'S»
Δ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ
ΣΤΑΔΙΟΥ 46
ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ
- ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ ΟΛΟΜΑΛΛΑ ΔΙΦΘΗΤΡΙΑΔΗ — ΜΗΝΑΪΔΗ
40% ΕΚΠΤΩΣΗ
- ΠΑΛΤΑ ΑΝΔΡΙΚΑ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΟΛΟΜΑΛΛΑ
40% ΕΚΠΤΩΣΗ

μπουτικ

BOUTIQUE ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΣΟΛΩΝΟΣ 47
Τηλ. 3612.107
1—20 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ
ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΔΙΚΕΣ ΣΑΣ ΤΙΜΕΣ
- ΕΙΔΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ
ΜΟΝΤΓΚΟΜΕΡΥ ΑΓΓΛΙΑΣ
ΗΜΙΠΑΛΤΑ ΑΓΓΛΙΑΣ
Εισαγωγής μας
- ΑΝΔΡΙΚΑ
- ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ
- ΠΑΙΔΙΚΑ

ΣΕ ΤΙΜΕΣ ΔΙΚΕΣ ΣΑΣ

BOUTIQUE «CAPUCINE»
[illegible]ΤΗΣΙΩΝ 170
[illegible] ΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ 16 (ΣΤΟΑ)